



KIRKON ROOLI YHTEISKUNNALLISISSA ONGELMISSA

Eliisa Kansanen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
1.1. Tutkimuksen lähtökohdat	5
1.2. Aiempi tutkimus	10
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN	18
2.1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	18
2.2. Tutkimustehtävä	24
2.3. Tutkimuksen toteuttaminen	26
2.3.1. Tutkimusmenetelmät ja aineisto	26
2.3.2. Mittari	27
2.3.3. Aineiston käsittely	30
2.3.4. Kyselyyn vastanneet ja vastaamatta jättäneet	31
2.3.5. Tutkimuksen luotettavuus	37
3. YLEISKUVA KIRKON ROOLISTA YHTEISKUNNALLISISSA ONGELMISSA	41
3.1. Tämänhetkinen kuva kirkosta	41
3.2. Odotukset kirkkoa kohtaan	48
3.3. Käsitukset kirkon vaikutusmahdollisuuksista	55
3.4. Yhteenveto – kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa	60
4. KIRKON TYÖMUOTOJEN TÄRKEYS YHTEISKUNNALLISISSA ONGELMISSA	64
5. VASTAAJIEN USKONNOLLISUUSTYYPIT	74
5.1. Vastaaajien ryhmittely uskonnollisuustyyppihin	74
5.2. Uskonnollisuustyyppien kuvailu sosio-ekonomisten taustamuuttujien ja kirkkoon sitoutumisen avulla	78
6. KÄSITYKSET KIRKON YHTEISKUNNALLISESTA ROOLISTA JA TOIMINTATAMUODOISTA YHTEYDESSÄ USKONNOLLISUUTEEN	83
6.1. Uskonnollisuustyyppien tämänhetkinen kuva kirkosta	83
6.2. Uskonnollisuustyyppien odotukset kirkkoa kohtaan	87
6.3. Uskonnollisuustyyppien käsitykset kirkon vaikutusmahdollisuuksista ...	90
6.4. Uskonnollisuustyyppien näkemykset kirkon keinoista vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin	93
7. DISKUSSIO	96
7.1. Tutkimuksen tehtävä ja arviointi	96
7.2. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista	100
7.3. Kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa	104

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	109
LIITTEET	116

Lyhenteet:

df = vapausaste

f = frekvenssi

F = F-testin (varianssianalyysi) tunnus

h² = kommunaliteetti

ka = keskiarvo

N = numerus

p = merkitsevyystaso

s = hajonta

χ^2 = Khiin neliö. Kruskal-Wallis-testin tunnus

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan evankelis-luterilaisen kirkon roolia suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Tarkoituksena on selvittää suomalaisten käsityksiä kirkon vaikutuksesta varsinkin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Voidaan sanoa, että kirkolla on aina ollut Suomessa merkittävä asema. Yhteiskunnan modernisoitussa uskonto ja uskonnolliset instituutiot joutuvat kuitenkin uusien haasteiden eteen säilyttääkseen asemansa.

Suomea kutsutaan hyvinvointivaltioksi. Valtio ottaa Suomessa suuren vastuun kansalaisistaan, sosiaalisista olosuhteista ja elämisen ehdoista.¹ Turvatakseen kansalaisten hyvinvoinnin valtio harjoittaa sosiaalipolitiikkaa. Hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikkaan kuuluvat muun muassa suuret tulonsiirrot, esimerkiksi lapsilisät ja sosiaaliturva, ja julkisten palveluiden, muun muassa terveydenhuollon ja koulutuksen, järjestäminen.² Suomalainen hyvinvointivaltio kehittyi varsinkin 1970- ja 80-luvuilla. Tänä päivänä ei niinkään puhuta enää hyvinvointivaltion kehittämisestä, vaan sen puolustamisesta.³ Suomessa 1990-luvulla koetun talouskriisin seurauksena valtion kyky turvata kansalaisten hyvinvointi heikkeni. Tästä syystä yhteiskunnalliset ongelmat, joita tutkimuksessa käsitellään, yleistyivät. Yhteiskunnallisilla ongelmilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia, joista yhteiskunnan voidaan katsoa olevan hyvinvointivaltiossa vastuussa.⁴

Suomessa maan kokonaistuotanto romahti 1990-luvulla merkittävämmiin, kuin missään muussa länsimaassa toisen maailmansodan jälkeen.⁵ Muun muassa työttömyydestä ja ylivelkaantumisesta muodostui merkittäviä yhteiskunnallisia ongelmia. Laman myötä useat kansankerrokset kärsivät myös tuntuvista valtion toimittamista leikkauksista.⁶ On siirrytty 2000-luvulle. Laman jälkeen tuotanto on

¹ Julkunen 1992, 12.

² Anttonen & Sipilä 2000, 14–15.

³ Anttonen & Sipilä 2000, 268.

⁴ Julkunen 1992, 12.

⁵ Talouden rakenteet.

⁶ Niemelä 2000, 61.

kasvanut ennätysellisen nopeasti.⁷ Kansantalous on kohentunut. Brutto-kansantuote asukasta kohti on noussut, kuitenkin ilman, että työttömyysongelma olisi lamavuosien jälkeen pyrkimyksistä huolimatta poistunut.⁸ Tuloerot kansalaisten välillä ovat lamavuosien jälkeen sitä vastoin kasvaneet.⁹ Päihteiden käyttö ja niihin liittyvät ongelmat lisääntyvät jatkuvasti.¹⁰ Myös yksinäisyys, syrjäytyminen ja asunnottomuus ovat nykyajan todellisia ongelmia. Makrotason talousindikaattoreilla mitattuna Suomi pärjää, mutta mikrotasolla suomalaiset eivät voi hyvin.

Kun valtion paikka hyvinvointi-palvelujen tuottajana ja puolustajana horjuu, tulee kysymykseen myös muut palvelujen tuottajat, niin sanottu kolmas sektori, johon myös kirkko kuuluu. Tällöin voidaan puhua hyvinvointiyhteiskunnasta, joka tarkoittaa hyvinvoinnin tuottamisen sekamallia (*welfare mix*), jossa muun muassa järjestöillä, vapaaehtoistyöllä, perheillä ja yksilöillä on entistä suurempi vastuu.¹¹ Valtion tulojen supistumisen, yhteiskunnassa suoritettujen leikkausten ja laajamittaisen laman seurauksena kirkon yhteiskunnallisen ja diakoniatyön merkitys kasvoi 1990-luvulla. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon määrärahojen valtionosuuksien kavennuttua yhteistyö kuntien ja seurakuntien välillä lisääntyi.¹²

Kirkolle langennut rooli vastuunkantajana ja hyvinvointipalvelujen tuottajana ei ole uusi. Kirkko on jo ennen Suomen itsenäistymistä kantanut vastuuta kansalaisista esimerkiksi lain kirkolle määräämän köyhäinhoidon myötä.¹³ Viime vuosisadan alussa, vasta itsenäistyneessä Suomessa, oli vallalla kansankirkkoajattelu, jonka kulmakivenä oli kirkon ja kansan kiinteä yhteys ja kirkon vastuu koko kansasta. Sisällissodan jälkeen kirkon rooli korostui vahvasti kansan yhtenäisyyttä luovana instituutiona. Kaikki kansankerrokset tulivat osaksi kansankirkkoa kirkollisten toimitusten, rippikoulun, jumalanpalvelusten ja diakoniatyön kautta. Kirkko toimi näkyvänä yhteiskunnallista integraatiota luovana tekijänä mukana myös talvi- ja jatkosodissa, joiden jälkeen kirkon oli aiempaa helpompi uudistaa vanhoja, ja luoda uusia työmuotoja, sekä päästä lähemmäs tavallisen kansalaisen arkea.

⁷ Talouden rakenteet.

⁸ Talouden rakenteet. Malkavaara 2002, 284.

⁹ Talouden rakenteet.

¹⁰ Tiedote: Päihdetilastollinen vuosikirja 2006: Alkoholien kulutus ja haitat kohosivat korkeammalle kuin koskaan.

Alkoholikuolemat lisääntyivät edelleen vuonna 2005.

¹¹ Anttonen & Sipilä 2000, 269.

¹² Malkavaara 2002, 296.

¹³ Mäkinen 2002, 188.

Uudet työmuodot, esimerkiksi perheneuvonta ja uudistunut seurakuntatoiminta, saivat osakseen kritiikkiä muun muassa kirkon sisältä käsin. Pietististä uskonkäsitystä puolustavat papit kokivat uudet työmuodot kirkon maallistumisena. Sodan jälkeiseksi tehtäväksi muodostui yhteiskunnallisen profiilin nostaminen muun muassa kirkon kokeman sosiaalisen ja diakonisen vastuun hengessä. Kirkon roolin voidaan sanoa pitkään olleen myös yhteiskunnan moraalinen ja henkinen suojavaivastus. Kirkko ajettiin ahtaalle 1960–70-luvuilla. Valtiopäivillä tehtiin aloitteita, jotka pyrkivät kirkon julkisen aseman ja valtiosuhteen muuttamiseen.¹⁴ Kirkko joutui puolustamaan porvarilliseksi väitettyä arvomaailmaansa ja etuoikeutettuna pidettyä asemaansa.¹⁵ Sen suhteeseen yhteiskunnallisia asioita kohtaan vaikutti tuolloin, ja vaikuttaa kenties vieläkin, vahva pyrkimys epäpoliittisuuteen, mikä on osittain seurausta siihen kohdistetusta kritiikistä.¹⁶

Sotien jälkeiset vuosikymmenet olivat Suomessa teollistumisen, kasvun ja kaupungistumisen aikaa. Lamavuosien yhteiskunnalliset ongelmat yllättivät. Niiden vaikutukset heijastuivat välittömästi myös kirkkoon, niin sisällöllisesti kuin toiminnallisestikin. Kirkkolakiin vuonna 1994 tehdyt muutokset kirkon tehtävämäärityksen osalta osoittavat myös kirkon teologiassa tapahtuneista muutoksista sellaiseen suuntaan, että lähimmäisenrakkauden toteuttaminen sai tehtävämäärityksessä näkyvän roolin.¹⁷ Näin lähimmäisenrakkauden toteuttaminen ei kirkkolain mukaan rajoittuisi vain diakoniatyön osalle, vaan kuuluisi kirkon toiminta-ajatuksen yleisesti.¹⁸ Kirkko asettuikin lamavuosina puolustamaan köyhiä ja huono-osaisia ja hyvinvointivaltion ylläpitämistä.¹⁹ Muun muassa piispat ovat käyttäneet kirkon ääntä, ja kritisoineet modernin yhteiskunnan toimintaperiaatteita.²⁰ Kirkon edustajat ovat myös olleet mukana erilaisissa seminaareissa ja tilaisuuksissa, joissa on keskusteltu muun muassa talouden eettisestä problematiikasta.²¹ Esimerkiksi vuonna 1998 asetetun nälkäröyhmän toiminta ja Suomen kirkon piispojen yhteiskunnallinen kannanotto ”Kohti yhteistä hyvää” ovat keränneet julkisuutta ja herättäneet keskustelua yhteiskunnallisella tasolla.²² Kirkko on kannanotoillaan nostanut esille myös perhe- ja seksuaalietiikkaa koskevia teemoja.

¹⁴ Seppo 1999, 11; 17; 31; 38; 42–45.

¹⁵ Malkavaara 2000, 202.

¹⁶ Malkavaara 2000, 239.

¹⁷ Malkavaara 2002, 287.

¹⁸ Malkavaara 2002, 287.

¹⁹ Malkavaara 2002, 284.

²⁰ Heikkilä & Karjalainen & Malkavaara 2000, 313–388. Malkavaara 2002, 288–289.

²¹ Vikström 2003, 175.

²² Parviainen 2000, 117–148.

Niissä se on pyrkinyt puolustamaan perheen ja avioliiton merkitystä.²³ Kirkon voidaan nähdä toimineen myös laman keskellä kriittisenä ja opastavana omantunnon äänenä.²⁴

Lamavuosina kirkon yhteiskunnallinen asema nousi ja merkitys korostui kuitenkin erityisesti diakoniatyön vuoksi muun muassa Yhteisvastuu-keräysten, velkaneuvonnan, sekä ruokapankkitoiminnan myötä. Laman aiheuttamiin ongelmiin reagoineen kirkon uudet, yhteiskunnalliset työmuodot herättivät huomiota kirkon toimintaa kohtaan.²⁵ Diakoniatyön painopiste siirtyi vanhusten määrän lisääntymisestä huolimatta vanhuksista ja vammaisista taloudellisiin ja henkisiin vaikeuksiin joutuneisiin.²⁶ Kirkon diakoninen ja yhteiskunnallinen työ on viime vuosina ollut paljolti seurakuntatasolla tehtyä muun muassa työttömien hyväksi suunnattua työtä, jota on tehty yhteistyössä esimerkiksi työttömien yhdistysten kanssa.²⁷ Kirkon taloudellisissa vaikeuksissa oleville antama aineellinen apu on kuitenkin haluttu pitää tilapäisapuna, eikä sillä ole ollut tarkoitus korvata valtion antamaa apua, sillä jo perustuslain mukaan valtiovallan tulee huolehtia kansalaisten perusturvasta.²⁸ Diakoniatyö onkin pyrkinyt myös lisäämään työttömien ja syrjäytyneiden äänen kuulemista yhteiskunnassa muun muassa pyrkimällä vaikuttamaan päätöksentekijöihin.²⁹ Kirkon pyrkimyksiä vastata modernin yhteiskunnan haasteisiin on raportoitu muun muassa kehittämistavoitteiden muodossa kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön strategiaan.³⁰

Yhteiskunnan nopeat muutokset, muun muassa kaupungistuminen, teollistuminen ja lama, ovat pakottaneet kirkon uudistamaan toimintaansa ollakseen läsnä ihmisten elämässä.³¹ Myös kirkon sisällä vaikuttaneet kaksi toisilleen vastakkaista linjaa ovat laittaneet kirkon tarkastelemaan yhteiskunnallista rooliaan. Toisaalta kirkko on pyrkinyt kansankirkollisuuteen, maailmaan ja yhteiskuntaan suuntautumiseen, mutta joukossa ovat vaikuttaneet myös pietistiset näkemykset, joiden mukaan kirkon ei tule keskittyä toiminnassaan maallisiin asioihin.³² Kirkon rooli yhteiskunnassa on muuttunut myös uskonnollisen käyttäytymisen ja tapakultuu-

²³ Malkavaara 2002, 262.

²⁴ Vikström 2003, 174.

²⁵ Malkavaara 2000, 260.

²⁶ Iivari 2002, 72.

²⁷ Kirkko muutosten keskellä 2004, 205.

²⁸ Suomen perustuslaki, § 19. Heikkilä 2000a, 166.

²⁹ Iivari 2002, 72.

³⁰ Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010, 29–33.

³¹ Malkavaara 2000, 230.

³² Heininen & Heikkilä 1997, 238.

rin muuttumisen myötä. Uskonnollinen monimuotoisuus on lisääntynyt ja uskonnosta on tullut yhä yksityisempää.³³ Kirkolla ei nähdä enää olevan merkittävää roolia yhteiskunnan arvomaailman keskuksena.³⁴ Ajatellaan, että useimmille suomalaisille kirkon opetus ja arvot ovat siinä asemassa, että ne otetaan käyttöön vain silloin tällöin, eivätkä ne läpäise kaikkia elämänalueita.³⁵ Kirkko on kuitenkin yhteiskunnan ja uskonnollisuuden muuttuessa ollut merkittävä osa suomalaista yhteiskuntaa monipuolisen ja kansan tarpeita huomioivan seurakuntatoiminnan, sekä kirkollisten toimitusten ja muiden uskonnollisten palveluiden tuottamisen myötä.³⁶ Kirkko on itse useiden uudistusten myötä pyrkinyt luomaan itsestään kuvaa sekä perinteisten arvojen ylläpitäjänä, että muuttuvaan aikaan sopeutuvana uudistusmielisenä organisaationa.³⁷ Kansankirkko on pyrkinyt sitomaan kristinuskon osaksi suomalaista kulttuuria ja yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia.³⁸

Kirkon kyky vastata lama-ajan nostamiin haasteisiin ja sen aktiivinen toiminta yhteiskunnan muuttuessa tekivät kirkon julkisesta roolista entistä näkyvämmän, mikä lisäsi kansan luottamusta kirkkoa kohtaan.³⁹ Kirkon diakoniatyö on yhä yksi sen arvostetuimmista työmuodoista.⁴⁰ Kirkon ei modernissa yhteiskunnassa ole perinteisesti toivottu puuttuvan politiikkaan.⁴¹ Myöskään kirkon julkista vaikuttamista kannanottojen muodossa ei ole pidetty merkittävänä. Kirkon eettisiä kannanottoja julkisuudessa on pidetty yhtenä kirkon vähiten tärkeimmistä työmuodoista.⁴² Voidaan sanoa, että suhteessa yhteiskuntaan kirkon on toivottu keskittyvän omiin tehtäviinsä, joiksi katsotaan pääosin kuuluvan eri ihmisryhmien parissa tehtävä diakoniatyö, kirkollisten toimitusten suorittaminen ja kasvatustyö.⁴³ Tarpeesta kirkon yhteiskunnallista työtä kohtaan kertoo se, että työttömien tukemista pidetään yhtenä kirkon tärkeimmistä työmuodoista.⁴⁴ Seurakuntatasolla tehtyyn diakoniatyöhön onkin panostettu rahallisesti suhteessa juuri työttömien ja

³³ Malkavaara 2000, 203. Heininen & Heikkilä 1997, 245.

³⁴ Heininen & Heikkilä 1997, 245.

³⁵ Huotari 2002, 91.

³⁶ Malkavaara 2000, 220. Heininen & Heikkilä 1997, 245.

³⁷ Malkavaara 2000, 254.

³⁸ Huotari 2002, 89.

³⁹ Niemelä 2003a, 140; 142.

⁴⁰ Kirkko muutosten keskellä. 2004, 58.

⁴¹ Gustafsson 2000, 179. Elämänarvostukset 1997.

⁴² Kirkko muutosten keskellä. 2004, 58.

⁴³ Kirkko muutosten keskellä 2004, 58.

⁴⁴ Kirkko muutosten keskellä 2004, 58.

taloudellisissa vaikeuksissa olevien määrään.⁴⁵ On siis yllättävää, että työttömien tukeminen nähdään julkisuudessa esitettyjen eettisten kannanottojen myötä kuitenkin tehtävänä, jonka kirkko on hoitanut tehtävistään huonoiten.⁴⁶ Kirkon toimia työttömien hyväksi siis arvostetaan, mutta toisaalta niitä pidetään riittämättömänä. Tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan siihen, odotetaanko kirkon entistä näkyvämmiin ja tehokkaammin pyrkivän vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin jopa sillä tasolla, jolla päätöksiä työpaikoista, rahallisista tuista ja leikkauksista tehdään, vai tuleeko kirkon tyytyä julkisesti huomaamattomaan ja valtaosalle kansalaisista tuntemattomaan rooliinsa yhteiskunnan turvaverkon paikkaajana. Tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää suomalaisten mielipiteitä siitä, millainen identiteetti kirkolla tulee olla suhteessa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

1.2. Aiempi tutkimus

Laman aikana, ja sen jälkeisinä vuosina, on julkaistu lukuisia tutkimuksia, joissa käsitellään yhteiskuntamme ongelmia sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Monet tutkijat ovat käsitelleet hyvinvointivaltiomme kriisiä, lamaa, jonka seurauksena hyvinvointivaltio ja sen kehittämismahdollisuudet ovat joutuneet uudelleen-arvioitaviksi.⁴⁷ Massatyöttömyyden kohdattua koko Suomen kansaa, tutkittiin muun muassa työn tekemisen ja sen puutteen taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia.⁴⁸ Yhteiskunnan huono-osaisuutta on tarkasteltu erilaisten taloudellisissa, sekä sosiaalisissa vaikeuksissa elävien ryhmien kannalta niin köyhyyden kuin syrjäytymisen näkökulmasta.⁴⁹ Köyhyyden katsotaan liittyvän yhteiskunnan kokonaisvarallisuuteen ja syrjäytymisen ihmisten ja ihmisryhmien välisiin suhteisiin.⁵⁰ Kyseessä on siis ryhmä ongelmia, jotka liittyvät niin taloudelliselle, kuin sosiaalisellekin kentälle.

⁴⁵ Grönlund & Hiilamo 2006a, 22.

⁴⁶ Kirkko muutosten keskellä. 2004, 60. Gallup Ecclesiastica 2003 -kyselytutkimuksen mukaan 23 % vastaajista on sitä mieltä, että kirkko on suorittanut huonosti tai erittäin huonosti tehtävänsä työttömien tukemiseksi. 18 % vastaajista on sitä mieltä, että kirkko on suorittanut huonosti tai erittäin huonosti tehtävänsä eettisten kannanottojen antajana julkisuudessa.

⁴⁷ Vähätalo 1994, 7–31. Julkunen 1992, 17.

⁴⁸ Karisto & Takala & Haapola 2003, 101–102.

⁴⁹ Heikkilä 2000b, 170.

⁵⁰ Heikkilä 2000b, 170.

Yhteiskunnan turvarakenteen murruttua 1990-luvulla tuli ajankohtaiseksi keskustella julkisten ja yksityisten palvelujen tuottajien lisäksi kolmannesta sektorista. Huomattiin mahdollisuudet, joita tämä voittoa tavoittelematon sektori tarjosi hyvinvointipalvelujen kentälle. Kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa on korostunut juuri kolmannelle sektorille sijoittuvien, organisoitujen työmuotojensa kautta. Kolmannen sektorin teoriaa ja käytäntöä tutkineen Helanderin mukaan suomalainen keskustelu kolmannesta sektorista on liiaksi rajoittunut taloudelliseen ja sosiaalipoliittiseen näkökulmaan, eikä ota huomioon kolmannen sektorin tarjoamia sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia voimavaroja.⁵¹ Kolmannen sektorin toiminta on laajenemassa tarkasteltuna niin kansantuoteosuuden, kuin sen tuottaman työpanoksen osalta.⁵² Helander arvioi, että kolmannen sektorin muodot tarjoavat vastauksia sekä työllisyysongelmaan, että yhteiskunnan atomisoitumisen ja yksilön syrjäytymisen ongelmiin.⁵³

Yeung on tutkinut kolmannen sektorin kantavaa voimaa, vapaaehtoistoimintaa, ja osoittaa sen olevan modernissa yhteiskunnassa mahdollisuus ylläpitää sosiaalisia suhteita, elämän tarkoituksenmukaisuutta, sekä arvoja ja tavoitteita.⁵⁴ Yeung käsittelee kirkon vapaaehtoistoimintaa ja verkostoitumista sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Hänen mukaansa vapaaehtoistoiminnan ydin – sosiaaliset siteet, vastavuoroisuus ja yhteisöllisyys – eli yhdessä tekeminen, tuottavat sosiaalista pääomaa.⁵⁵ Yeung on myös tutkinut kirkon julkista roolia ja sen muutosta Suomessa.⁵⁶ Varsinkin kirkon tekemän, viime vuosina yhä tärkeämmäksi ja tehostuneemmaksi tuleen sosiaalihuollon perusteella Yeung väittää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon olevan epätavallinen esimerkki siitä, kuinka perinteinen valtionkirkko toimii elinvoimaisena privatisoituneessa, modernissa yhteiskunnassa.⁵⁷

Kirkon roolia yhteiskunnallisena toimijana on käsitelty erityisesti diakoniatyön kannalta. Se on työmuoto, jolla on ollut konkreettisimmat seuraukset 1990-luvun lamavuosien aikana ja niiden jälkeen. Tutkimus ”Viimeisellä luukulla” tarkastelee diakoniatyön kohdentumista yhteiskunnassa, jossa valtion turvarakenne ei takaa

⁵¹ Helander 2002, 15.

⁵² Helander 2002, 137.

⁵³ Helander 2002, 141.

⁵⁴ Yeung 2004, 119–120.

⁵⁵ Yeung 2003a.141–172.

⁵⁶ Yeung 2003b, 197–211.

⁵⁷ Yeung 2003b, 207.

apua kaikille tarvitsijoille.⁵⁸ Tutkimuksessa on muun muassa tarkasteltu seurakuntien diakoniatyöhön käytettyjä varoja vertaamalla niiden määrää kyseisessä kunnassa esiintyvään huono-osaisuuteen. Tutkimuksen mukaan seurakuntien diakoniatyöhön panostetaan taloudellisesti enemmän niissä seurakunnissa, joissa esiintyy enemmän taloudellista huono-osaisuutta.⁵⁹ Kunnan sosiaalisten ongelmien, samoin kuin taloudellisten ongelmien, määrä korreloi myös diakoniatyön vastaanotoilla tapahtuvien asiakaskontaktien kanssa positiivisesti.⁶⁰ Grönlundin ja Hiilamon tutkimuksen mukaan diakoniatyö kohdentaa toimintaansa juuri sinne, missä yhteiskunnan ongelmat ovat.⁶¹ Tutkimuksen mukaan kirkon organisoitu avustustoiminta paikkaa julkisen järjestelmän aukkoja varsinkin yhteiskunnan taloudellisten ongelmien osalta.⁶²

Ruotsalainen hyvinvointivaltio on joutunut kohtaamaan samat kysymykset, kuin suomalainen, ja on siten samojen hyvinvoinnin turvaamista koskevien haasteiden edessä. Ruotsin kirkon roolia modernissa yhteiskunnassa on lisäksi tutkittu Ruotsissa tapahtuneen kansankirkkouudistuksen vuoksi.⁶³ Bäckström on tarkastellut Ruotsin kirkon roolia modernissa yhteiskunnassa selvittämällä sekä kunnallisten hyvinvointipalveluiden tuottamisesta vastaavien, että seurakunnan työntekijöiden käsityksiä siitä.⁶⁴ Tutkimuksen mukaan odotukset kirkkoa kohtaan liittyvät tänä päivänä perinteiden ylläpitämiseen, ihmisarvon tukemiseen, sekä sosiaaliseen avustustyöhön. Bäckström arvioi kirkon sijoittuvan yhteiskunnassa valtion ja yksilön välille. Kirkolta odotetaan toimintaa sekä kollektiivisella, kulttuurisella tasolla, että yksilöllisellä, uskonnollista yhteyttä luovalla tasolla.⁶⁵

⁵⁸ Juntunen & Grönlund & Hiilamo 2006.

⁵⁹ Grönlund & Hiilamo 2006a, 22.

⁶⁰ Grönlund & Hiilamo 2006b, 48.

⁶¹ Grönlund & Hiilamo 2006b, 50.

⁶² Grönlund & Hiilamo 2006a, 24.

⁶³ Projektet ”Från statskyrka till fri folkkyrka – en religionssociologisk, tjänsteteoretisk, och teologisk analys inför förändringar mellan Svenska kyrkan och staten år 2000” (FRIFO-projektet).

⁶⁴ Bäckström 2001. Haastattelututkimus, jossa haastateltiin erikokoisten seurakuntien sekä kuntien sosiaalihuollon edustajia.

⁶⁵ Bäckström 2001, 133.

Hänen mukaansa kirkolla on tärkeä rooli ihmisten, yksilöiden ja yhteisöjen, sekä Jumalan, tuonpuoleisen, suhteen ylläpitäjänä. Tuon suhteen puuttuminen vaikuttaa heikentävästi ihmisten elämänlaatuun.⁶⁶ Kirkolla nähdään olevan myös selkeä hyvinvointia ylläpitävä rooli muiden organisaatioiden ohella. Kirkon kahtalainen tehtävä on sekä ylläpitää arvoja, jotka muistuttavat keskinäisen huolenpidon tärkeydestä, sekä toimia konkreettisesti sosiaalisen avun antajana. Hyvinvointiyhteiskunnan kannalta näistä viimeksi mainittu nähdään tärkeämpänä, mutta kirkon tehtävä toimia yhteiskunnan muutosten kriittisenä tarkastelijana pohjautuu Bäckströmin mielestä näihin molempiin kirkon ulottuvuuksiin.⁶⁷ Myös Suomessa on Diakoniabarometri 1999 -kyselytutkimuksen avulla selvitetty diakonian työntekijöiden käsityksiä yhteiskunnan ongelmista, valtion vastuusta ja kirkon roolista hyvinvointipalvelujen tarjoajana.⁶⁸ Vastaaajat näkivät valtion vastuun yhteiskunnallisissa ongelmissa ensisijaisena ja laajana.⁶⁹

Maarit Hytönen on tutkinut kirkon kannanottoja nykyajan eettisissä kysymyksissä.⁷⁰ Kirkon moraaliopetus perustuu luonnolliseen lakiin ja kultaiseen sääntöön. Niiden mukaan jokainen ihminen erottaa oikean väärästä ja toimii ottaen huomioon toisen ihmisen.⁷¹ Tutkimuksessaan Hytönen tarkastelee kuinka kirkon kanta asioihin muodostuu ja kuka käyttää kirkon ääntä.⁷² Kirkon kanta syntyy monen tahon mietintöjen ja jopa äänestysten jälkeen mikä vaikuttaa kannanmuodostuksen hitauteen.⁷³ Kun kirkon kannanotto eettisiin kysymyksiin puuttuu, siirtyvät paineet seurakuntatasolle ja kirkon ääni kuuluu tällöin seurakunnan työntekijöiden taholta.⁷⁴ Hytönen käsittelee tutkimuksessaan kirkon kannanottoja ekologiaa, lääketiedettä, markkinataloutta ja perhe-elämää koskeviin kysymyksiin. Markkinatalouden suhteen kirkon eettinen linja perustuu kokonaisedun näkökulmaan ja kultaisen säännön etiikkaan.⁷⁵ Hytösen mukaan kirkon kannanotoissa on esillä regimenttioppi, joka pohjautuu siihen, että valtion on perustettava toimintansa yhteisen hyvän etsimiseen ja hyvän tekemiseen, johon hallitusvalta, lait ja säännöt

⁶⁶ Bäckström 2001, 164.

⁶⁷ Bäckström 2001, 136.

⁶⁸ Heikkilä 2000a, 149–168.

⁶⁹ Heikkilä 2000a, 167.

⁷⁰ Hytönen 2003.

⁷¹ Hytönen 2003, 277.

⁷² Hytönen 2003, 40–50.

⁷³ Hytönen 2003, 50.

⁷⁴ Hytönen 2003, 50.

⁷⁵ Hytönen 2003, 199.

määräävät ihmisiä saaden valtuutuksensa Jumalalta.⁷⁶ Hytösen mukaan se, että kirkko ei yksityiskohtaisesti ota kantaa markkinatalouteen johtuu siitä, että kirkon taholta ajatellaan markkinatalouden kuuluvan maalliseen regimenttiin ja luotetaan ihmisten luonnolliseen moraalitajuun toiminnassaan.

Kirkon antamien perhe-etiikkaan liittyvien kannanottojen teeman ja sisällön on tutkimuksen mukaan määrännyt yhteiskunnan ajankohtainen tilanne.⁷⁷ Perhe-etiikkaan liittyvien kannanottojen suhteen suurin ongelma on Hytösen mielestä siinä, että ne tulisi päivittää.⁷⁸ Hytösen painottaa, että kirkon rooli koskien eettisiä kysymyksiä ei tule olla pelkästään kannanottojen muodostaja, vaan myös aktiivinen keskustelija, kasvattaja ja opastaja. Hänen mukaansa ajankohtaisten eettisten kysymysten taustalla on usein kokonaisuus, joka osuu kirkon opin ytimeen, ja johon liittyen kirkon olisi mahdollista rohkeasti tuoda esille sanomansa ja näkemyksensä.⁷⁹

Suomalaisten uskonnollisuutta, käsityksiä kirkosta ja sen työmuotojen tärkeydestä, sekä tehtävien hoitamisesta on kartoitettu useiden kyselytutkimuksien avulla.⁸⁰ Niiden tuloksia on raportoitu muun muassa kirkon nelivuotiskertomuksiin.⁸¹ Susan Sundback kuvaa suomalaisten, samoin kuin muiden pohjoismaalaisten, uskonnollisuutta ja suhdetta kirkkoon seuraavasti: kansa ei ole kiinnostunut uskonnosta, mutta on erittäin lojaali vakiintunutta luterilaista kirkkoa kohtaan, varsinkin siihen kuulumisen suhteen.⁸²

Göran Gustafsson on tutkinut kansan kirkkoon kohdistamia odotuksia Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa.⁸³ Elämänarvostukset 1997 -kyselytutkimuksen aineiston pohjalta hän pyrki selvittämään mikä on vastaajien mukaan kansankirkon paikka nyky-yhteiskunnassa ja millainen identiteetti kansankirkolla tulisi heidän mielestään olla. Gustafsson selvitti, tulisiko kirkon vastaajien mukaan esiintyä tunnustuksellisen sisällön ja perinteiden ylläpitäjänä vai pyrkiä esiintymään myös tilanteissa, jotka vaativat tilannekohtaista kirkon dokumenttien ja tradition uudelleentulkintaa. Kuten omassa tutkimuksessani, myös Gustafssonin tutkimuksessa

⁷⁶ Hytönen 2003, 200.

⁷⁷ Hytönen 2003, 274.

⁷⁸ Hytönen 2003, 270.

⁷⁹ Hytönen 2003, 299.

⁸⁰ Gallup Ecclesiastica 2003. Kirkkomonitor 2004. Elämänarvostukset 1997. World Values 2000.

⁸¹ Esimerkiksi Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003.

⁸² Sundback 2000, 34.

⁸³ Gustafsson 2000, 172–197.

oli kyse kirkon funktion ja performanssin suhteesta.⁸⁴ Pohjoismaalaisten vastauksissa löytyi huomattavia samankaltaisuuksia. Gustafsson loi tulosten pohjalta nelikenttä-typologian sen mukaan, kuinka ihmiset vastasivat kahteen kysymykseen kirkon identiteetistä. Ensimmäinen kysymys selvitti näkemyksiä siitä, tulisiko kirkon pitää kiinni tunnustuksestaan ja aina julistaa sen mukaisesti, vai olla avoin jäsentensä käsityksille ja sopeuttaa sanomansa siihen. Vastausasteikkona kyselyssä oli 7-portainen Osgoodin asteikko.⁸⁵ Kaikissa pohjoismaissa tuloksissa painottui kirkon sanoman soveltaminen.⁸⁶ Vastaajien sukupuoli, ikä ja koulutusaste eivät näyttäneet vaikuttavan vastauksiin merkittävästi. Maaseudulla asuvien vastaajien vastaukset painottuivat muita enemmän tunnustuksesta kiinnipitämiseen. Kirkkoon sitoutumisella huomattiin olevan vaikutusta asenteisiin. Vastaajista erottui kolme ryhmää. Ne, joilla on kiinteä side kirkkoon, suosivat tunnustuksesta kiinnipitämistä. Muut painottivat enemmän avointa suhtautumista kirkon sanoman soveltamiseen. Toinen kysymys määritteli sitä, kuinka suuri vaikutus kirkolla tulisi olla maan politiikassa. Tässäkin kysymyksessä vastausasteikkona oli 7-portainen Osgoodin asteikko.⁸⁷ Vastauksissa painottui selvästi ääripää ”kirkolla ei tulisi olla vaikutusta maan politiikassa”.⁸⁸ Naiset olivat tulosten mukaan miehiä myönteisempiä kirkon poliittiselle vaikuttamiselle, samoin eläkeläiset verrattuna muihin vastaajaryhmiin. Myös pienemmissä taajamissa asuvat odottivat kirkolta muita enemmän poliittista vaikuttamista. Kun verrattiin kirkkoon sitoutumista ja asennetta kirkon poliittista vaikuttamista kohtaan, oli tulos selkeä: mitä heikompi side henkilöllä on kirkkoon, sitä kielteisempi on hänen suhtautumisensa kirkon poliittiseen vaikuttamiseen. Kuitenkaan edes kirkkoon sitoutunut ryhmä ei odottanut kirkolta poliittista vaikuttamista. Tutkimuksessa nämä kaksi muuttujaa korreloivat keskenään heikosti. Ei siis voida sanoa, että ne olisivat saaneet samoilta vastaajilta samansuuntaisia arvoja ja että niiden välillä olisi riippuvuutta. Gustafssonin mukaan ensimmäinen, tunnustusta koskeva kysymys antaa vastauksen siihen, millainen kansankirkon tulisi vastaajien mielestä olla ja toinen, poliittista vaikuttamista koskeva kysymys siihen, kuinka kansankirkon tulisi toimia. Näiden

⁸⁴ Katso kirkon funktiosta ja performanssista lisää luvusta 2.1.

⁸⁵ Asteikolla 1) Luterilaisen kirkon tulisi pitää kiinni tunnustuksestaan ja aina julistaa sitä – 7) Luterilaisen kirkon tulisi olla avoin jäsentensä käsityksille ja sopeuttaa sanomansa siihen.

⁸⁶ Keskiarvo Suomessa 4,46.

⁸⁷ Asteikolla 1) kirkolla tulisi olla merkittävä vaikutus maan politiikassa – 7) kirkolla ei tulisi olla vaikutusta maan politiikassa.

⁸⁸ Keskiarvo Suomessa 2,48, joka oli pohjoismaiden korkein.

kahden kysymyksen pohjalta Gustafsson loi nelikenttätypologian, jonka tyytit hän nimesi sen mukaan millaisia odotuksia vastaajilla kirkon suhteen oli. Gustafssonin nelikenttätypologia on hyvin selkeä ja mielenkiintoinen myös tämän tutkimuksen kannalta. Seuraavassa kuviossa esitellään Gustafssonin muodostama nelikenttä-typologia ja eri tyypeihin kuuluvien vastaajien osuudet kaikista kyselyyn vastanneista.

Kuvio 1. Gustafssonin nelikenttä-typologia.

		Kirkon suhtautuminen tunnustukseen	
		Pitää kiinni tunnustuksesta	Soveltaa sanomaa
Kirkon poliittinen vaikutus	Pieni	1. Museaalinen kirkko 30 %	3. Palveluorientoitunut kirkko 57 %
	Suuri	2. Arvoja ylläpitävä kirkko 7 %	4. Tilannetta tulkitseva kirkko 6 %

Museaalista kirkkoa (1.) kannattavat ne, jotka odottavat kirkon pitävän kiinni tunnustuksestaan, mutta jotka odottavat, että kirkolla ei ole vaikutusta maan politiikkaan. Arvoja ylläpitävän kirkon (2.) kannattajat odottavat kirkon pitävän kiinni tunnustuksestaan ja myös vaikuttavan maan politiikkaan. Ne, jotka kannattavat palveluorientoitunutta kirkkoa (3.), toivovat kirkon pystyvän soveltamaan sanomaansa jäsentensä käsitysten mukaiseksi ja toimivan ottamatta osaa maan politiikkaan. Tilannetta tulkitsevan kirkon (4.) kannattajat odottavat kirkon soveltavan sanomaansa ja osallistuvan maan politiikkaan. Gustafsson tarkasteli vastaajien sijoittumista eri tyypeihin vertaamalla uskonnollisuuden ja kirkkoon sitoutumisen suhteen erityyppisten vastaajien keskiarvoja varianssi-analyysin avulla. Kaikkein uskonnollisimpina itseään pitivät arvoja ylläpitävän

kirkon kannattajat, kun taas palveluorientoituneen kirkon kannattajien jokapäiväiseen elämään uskonnolla oli vähäisin vaikutus.

Vastaajista 57 % on vuonna 1997 kannattanut kirkkoa, jolla ei ole vaikutusta maan politiikkaan, ja joka soveltaa sanomaansa jäsentensä näkemysten mukaiseksi. Tutkimuksen tekemisestä on kulunut jo lähes kymmenen vuotta ja yhteiskunnassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuonna 1997 Suomi oli vielä nousemassa jaloilleen 1990-luvulla koetelleesta lamasta. Kirkon ruoka-pankeille ja muulle konkreettiselle avustustoiminnalle oli kysyntää kaikkialla maassamme. Tämän tutkimuksen avulla on mielenkiintoista tarkastella millaiseksi kuva kirkosta ja odotukset sitä kohtaan mielletään tänä päivänä, sekä löytyykö vastauksista Gustafssonin nelikentän mukaisia odotuksia kirkon julkista roolia kohtaan, kun on kyse sen työstä yhteiskunnallisten ongelmien suhteen.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN

2.1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Uskonto ja uskonnollisuus voidaan määritellä useilla eri tavoilla. Uskontososiologiassa uskonto määritellään pääosin substantiivisten ja funktionaalisten määritelmien mukaisesti.⁸⁹ Substantiivinen määritelmä kuvailee sitä, mitä uskonto on, eli esimerkiksi uskoa yli-inhimilliseen ja tuonpuoleiseen.⁹⁰ Funktionaaliset uskonnon määritelmät kuvailevat uskontoa sen vaikutuksen, funktion mukaisesti.⁹¹ Uskonto esimerkiksi synnyttää ja pitää yllä sosiaalisia suhteita.⁹² Stark ja Glock tekevät eron uskonnon viiden ulottuvuuden välille. Nämä viisi ulottuvuutta ovat uskon sisältöä koskeva ulottuvuus, elämyksellinen ulottuvuus, uskon harjoitusta koskeva ulottuvuus, tiedollinen ulottuvuus ja seuraamuksellinen ulottuvuus.⁹³ Kati Niemelä on jakanut World Values 2000 -tutkimusaineiston perusteella suomalaiset neljään uskonnollisuustyyppiin jumalauskon sekä julkisen ja yksityisen uskonharjoituksen mukaan, sekä tarkastellut eri väestöryhmien sijoittumista uskonnollisuustyyppihin.⁹⁴ Tässä tutkimuksessa vastaajien uskonnollisuus määritellään Niemelän tyypittelyä mukailien uskon sisältöä ja sen harjoittamista koskevien ulottuvuuksien avulla. Näiden ulottuvuuksien katsotaan parhaiten selittävän yksilön henkilökohtaista teologiaa ja suhdetta institutionalisoituneeseen kirkkoon, vaikka kirkkoon sitoutuneisuus voitaisiin nähdä myös omana uskonnollisuuden ulottuvuutena.⁹⁵ Usko Jumalaan kuuluu vahvasti uskonnon substantiiviseen määritelmään. Uskonnollisuus on uskonnon ilmenemistä yksityisen ihmisen elämässä, ajattelussa, asenteissa ja muussa käyttäytymisessä.⁹⁶ Uskonnonharjoitus, uskonnollinen käytös, on erilaista verrattuna muuhun käytökseen, sillä siinä yritetään vaikuttaa tuonpuoleiseen.⁹⁷ Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, millainen yhteys uskonnollisuudella

⁸⁹ McGuire 1997, 9.

⁹⁰ Spiro 1986, 61.

⁹¹ McGuire 1997, 12.

⁹² Spiro 1986, 79.

⁹³ Stark & Glock 1968, 14.

⁹⁴ Niemelä 2003b, 212–220.

⁹⁵ Sihvo 1982, 33–34.

⁹⁶ McGuire 1997, 15. Sihvo 1982, 30.

⁹⁷ Spiro 1986, 73.

on sen kanssa, millaisena henkilöt näkevät kysymyksen kirkon roolista nyky-yhteiskunnassa ja sen ongelmissa.

Sosiologian näkökulmasta uskontoa ja uskonnollisuutta tarkastellaan etupäässä sen institutionaalisuuden kannalta. Yhteiskuntaan, kuten muihinkin instituutioihin kuuluu normeja, käyttäytymissääntöjä, joiden rikkomisesta seuraa rangaistus.⁹⁸ Myös uskontoihin kuuluu normeja, jotka määräävät käyttäytymistä Jumalaa ja muita ihmisiä kohtaan. Lisäksi uskonnot määrittelevät moraalisen ja moraalin vastaisen käyttäytymisen.⁹⁹ Uskontoon perustuvat yhteiset arvot ovat innoittaneet ihmisiä moraaliseen käyttäytymiseen ja auttaneet sosiaalisia järjestelmiä, kuten yhteiskuntia, säilyttämään solidaarisuuden ja yksimielisyyden.¹⁰⁰ Moderneissa yhteiskunnissa on ajateltu tapahtuvan de-moralisoitumista.¹⁰¹ Varsinkin työelämässä ja taloudellisissa suhteissa pyritään rationaalisuuteen, hyödyn ja taloudellisen voiton maksimointiin. Tämä aiheuttaa kilpailua ihmisten välille, jotka karkeasti sanottuna joutuvat tekemään päätöksen pyrkiä joko itsekkääseen, muita huomioimattomaan hyödyn tavoitteluun tai moraaliseen toimintaan, joka vaatii solidaarisuutta ja pyyteetöntä uhrautumista.¹⁰² Yksityisellä alueella, jolle uskontokin modernissa yhteiskunnassa kuuluu, käyttäytyminen tunnevaltaisempaa ja pehmeämpää.¹⁰³ Modernissa yhteiskunnassa valtio ja muut instituutiot eivät ole kiinnostuneita siitä, millaisen elämäkatsomuksen kokonaisuuden kukin itselleen rakentaa, vaan valinta tarjolla olevien vaihtoehtojen suhteen jää yksilön itsensä tehtäväksi.¹⁰⁴ Uskonto vaikuttaa yhä harvemman ihmisen elämään.¹⁰⁵

Modernit yhteiskunnat ovat sekularisoituneet. Uskonnon asema yhteiskunnissa on heikentynyt. Tämä on vahvasti yleistynyt näkemys, jota uskontososiologiassa on totuttu kannattamaan. Perinteisen sekularisaatioteorian mukaan moderneissa yhteiskunnissa tapahtuu eriytymistä, prosessia, jossa erilaisia elämänalueita varten toimivat instituutiot, kuten valtio, talous, tiede, perhe ja uskonto, eriytyvät toisistaan suorittamaan omia tehtäviään.¹⁰⁶ Instituutioiden eriytymisen seurauksena jokainen niistä muodostaa oman alajärjestelmänsä ja alkaa toimittaa

⁹⁸ Eskola 1968, 58.

⁹⁹ Allardt & Lintunen 1966, 91–92.

¹⁰⁰ Wilson 2001, 41.

¹⁰¹ Wilson 2001, 44–46.

¹⁰² Bauman 2004, 164.

¹⁰³ Bruce 2000, 17.

¹⁰⁴ Berger 1968, 108.

¹⁰⁵ Bruce 1992, 6.

¹⁰⁶ Berger 1967, 107. Bruce 2000, 17. Casanova 1994, 19. McGuire 1997, 289.

omaa, erikoistunutta funktiotaan.¹⁰⁷ Nämä järjestelmät toimivat yhteisessä sosiaalisessa ympäristössä, mutta jokainen niistä toimittaa tehtävänsä itsenäisesti.¹⁰⁸ Kun uskonto ei enää näyttele entisenlaista roolia maailmaa ja tapahtumia selittävänä tekijänä, korvaavat sekulaarit rakenteet tämän uskonnon aiemmin täyttämän tehtävän.¹⁰⁹ Uskonnon eriytyminen muista instituutioista johtaa sekularisaatioteoreetikkojen mukaan uskonnon aseman heikkenemiseen ja sen privatisoitumiseen yksityiselle alueelle julkisen alueen sijaan.

Totutusta perinteisestä sekularisaatioteoriasta poikkeavia kannanottoja on kuultu vasta viimeisten vuosikymmenien aikana.¹¹⁰ Myös sekularisaatiokriitikkojen mukaan uskonnon vaikutuksen väheneminen on totta Länsi-Euroopassa, mutta teoriaa ei heidän mukaansa pystytä soveltamaan globaalisti.¹¹¹ Uusia uskonnollisia liikkeitä syntyy ja ne kasvavat jäsenmääriltään suuriksi. Uskonnoilla on vaikutusta politiikkaan ympäri maailman. Muun muassa fundamentalistiset uskonnolliset liikkeet ovat ehdottomia suhteessa politiikkaan ja yhteiskuntajärjestykseen, mikä vaikuttaa niin maailmanpolitiikkaan, kuin ihmisten arkielämäänkin.¹¹² Uskonnon roolia Euroopassa, etenkin sen pohjoisosassa, on tarkasteltu poikkeustapauksena.¹¹³ Davien mukaan Euroopasta kerätyn kyselyaineiston¹¹⁴ perusteella voidaan todeta, että viime vuosikymmenien aikana institutionalisoituneiden kirkkojen asema on heikentynyt Euroopassa, mutta hänen mukaansa mikään muu taho tai instituutio ei ole korvannut niiden kulttuurista tai sosiaalista roolia.¹¹⁵ Davie käyttääkin mieluummin termiä *unchurched*, ei-kirkollinen, kuin sekularisoitunut, kuvatessaan länsieurooppalaisten privatisoituneeksi väitettyä uskonnollisuutta.¹¹⁶ Väitettä uskonnon aseman heikkenemisestä julkisella alueella hän kritisoi väittämällä, että kirkot ovat kokeneet muodonmuutoksen. Ne ovat löytäneet uusia toimintatapoja muun muassa vapaaehtoissektorin toimijoina.¹¹⁷

¹⁰⁷ Beyer 1994, 79. McGuire 1997, 276.

¹⁰⁸ Beyer 1994, 79.

¹⁰⁹ Berger 1967, 108.

¹¹⁰ Casanova 1994, 11.

¹¹¹ Casanova 1994, 213. Davie 2002.

¹¹² Casanova 1994, 3–6. 26.

¹¹³ Davie 2002.

¹¹⁴ European Value Study 1981, 1990 ja 1999.

¹¹⁵ Davie 2002, 4.

¹¹⁶ Davie 2002, 5.

¹¹⁷ Davie 2002, 18.

Peter Beyer ja Jose Casanova ovat tarkastelleet uskonnon mahdollisuuksia toimia osana moderneja yhteiskuntia. Beyer lähestyy aihetta tarkastelemalla uskonnon funktiota ja performanssia. Käsite funktio tarkoittaa sitä tehtävää, joka jokaisella yhteiskunnallisella järjestelmällä on yhteiskunnan kokonaisuudessa. Uskonnon funktio on puhtaasti uskonnollista kommunikaatiota, hartaudenharjoitusta ja jumalanpalvelusta. Kirkon funktioon kuuluvat esimerkiksi kirkolliset toimitukset ja kristillisten perinteiden ylläpitäminen. Performanssi tarkoittaa toimintatapaa, jolla järjestelmä tekee itsensä tarvittavaksi myös toisen järjestelmän vaikutusalueella.¹¹⁸ Kun kirkko osoittaa kantansa yhteiskunnallisiin ongelmiin ja toimii yhteiskunnallisten, poliittisten ja taloudellisten asioiden hyväksi, se toteuttaa performanssiaan. Tällöin uskonnon järjestelmään perustuva ratkaisu ”lisätään” muissa alajärjestelmissä kohdattujen ongelmien ratkaisuksi. Nämä ovat ongelmia, joita ei ole voitu ratkaista kyseisessä alajärjestelmässä, mutta joita ei ole suunnattu muuallekaan.¹¹⁹ Beyerin mukaan uskonnon funktion ongelma on modernissa maailmassa performanssin ongelma;

Sillä jos puhdas uskonto on epäedullisessa asemassa modernissa maailmassa, ja jos paineet kasvavat uskonnon privatisoitumiseen päin, ratkaisu piilee uusien uskonnollisten sovellusten löytämisessä eikä uskonnollisemmassa sitoutumisessa ja uskonnonharjoituksessa.¹²⁰

Beyer näkee uskonnon aseman privatisoitumisessa myös hyvän kasvualustan uudelle, uudistuneelle julkiselle uskonnolle.¹²¹ Hän katsoo uskonnolla olevan edellytyksiä tulla laajaksi kulttuurilliseksi voimavaraksi, jonka toiminta lähtee sen funktiosta, mutta suuntautuu myös muihin kuin uskonnollisiin alajärjestelmiin.¹²² Näihin ongelmiin on Beyerin mukaan kaksi lähestymistapaa; Liberaali ja konservatiivinen. Liberaalin lähestymistavan kannattajat eivät koe yhteiskunnallisten ongelmien johtuvan muusta kuin kyseisen alajärjestelmän sisäisistä asioista.¹²³ Konservatiivinen suuntaus perustaa kaiken, eli ongelmien syyt ja niiden ratkaisut uskontoon.¹²⁴ Liberaalin suuntauksen kannattajat korostavat kirkon funktiossa siirtymäriittejä, sekä niiden henkilöiden auttamista, jotka kokevat tarvitsevänsä apua. Osallistuminen perustuu liberaalin lähestymistavan

¹¹⁸ Beyer 1994, 80.

¹¹⁹ Beyer 1994, 80.

¹²⁰ Beyer 1994, 80. Käännös E. Kansanen.

¹²¹ Beyer 1994, 71.

¹²² Beyer 1994, 97.

¹²³ Beyer 1994, 87.

¹²⁴ Beyer 1994, 90.

mukaan yksilöiden vapaaseen tahtoon. Usein liberaalin lähestymistavan edustama toiminta koetaan epämääräiseksi, sillä siihen ei sisälly selkeitä uskonnollisia vaateita. Niinpä sillä on vaikeaa oikeuttaa uskonnollisen järjestelmän merkitys. Liberaali uskonnollinen yhteisö luottaakin performanssiinsa vakiinnuttaakseen merkityksellisyytensä. Performanssin avulla se pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnan muihin alajärjestelmiin, jotta nämäkin edistäisivät yhteistä hyvää. Uskonnon sisältä, uskonnon funktiosta, ei pyritä löytämään vastauksia muiden järjestelmien ongelmiin.¹²⁵ Konservatiivisella vaihtoehdolla on Beyerin mukaan liberaalia lähestymistapaa paremmat mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin. Se keskittyy uskonnolliseen funktioon ja sen performanssi kumpuaa puhtaasta uskonnollisesta kommunikaatiosta. Eri järjestelmien ongelmiin tarjotaan puhtaasti uskonnollisia ratkaisuja. Konservatiivisen suuntauksen kannattajat ovat valmiita jakamaan maailman uskonnollisesti puhtaaseen ja epäpuhtaaseen, meihin ja heihin, minkä vuoksi pluralismi koetaan uhkana. Konservatiivisen lähestymistavan kannattajat haluaisivat luoda asialleen kiinteän perustan ja turvata julkisen uskonnon lainsäädännöllä.¹²⁶

Tässä tutkimuksessa selvitetään suomalaisten kuvaa julkisen uskonnon tärkeydestä ja mahdollisuuksista modernissa, eriytyneessä yhteiskunnassa. Tutkimuksessa selvitetään, tuleeko kirkon suomalaisten mielestä korostaa funktiotaan vai performanssiaan toimiessaan yhteiskunnan julkisella alueella ja tuleeko sen lähestymistavan muiden järjestelmien ongelmiin edustaa Beyerin nimeämää liberaalia vai konservatiivista lähestymistapaa.

Jose Casanovan mukaan uskonto on modernissa maailmassa ajettu nurkkaan suorittamaan lähinnä sielunhoidollista tehtäväänsä. Hänen mukaansa aikamme todistaa kuitenkin uskonnon poliittisen roolin valtaannousua. Uskonnot kieltäytyvät hyväksymästä marginalisoitunutta ja privatisoitunutta roolia, jonka modernisaatio- ja sekularisaatioteoriat niille antavat. Tätä hän kutsuu uskontojen deprivatisoitumiseksi.¹²⁷ Casanova myöntää, että uskonto on eriytynyt yhteiskunnan muista instituutioista. Se on joutunut seuraamaan sekulaarin alueen eriytymistä ja kehittämään itselleen oman itsenäisen järjestelmänsä. Uskonnon aseman heikkenemistä Casanova väittää tapahtuvan vain Länsi-Euroopassa, eikä tuo sekularisaatioteoreetikkojen väite ole hänen mukaansa modernin yhteiskunnan

¹²⁵ Beyer 1994, 88–89.

¹²⁶ Beyer 1994, 90–91.

¹²⁷ Casanova 1994, 5.

rakenteellinen trendi. Hän kyseenalaistaa myös väitteen uskonnon privatisoitumisesta osoittaessaan, että myös moderneissa yhteiskunnissa esiintyy julkista uskonnollisuutta.¹²⁸ Kirkkojen on mahdollista toimia julkisella alueella puolustamassa modernien ihmisoikeuksien ja demokratian vakiintumista, kunhan ne luopuvat omien etuoikeuksiensa ja erityisasemansa tavoittelusta ja hyväksyvät uskonnonvapauden ilmapiirin. Näin siirrytään valtio-orientoituneesta kirkosta yhteiskuntaorientoituneeseen instituutioon.¹²⁹ Casanovan mukaan julkista uskonnollisuutta esiintyy kolmella tasolla; valtion, poliittisen yhteiskunnan ja kansalaisyhteiskunnan tasolla.¹³⁰

Casanova arvioi uskonnon deprivatisoitumisen, sen mukaantulon julkiselle alueelle tapahtuneen kolmella tavalla. Ensinnäkin uskonnot ovat ryhtyneet puolustamaan perinteistä elämäntapaa ja elämänarvoja valtioiden ja markkinoiden valtaa vastaan. Tällainen julkinen keskustelu arvoista ja perinteistä pakottaa modernit yhteiskunnat perustelemaan normatiivisia rakenteitaan. Lisäksi deprivatisoituneet uskonnot kyseenalaistavat ja kritisoivat modernien kapitalististen markkinoiden toimintaperiaatteita, jotka perustuvat vain näiden omiin normeihin välittämättä perinteisistä normeista. Uskonnot kehottavat yhteiskuntia vastuullisuuteen. Ne vaativat yhteiskuntia tarkistamaan ja säätelemään persoonattomia markkinamekanismeja varmistaakseen että ne huomioivat myös yksilölliset, sosiaaliset ja ekologiset näkökohdat. Kolmantena deprivatisoitumisen muotona Casanova esittelee uskonnon puolustamassa yhteistä hyvää vastakohtana individualistisille moderneille liberaaleille teorioille, jotka alistaisivat yhteisen hyvän yksilöllisten valintojen summaksi. Uskonnot nostavat julkiselle alueelle aiheita, jotka liberaalit teoriat ovat määrittäneet yksilöllisiksi. Näin uskonnot muistuttavat yksilöitä ja moderneja yhteiskuntia siitä, että moraalit voivat olla olemassa vain yksilöiden välisenä normatiivisena rakenteena ja että yksilölliset valinnat saavat moraalisen ulottuvuuden vain kun niitä ohjaavat yksilöiden väliset arvot. Kun uskonnot tuovat yksityiseltä alueelta kysymyksiä julkiselle alueelle, joutuvat modernit yhteiskunnat uudistamaan normatiivisia perinteitään.¹³¹

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä, mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkon nähdään vaikuttavan ja minkä ongelmien suhteen sen odotetaan toimivan.

¹²⁸ Casanova 1994, 212–215.

¹²⁹ Casanova 1994, 220.

¹³⁰ Casanova 1994, 218.

¹³¹ Casanova 1994, 228–229.

Casanova esittelee teoriassaan kolme tapaa, jolla julkinen uskonto toimii modernissa yhteiskunnassa. Näitä ovat perinteisen elämäntavan ja perinteiden puolustaminen, markkinavoimien ja talouden periaatteiden kritisointi ja yhteisen hyvän ja välittämisen arvojen nostaminen julkiseen keskusteluun. Tutkimuksessa tarkastellaan odotetaanko kirkolta Casanovan teorian mukaisia toimia julkisella alueella.

2.2. Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää suomalaisten käsityksiä kirkosta vaikuttajana yhteiskunnallisissa ongelmissa. Tutkimustehtävä tarkentuu seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin suomalaiset kokevat kirkon vaikuttavan, mihin ongelmiin he odottavat kirkon pyrkivän vaikuttamaan ja millaisina kirkon vaikutusmahdollisuudet koetaan?
- 2) Millaisin keinoin suomalaiset odottavat kirkon pyrkivän vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin?
- 3) Kuinka henkilön uskonnollisuus ja sitoutuminen kirkkoon vaikuttavat odotuksiin kirkon yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan?

Ensimmäistä tutkimuskysymystä selvitetään Casanovan julkisia uskontoja käsittelevän teorian avulla.¹³² Teorian pohjalta yhteiskunnalliset ongelmat on luokiteltu perhe-elämää, työelämää, ja ihmisarvoa koskeviin ongelmiin. Tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia painotuksia nämä ongelmaryhmät saavat, kun on kyse siitä mitä kirkko vastaajien mukaan jo tekee, mitä sen tulisi tehdä, ja millaiset sen toimintamahdollisuudet ovat. Toista tutkimuskysymystä lähestytään Beyerin uskonnon funktiota ja performanssia ja liberaalia ja konservatiivista lähestymistapaa koskevan teorian avulla Gustafssonin nelikenttätypologiaa hyödyntäen.¹³³ Suomessa kirkko on instituutio, joka on aiemmin vaikuttanut merkittävästi muiden järjestelmien sisällä tapahtuviin asioihin. Tässä tutkimuksessa selvitetään sitä, millaista lähestymistapaa kirkolta odotetaan ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Tuleeko kirkon suomalaisten mielestä

¹³² Casanova 1994. Ks. luku 2.1.

¹³³ Beyer 1994. Ks. luku 2.1. Gustafsson 2000. Ks. luku 1.2.

pyrkii välttämään oman funktionensa, puhtaasti uskonnollisen kommunikaation nostamista esille, kun se osallistuu keskusteluun yhteiskunnallisista ongelmista vai tuleeko kirkon kannanottojen ja päätösten sekä keskustelun pysyä selkeästi uskonnollisena ja opille ja perinteelle uskollisena? Kolmatta tutkimuskysymystä lähestytään selvittämällä, kuinka Niemelän esittelemiin neljään uskonnollisuustyyppiin ryhmitellyt vastaajat eroavat mielipiteissään kirkon julkista roolia kohtaan.¹³⁴ Tutkimuksessa tarkastellaan, onko henkilön uskonnollisuustyyppillä vaikutusta hänen odotuksiinsa kirkon yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan? Tutkimuksessa selvitetään myös sitä, onko henkilöiden muilla taustamuuttujilla yhteyttä heidän käsityksiinsä kirkosta yhteiskunnallisena toimijana.

Tutkimuksessa selvitetään sitä, millaisia ovat suomalaisten odotukset kirkon yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan tilanteessa, jossa Suomi nähdään osaamisen ja kehityksen puolesta yhtenä maailman johtavista maista, mutta jossa yhteiskunnalliset ongelmat koskettavat suurta osaa kansasta. Suomesta puhutaan muiden läntisen Euroopan maiden tapaan hyvinvointivaltiona, mutta huonosuosaisuus koskettaa aikaisempaa laajempaa joukkoa suomalaisista, mikä on näkynyt myös vapaaehtoissektorin, kuten kirkon ja Punaisen Ristin toiminnassa.¹³⁵ Kirkko on Suomessa ainutlaatuinen instituutio. Ainutlaatuisen siitä tekee korkea jäsenmäärä. Siihen kuuluu yli 80 % kansalaisista. Onkin mielenkiintoista tarkastella, kokevatko suomalaiset kirkon välittävänä, jokapäiväisessä elämässä läsnä olevana kirkkona, joka on kiinnostunut jäsentensä hyvinvoinnista. Tutkimuksella on tarkoitus selvittää, odottavatko suomalaiset kirkolta vastauksia, asioihin puuttumista, kannanottoja ja tekoja koskien modernin yhteiskunnan ongelmia, jotka ovat osa heidän arkeaan. Jos suomalaiset tätä odottavat, on mielenkiintoista tarkastella millaisin keinoin kirkon on vastaajien mukaan tärkeää toimia modernissa yhteiskunnassa, jossa uskonto on useiden teorioiden mukaan pakotettu suorittamaan minimaalista tehtäväänsä.

¹³⁴ Niemelä 2003b, 212–218. Uskonnollisuustyyppit ovat aktiiviseurakuntalaiset, peruseurakuntalaiset, passiiviset myönteiset ja ei-uskonnolliset.

¹³⁵ Heikkilä & Karjalainen 2000, 9–10.

2.3. Tutkimuksen toteuttaminen

2.3.1. Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tutkimuksen avulla on tarkoitus saada kattava kuva suomalaisten odotuksista kirkkoa kohtaan. Koska tutkimus edustaa asennetutkimusta, sen avulla pyritään selittämään asioiden, muun muassa uskonnollisuuden ja asenteiden, välisiä riippuvuuksia, ja tutkimustulosten tulee edustaa kaikkia suomalaisia, on tutkimusmenetelmä määrällinen.¹³⁶ Tutkimustehtävän toteuttamiseksi suoritettiin postikysely, jossa selvitettiin tähän tutkimukseen liittyvien tutkimuskysymysten lisäksi toiseen tutkimukseen liittyen suomalaisten odotuksia kirkon roolista kollektiivisissa kriiseissä. Kyselyn toteuttamisen rahoitti Kirkon tutkimuskeskus, mikä ei tullut esille kyselyyn vastaajille. Kyselyyn valittiin vastaajiksi Väestörekisterin väestötietokannasta yksinkertaisella satunnaisotannalla (*simple random sampling*, SRS) 1000 suomalaista suomenkielistä, 18–75-vuotiaasta henkilöä. Otannan suoritti Väestörekisterikeskuksen otantapalvelu. Lomake päätettiin lähettää suomenkielisenä ja vain suomenkielisille, jotta se, että lomakkeen kysymyksiä ei ymmärrettäisi, ei vaikuttaisi vastausprosenttia alentavasti. Otannan rajoittamiseen 18–75-vuotiaisiin vaikutti se, että alle 18-vuotiaiden, samoin kuin yli 75-vuotiaiden arveltiin olevan haluttomimpia ja kykenemättömiä vastaamaan kyselyymme. Katsottiin lisäksi perusteettomaksi lähettää kyselyä tätä nuoremmille, sillä kysymykset käsittelevät yhteiskunnallisia ongelmia, sekä muun muassa kirkon poliittista vaikuttamista, joihin teemoihin yli 18-vuotiailla on tätä nuorempia paremmat edellytykset vastata. Valtakunnallisissa tutkimuksissa otoskooksi suositellaan esimerkiksi kuluttajatutkimuksessa 500–1000 käsiteltävää tapausta eli saatujen vastausten lukumäärää.¹³⁷

Tutkimuksessa käytettävä aineisto kerättiin postikyselyllä helmi–maaliskuussa 2006. Postitse lähetettyjen lomakkeiden mukana olivat saatekirjeet, joissa painotettiin aiheen ajankohtaisuutta ja vastaamisen tärkeyttä.¹³⁸ Mukana oli myös vastauslähetyskuori, joka mahdollisti lomakkeiden takaisin lähettämisen

¹³⁶ Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 22. Heikkilä 2005, 16.

¹³⁷ Heikkilä 2005, 45.

¹³⁸ Ks. Liite 1.

ilmaiseksi. Kysymyslomake on kahdeksansivuinen.¹³⁹ Ennen kyselylomakkeen lähettämistä se testattiin helmikuussa 2006 20 vastaajalla, minkä jälkeen lomakkeeseen tehtiin vielä muutoksia lähinnä kysymysten sanamuotoihin.

2.3.2. Mittarit

Kysymyslomakkeessa oli vastaajien taustatietoja määrittävien kysymysten lisäksi yhdeksän mittaria. Kyselyyn vastattiin enimmäkseen käyttäen viisiportaista negatiivinen–positiivinen -skaalattua, sekä nolla–positiivinen -skaalattua Likert-asteikkoa lukuun ottamatta taustatietoja kartoittavia kysymyksiä ja ensimmäistä mittaria, jossa käytettiin viisiportaista Osgoodin asteikkoa. Kaikki kyselyn kysymyksistä olivat monivalintakysymyksiä lukuun ottamatta kysymystä vastaajan syntymävuodesta. Lomake oli taitettu optisesti luettavaan muotoon, joten siihen vastattiin tummentamalla sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio. Osa varsinkin taustatietoja kartoittavista mittareista oli vakiintuneita mittareita, joita on jo aiemmin käytetty useissa kyselytutkimuksissa, ja joiden tuloksia Kirkon tutkimuskeskus on käyttänyt julkaisuissaan.¹⁴⁰

Mittareiden, jotka on lomakkeeseen numeroitu numeroin 1, 2, 5, 6 ja 7, avulla pyrittiin saamaan vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.¹⁴¹ Kyselyn ensimmäisellä mittarilla selvitettiin asteikon ääripäihin sijoitettujen vastakkaisten ilmausten ja adjektiivien avulla vastaajien tämänhetkisiä käsityksiä kirkosta. Vastakohtapareista osa oli poimittu aikaisemmista kyselyistä.¹⁴² Vastaajia ohjeistettiin niin, että keskimäinen vastausvaihtoehto tarkoittaa sitä, että molemmat vastakkaisista ilmaisuista kuvaavat kirkkoa yhtä hyvin.

Kyselyn toisen mittarin väitelauseiden avulla kartoitettiin näkemyksiä ja odotuksia kirkon julkista roolia kohtaan. Toisen mittarin kysymykset tehtiin joiltain osin Elämänarvostukset 1997 -kyselyn pohjalta, jossa toisilleen vastakkaisten väitteiden avulla pyrittiin selvittämään asenteita kirkon julkista roolia kohtaan, ja jonka pohjalta Göran Gustafsson on luokitellut vastaajien

¹³⁹ Ks. Liite 3.

¹⁴⁰ Muun muassa Elämänarvostukset 1997 -tutkimus, World Values Survey 2000 (WVS 2000) -tutkimus, Gallup Ecclesiastica 1996 -tutkimus ja Kirkkomonitor 2002 -tutkimus.

¹⁴¹ Mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin suomalaiset kokevat kirkon vaikuttavan, mihin ongelmiin he odottavat kirkon pyrkivän vaikuttamaan ja millaisina kirkon vaikutusmahdollisuudet koetaan?

¹⁴² Kirkkomonitor 1999.

odotukset kirkkoa kohtaan neljään tyyppiin.¹⁴³ Mittarin 2. väittämällä selvitettiin odotusten jakautumista kirkon funktion ja performanssin suhteen. Kahden ensimmäisen mittarin kysymysten tarkoituksena oli olla suhteellisen helppoja ja motivoida vastaajaa lomakkeen täyttämiseen. Kyselyn kolmas ja neljäs mittari liittyivät toiseen, kirkon roolia kriisitilanteissa käsittelevään tutkimukseen.

Kyselyn viidennellä mittarilla selvitettiin suomalaisten mielipiteitä siitä, mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkko antaa apua ja vastauksia ja kuinka hyvin se sen tekee. Asiaa tarkasteltiin 13:n eri ongelmaa käsittelevän väitelauseen avulla.¹⁴⁴ Kuudennen mittarin avulla pyrittiin selvittämään kuinka tärkeää kirkon on vastaajien mukaan pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin, joita mittarissa esiteltiin 15 kappaletta.¹⁴⁵ Kyselyn seitsemännessä mittarissa nimettiin samat 15 yhteiskunnallisesti merkittävää ja näkyvää ongelmaa. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, millaiset mahdollisuudet kirkolla on vaikuttaa juuri näihin mainittuihin ongelmiin. Mittareiden 5, 6 ja 7 avulla tarkasteltiin, mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkko suomalaisten mielestä antaa apua ja vastauksia, mihin ongelmiin kirkon on tärkeätä pyrkiä vaikuttamaan, sekä mihin ongelmiin kirkolla on mahdollisuuksia vaikuttaa. Mittareissa oli esillä perhe-elämää, työelämää ja vähäosaisia ja syrjäytyneitä koskevia ongelmia, joilla nähtiin olevan yhteys Casanovan teorian mukaisiin uskonnon deprivatisoitumismuotoihin modernissa yhteiskunnassa.¹⁴⁶

Toista tutkimuskysymystä¹⁴⁷ pyrittiin selvittämään mittareiden 8 ja 9 avulla. Mittareiden rakentamisessa hyödynnettiin Peter Beyerin esittelemää tapaa tarkastella uskontoa sen funktiosta ja performanssista käsin, sekä uskonnon mahdollisuutta lähestyä yhteiskuntaa liberaalilla ja konservatiivisella tavalla.¹⁴⁸ Kysymykset muodostettiin Göran Gustafssonin luoman nelikenttätypologian perusteella.¹⁴⁹ Kahdeksannen mittarin avulla selvitettiin asenteita kirkon julkista roolia kohtaan sekä funktion ja performanssin suhdetta. Vastaajan oli valittava kolmesta väittämästä yksi, joka kuvaa hänen odotuksiaan kirkon osallistumisesta

¹⁴³ Gustafsson 2000, 184. Ks. luku 1.2.

¹⁴⁴ Väitelauseet olivat muodossa ”Kirkko antaa Suomessa apua ja vastauksia (perhe-elämän) ongelmiin.”

¹⁴⁵ Ongelmat oli poimittu yleisestä suomalaisesta asiansanahakemistosta komennolla yhteiskunnalliset ongelmat. YSA – Yleinen suomalainen asiansanasto.

¹⁴⁶ Casanova 1994, 228–229. Ks. luku 2.1.

¹⁴⁷ Millaisin keinoin suomalaiset odottavat kirkon pyrkivän vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin?

¹⁴⁸ Beyer 1994. Ks. luku 2.1.

¹⁴⁹ Gustafsson 2000. Ks. luku 1.2.

julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Kyselyn yhdeksäs mittari laadittiin Casanovan uskontojen deprivatisoitumisteorian, Beyerin teorian, sekä Göran Gustafssonin nelikenttä-typologian pohjalta. Mittarissa kysyttiin kirkon työmuotojen tärkeydestä erikseen perhe-elämän, työelämän ja vähäosaisten ja syrjäytyneiden ongelmissa. Nämä ongelmaryhmät oli nimetty Casanovan teorian pohjalta.¹⁵⁰ Jokaiseen kolmeen ongelmaryhmään vastaajalle esiteltiin jokaiseen neljään Gustafssonin tyyppiin¹⁵¹ perustuvat kirkon toimintamuodot, joiden tärkeyttä vastaajaa pyydettiin arvioimaan. Toimintamuodot olivat nimettävissä kuten Gustafssonin nelikentät sen mukaan korostavatko ne tunnustusta vai eivät, ja sen mukaan korostuuko niissä osallistuminen julkiseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon vai ei. Sen lisäksi, että yhdeksäs mittari mittaa eri toimintamuotojen tärkeyttä, mittaa se myös kirkon yhteiskunnallisiin ongelmiin vaikuttamisen tärkeyttä yleensä, kuten mittari numero 6.

Vastaajien taustatietoja kartoittavat kysymykset sijoitettiin kyselylomakkeen loppuun. Taustamuuttujien kartoittamisessa käytettiin pääosin vakiintuneita mittareita. Sukupuolen ja syntymävuoden lisäksi vastaajilta kysyttiin monivalintakysymyksiä siviilisäätyä, asuinpaikkaa, koulutusastetta ja päätoimea vakiintuneiden mittareiden avulla. Vastaajat oli jo otannassa rajattu täysi-ikäisiin. Silti iän kysyminen oli aiheellista, sillä yhteiskunnalliset ongelmat koskettavat kaikkia ikäluokkia, mutta eri ongelmat voivat painottua eri ikäluokkiin. Myös asuinpaikan ja koulutusasteen sekä työtilanteen kysyminen oli tärkeää, sillä eri ongelmien voidaan nähdä painottuvan tietyille maantieteellisille alueille, sekä tiettyihin sosioekonomisiin ryhmiin.¹⁵² Nämä taustatiedot ovat hyvin tärkeitä tarkasteltaessa muuttujien välisiä riippuvuuksia ja keskiarvoeroja väestöryhmien välillä.

Uskonnollisuutta ja kirkkoon sitoutumista mitattiin mittareilla, joita on käytetty muun muassa World Values 2000 -kyselyssä, niitä joiltain osin muuttaen. Niemelän esittämien uskonnollisuustyyppien¹⁵³ mukaisten ryhmien muodostamiseksi ja kolmannen tutkimuskysymyksen¹⁵⁴ selvittämiseksi vastaajilta kysyttiin monivalintakysymyksiä heidän jumalauksestaan, sekä heidän julkisesta

¹⁵⁰ Casanova 1994, 228–229. Ks. luku 2.1.

¹⁵¹ Kirkon museaalinen, arvoja ylläpitävä, palveluorientoitunut ja tilannetta tulkitseva toimintamuoto.

¹⁵² Rintala & Heikkilä 2002, 336–351.

¹⁵³ Niemelä 2003b, 212–218.

¹⁵⁴ Kuinka vastaajien uskonnollisuustyyppit ja sitoutuminen kirkkoon vaikuttavat odotuksiin kirkon yhteiskunnallista vaikuttamista kohtaan?

ja yksityisestä uskonnonharjoittamisestaan. Vastaajilta kysyttiin myös heidän omaa käsitystään uskonnollisuudestaan. Tällä kysymyksellä pyrittiin tavoittamaan vastaajan omaa tunnetta uskonnollisuudesta, sillä kysymyksessä ”Uskotteko Jumalaan” oli vain kolme vastausvaihtoehtoa ja on mahdollista, että kysymykseen vastaaminen oli vastausvaihtoehtojen pienen määrän vuoksi vaikeaa. Suhdetta ja sitoutumista evankelis-luterilaiseen kirkkoon kartoitettiin kysymällä vastaajan kuulumisesta uskonnolliseen yhteisöön, vastaajan mielipidettä mahdollisuudesta erota kirkosta, ja hänen yhteenkuuluvuudentunteestaan kirkkoa kohtaan.

2.3.3. Aineiston käsittely

Tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS 14.0 for Windows -ohjelmalla. Muuttujia ja niiden välisiä suhteita tarkasteltiin muuttujien jakaumien, prosenttijakaumien ja frekvenssien, sekä hajontalukujen, keskiarvojen ja keskihajonnan, avulla. Ristiintaulukoinnin ja Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla tarkasteltiin muuttujien välisiä riippuvuuksia. Sarake- ja rivimuuttujien välistä riippuvuutta tarkasteltiin joiltain osin χ^2 -riippumattomuustestillä.

Yhteiskunnallisista ongelmista ja kirkon toimintatavoista muodostettiin summamuuttujia faktorianalyysin avulla usean mittarin kohdalla. Tällä tavalla muuttujien määrää pystyttiin pienentämään. Faktorianalyysit suoritettiin pääakseliratkaisuna varimax-rotatiolla. Faktorianalyysin edellytyksiä ja toteuttamisen mielekkyyttä testattiin Kaiser-Meyer-Olkinin mitan arvolla ja Bartlettin testillä. Faktorianalyysin avulla muodostettujen summamuuttujien luotettavuutta testattiin Cronbachin alfa-kertoimella. Keskiarvotesteistä käytettiin yksisuuntaista varianssianalyysia, jonka avulla selvitettiin eri ryhmien keskiarvojen eroamista toisistaan. Keskiarvoeroja tarkasteltiin joiltain osin vielä Tukeyn testin avulla.

Uskonnollisuustyypit muodostettiin ryhmittelyanalyysin avulla, K-Means Cluster Analysis -menetelmällä. Kyseinen ryhmittelyanalyysi valittiin, koska se on tarkoitettu suurille aineistoille ja sitä suositellaan käytettäväksi etenkin silloin, kun muodostettavien ryhmien määrä on tiedossa jo ennen analyysin tekemistä.¹⁵⁵ K-Means Cluster Analysis -menetelmällä vastaajia pyrittiin myös ryhmittelemään heidän kirkon toimintaa kohtaan kokevien odotustensa mukaisiin ryhmiin.

¹⁵⁵ Hakala 1997, 162.

Tilastollista merkitsevyyttä kuvataan raportoitaessa tähdillä seuraavasti: ***=erittäin merkitsevä ($p \leq .001$), **=merkitsevä ($p \leq .01$) ja *=melkein merkitsevä ($p \leq .05$).

2.3.4. Kyselyyn vastanneet ja vastaamatta jättäneet

Kyselylomake lähetettiin helmikuun 2006 alussa tuhannelle väestörekisterikeskuksen suorittamaan otokseen kuuluneelle henkilölle. Otos koostui suomalaisista suomenkielisistä, 18–75-vuotiaista henkilöistä, ja oli satunnaisesti poimittu väestötietokannasta. Lomakkeen mukana lähetettiin saatekirje, jossa vastaajia pyydettiin palauttamaan lomake täytettynä 6.3.2006 mennessä.¹⁵⁶ Lomakkeita palautui tuohon mennessä 292 kappaletta, joista kaksi palautui täyttämättömänä ja kaksi jouduttiin hylkäämään siitä syystä, että molemmat lomakkeet oli täyttänyt henkilö, joka ei iältään sopinut tarkasteltavaan otokseen. Täyttämättöminä palautuneista lomakkeista toisessa oli mukana kohtelias kieltäytyminen lomakkeen täyttämiseen. Toinen lomakkeista ei ollut tavoittanut vastaajaa muuton vuoksi. Luettavia lomakkeita oli tuolloin palautunut 288 kappaletta, vastausprosentin ollessa tällöin 29. Muistutuskirjeet lähetettiin maaliskuussa 2006 yhteensä 708 vastaajalle.¹⁵⁷ Muistutuskirjeessä vastaajia pyydettiin palauttamaan kyselylomakkeet 1.4.2006 mennessä. Luettavia lomakkeita saapui tuohon mennessä 56 kappaletta, jolloin hyväksytyjen lomakkeiden määrä nousi 344 kappaleeseen ja vastausprosentti 34:een. Osassa palautuneista lomakkeista esiintyi selviä puutteita. Joissain lomakkeissa oli täysin jätetty vastaamatta joihinkin kysymysosioihin. Taustatietoja kartoittavassa osiossa varsinkin syntymävuosi oli jätetty merkitsemättä.¹⁵⁸ Joiltain osin puutteellisestikin täytetyt lomakkeet on kuitenkin otettu mukaan SPSS-ohjelmalla analysoitavaan aineistoon.

Heikkilän mukaan kirjekyselyissä vastausprosentti vaihtelee 20–80 prosentin välillä, jääden usein alle 60 prosentin.¹⁵⁹ Yleensä tutkimuksen aihe ja sen kiinnostavuus, sekä lomakkeen kysymysten ymmärrettävyys vaikuttavat eniten

¹⁵⁶ Ks. Liite 1.

¹⁵⁷ Ks. Liite 2.

¹⁵⁸ Yhteensä 17 vastaajaa jätti vastaamatta kysymykseen, jossa tiedusteltiin syntymävuotta.

¹⁵⁹ Heikkilä 2005, 66.

vastausprosenttiin ja kadon suuruuteen.¹⁶⁰ Palautusprosentin jäätyä noinkin alhaiseksi, kuin 34 prosenttiin, on aiheellista pohtia vastaamatta jättäneiden suurta määrää ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Seuraavaksi tarkastellaan kyselyyn vastanneita ja vastaamatta jättäneitä taustatietoja kartoittavien muuttujien jakaumien avulla.

Otoksesta oli etukäteen tiedossa henkilöiden nimien ja asuinpaikkojen lisäksi otokseen kuuluvien syntymävuodet. Alkuperäiseen otokseen kuului yhteensä 501 miestä (50 %) ja 499 naista (50 %), joista kyselyyn vastasi 140 miestä (28 % otokseen kuuluneista) ja 202 naista (40 % otokseen kuuluneista). Kyselyyn vastanneista miehiä oli 41 % ja naisia 59 %. Kaksi vastaajaa ei ilmoittanut sukupuoltaan. Naiset olivat siis vastaajina miehiä aktiivisempia. Vastajien alueellista sijoittumista tarkastellaan jakamalla vastaajat pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa asuviin.¹⁶¹ Otokseen kuului 162 (16 %) pääkaupunki-seutulaista, joista 77 (48 %) oli miehiä ja 85 (52 %) naisia. Otokseen kuuluvista henkilöistä 838 (84 %) oli muualta suomesta. Näistä miehiä oli 424 (51 %) ja naisia 414 (49 %). Pääkaupunkilaisista kyselyyn vastasi 67 henkilöä pääkaupunkiseudun vastausprosentin ollessa tällöin 41 %. Muualla Suomessa asuvista kyselyyn vastasi 275 henkilöä, jolloin muun Suomen vastausprosentti jää 33 prosenttiin. Otokseen kuuluneista pääkaupunkiseudulla asuvista miehistä kyselyyn vastasi 37 % ja naisista 46 %. Muualla Suomessa asuvista kyselyyn vastasi miehistä 26 % ja naisista 39 %. Taulukossa 1 on esiteltynä kyselyyn vastanneet asuinpaikan ja sukupuolen mukaan.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet kaikista otokseen kuuluneista asuinpaikan ja sukupuolen mukaan. (N=344)

	Pääkaupunkiseutu	Muu Suomi	Yhteensä %
Miehet %	37 %	26 %	28 %
Naiset %	46 %	39 %	40 %
Yhteensä	41 %	33 %	

¹⁶⁰ Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 139.

¹⁶¹ Pääkaupunkilaisiin kuuluvat Helsingissä, Espoossa, Vantaalla ja Kauniaisissa asuvat vastaajat.

Kyselyyn vastasivat aktiivisimmin pääkaupunkiseudulla asuvat naiset ja passiivisimmin pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvat miehet. Kyselyyn osallistuneet olivat 18–75-vuotiaita, vuosina 1930–1987 syntyneitä. Seuraavassa taulukossa vastaajia tarkastellaan ikäryhmittäin syntymävuoden perusteella. Tarkoituksena on selvittää mitkä ikäryhmät ovat vastanneet kyselyyn aktiivisimmin ja mitkä passiivisimmin.

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneet ikäryhmittäin. (N=344)

Syntymävuosi	Otokseen kuuluneet f	Kyselyyn vastanneet f	Vastausprosentti %
1930	15	7	47
1931–1935	42	16	38
1936–1940	61	26	43
1941–1945	86	33	38
1946–1950	117	47	40
1951–1955	112	48	43
1956–1960	105	32	30
1961–1965	107	32	30
1966–1970	88	25	28
1971–1975	59	13	22
1976–1980	89	19	21
1981–1985	82	24	29
1986–1987	37	5	14
ei tietoa		17	
Yhteensä	1000	344	34

Taulukosta 2 selviää, että nuoremmat ikäluokat ovat vastanneet kyselyyn vanhempia ikäluokkia passiivisemmin. Merkittävä ero on ennen vuosia 1951–55 syntyneiden ja sen jälkeen syntyneiden välillä, mikä selittyy vastaajien päätoimia kuvaavasta taulukosta 5 näkyvillä tiedoilla. Eläkeikäiset ovat vastanneet kyselyyn muita aktiivisemmin. Vuosina 1956–60 ja sitä myöhemmin syntyneiden ikäryhmissä vastausprosentti jää melko pieneksi ja järjestään selvästi alle kokonaisvastausprosentin. Kyselylomake kartoitti mielipiteitä kirkon yhteiskunnallista

roolia kohtaan. Vuosina 1986–87 syntyneiden huomattavan heikko vastaamisprosentti selittyy nuorten vielä vähäisellä kiinnostuksella yhteisiä asioita kohtaan ja sillä, että mielipidettä kyselylomakkeen kartoittamista asioista ei ole vielä välttämättä ehtinyt muodostua. Myös kontaktit kirkkoon ja seurakuntaan ovat tuossa, 18–19-vuoden iässä ehkä heikoimmillaan, kun taas jo seuraavilla ikäryhmillä ne ovat kirkollisten toimitusten myötä voineet vahvistua. Kyselylomakkeen kysymykset liittyivät yhteiskunnallisiin ongelmiin, koskien perhettä, työelämää ja ihmisarvoa. Monet näistä ongelmista konkretisoituvat vasta iän kartuttua ja elämäkokemuksen lisääntyä. Voikin olla, että vastaajien ikäjakauma viestii kokemuksista, joita elämää jo nähneillä on yhteiskunnasta ja yhteisten asioiden hoitamisesta, sekä kirkon mahdollisesta vaikutuksesta yhteiskunnallisiin ongelmiin. Seuraavassa taulukossa vastaajia tarkastellaan siviilisäädyn perusteella, vertaamalla kyselyyn vastanneita Suomen koko väestöön.

Taulukko 3. Kyselyyn vastanneet ja koko väestö siviilisäädyn mukaan.

	Kyselyyn vastanneet %			Koko väestö ¹⁶² %		
	Miehet (N=139)	Naiset (N=199)	Yhteensä (N=338)	Miehet (N=2,6 milj.)	Naiset (N=2,7 milj.)	Yhteensä (N=5,3 milj.)
Siviilisääty						
Naimaton ¹⁶³	42	29	34	51	43	47
Naimisissa	53	56	54	39	37	38
Eronnut tai leski	4	15	11	10	20	15
Jokin muu tai ei tietoa	1	0	1			
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Taulukosta käy ilmi, että naimattomien osuus vastaajista on pienempi, ja naimisissa olevien osuus suurempi, kuin tilastokeskuksen mukaan kyseisiin siviilisäätyihin kuuluvien osuudet koko väestöstä. Tämä selittyy sillä, että

¹⁶² Tilastokeskus. Väestötilastot.

¹⁶³ Tässä taulukossa naimattomat ja avoliitossa asuvat on yhdistetty, jotta jakauma olisi verrattavissa Tilastokeskuksen väestötietokantaan, jossa avoliitossa asuvia ei ole tilastoitu erikseen. Avoliitossa asuvia tullaan tulosten osalta kuitenkin tarkastelemaan itsenäisenä ryhmänä.

otokseen ei kuulunut lainkaan alle 18-vuotiaita, jotka on laskettu mukaan koko väestöstä laskettuun jakaumaan. Eronneiden ja leskien osuus vastaajista on pienempi, kuin heidän osuutensa koko väestöstä. Tämä selittyy luultavasti sillä, että otokseen ei kuulunut yli 75-vuotiaita, joiden ikäryhmissä eronneiden ja leskien osuus on muita ikäryhmiä suurempi. Koska otokseen kuuluneiden siviilisäädyt ei ole tiedossa, on mahdotonta sanoa, mitkä ryhmät ovat vastanneet kyselyyn muita aktiivisemmin tai passiivisemmin. Tietojen perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että vastaajissa on kattavasti kaikkiin siviilisäättyihin kuuluvia henkilöitä. Taulukon 4 avulla tarkastellaan vastaajien sijoittumista koulutusasteen mukaisesti.

Taulukko 4. Kyselyyn vastanneet suoritettun koulutusasteen mukaan. (N=344)

	Kyselyyn vastanneet %
Kansakoulu, keski- tai peruskoulu	28
Lukio tai ylioppilas	11
Ammatillinen koulutus	40
Korkeakoulututkinto	19
Muu	2
Yhteensä	100

Vastaajissa on kaikkiin näihin koulutusasteen mukaisiin ryhmiin kuuluvia henkilöitä, eikä vastaajien osuuksia koko väestön tietoihin vertaamalla voida sanoa, että mikään koulutusasteen mukainen ryhmä olisi vastannut kyselyyn erityisen aktiivisesti tai passiivisesti. Kansakoulun, keski-, tai peruskoulun suorittaneiden, sekä korkeakoulututkinnon omaavien osuudet vastaajista ovat pienemmät kuin vastaavien ryhmien osuudet koko väestöstä.¹⁶⁴ Vastaajien ikäjakauma ei kuitenkaan vastaa koko tilastokeskuksen tilastoimaa ikäjakaumaa, sillä vastaajat on rajattu 18–75-vuotiaisiin ja tilastokeskuksen väestötilastot on koulutuksen osalta laskettu 15-vuotiaista ja sitä vanhemmista. Seuraavassa taulukossa vastaajia tarkastellaan päätoimen perusteella.

¹⁶⁴ Suomalaisista 37 % on suorittanut kansakoulun, keski- tai peruskoulun ja 25 % korkeakoulututkinnon. Tilastokeskus. Väestötilastot. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen ja sukupuolen mukaan 2005.

Taulukko 5. Kyselyyn vastanneet päätoimen mukaan. (N=344)

	Kyselyyn vastanneet %
Työtön	5
Opiskelija	8
Kotiäiti tai -isä	3
Eläkkeellä	30
Yrittäjä	7
Työntekijä	26
Alempi toimihenkilö	10
Ylempi toimihenkilö	10
Muu	1
Yhteensä	100

Vastaajat jakautuvat päätoimiensa mukaisesti niin, että joukko vastaa kattavasti koko väestöstä. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2004 opiskelijoiden osuus väestöstä oli 8 % ja eläkeläisten 22 %. Väestötietoihin nähden eläkeläiset ovat olleet aktiivisia vastaajia, mikä tuli esille jo ikäryhmiä käsiteltäessä. Työttömien ja työntekijöiden osuudet kyselyyn vastanneista ovat hieman pienemmät kuin niiden koko väestöstä lasketut osuudet. Työllisyysaste oli tammikuussa 2007 67 % ja työttömyysaste 8 %, kun vastaajista työllisten osuus on 57 % ja työttömien 5 %.¹⁶⁵ Taulukon tietojen perusteella voidaan sanoa, että mikään päätoimen mukaan luokiteltu ryhmä ei ole vastannut kyselyyn erityisen aktiivisesti tai passiivisesti ja kaikki päätoimen mukaan jaotellut ryhmät ovat edustettuna kattavasti.

Sosioekonomisten taustamuuttujien lisäksi vastaajilta kysyttiin heidän uskonnollisuudestaan ja suhteestaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Seuraavassa taulukossa tarkastellaan eri uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvien ja uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomien vastaajien osuuksia ja verrataan jakaumia koko väestöstä laskettuihin tilastoihin.

¹⁶⁵ Tilastokeskus. Väestötilastot. Työllisyys ja työttömyys tammikuussa 2007.

Taulukko 6. Kyselyyn vastanneiden ja koko väestön kuuluminen uskonnollisiin yhteisöihin.

Uskonnollinen yhteisö	Kyselyyn vastanneet % (N=339)	Koko väestö ¹⁶⁶ % (N=5,3 milj.)
Ev.lut. kirkko	86	83
Ortodoksinen kirkko	1	1
Muu	2	1
Uskonnollisiin yhteisöihin kuulumaton	11	15
Yhteensä	100	100

Kyselyyn vastanneet vastaavat uskonnollisiin yhteisöihin kuulumisen osalta jakaumaltaan melko hyvin Suomen väestöä. Kirkkoon kuuluvat ovat vastanneet kyselyyn hieman uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomia aktiivisemmin. Muita uskonnollisuutta ja suhdetta kirkkoon tarkastelevia taustamuuttujia käsitellään luvussa 5.

2.3.5. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan sen validiteetin ja reliabiliteetin mukaan. Tutkimuksen validiteetti merkitsee mittareiden kykyä mitata juuri sitä, mitä niiden on tarkoitus mitata.¹⁶⁷ Tutkimuksen validiuden mahdollistaa hyvin rakennetut mittarit, joiden käsitteet ja muuttujat ovat tarkoin määriteltynä.¹⁶⁸ Kysymyspatteriston rakentamisvaiheessa taustateorian pohjalta luodut kysymykset on pyrittävä operationalisoimaan niin, että niillä saadaan vastauksia tutkimusongelmaan ja tarkasteltavaan konkreettisen havaintotodellisuuden ilmiöön.¹⁶⁹ Tutkimuksen käsitevalidiudella tarkoitetaan sitä, että teorian taustalla olevien käsitteiden pohjalta luodut muuttujat korreloivat systemaattisemmin keskenään, kuin muiden muuttujien kanssa.¹⁷⁰ Tutkimuksen validiteettia, mittareiden kykyä mitata luotettavasti juuri sitä, mitä niiden on tarkoitus mitata, tarkastellaan tässä tutkimuksessa muun muassa siten, että muuttujista

¹⁶⁶ Tilastokeskus. Väestötilastot. Väestörakenne 2005.

¹⁶⁷ Heikkilä 2005, 29.

¹⁶⁸ Heikkilä 2005, 29.

¹⁶⁹ Eskola 1973, 87.

¹⁷⁰ Metsämuuronen 2005, 66.

muodostetaan summamuuttujia, joiden keskinäisiä korrelaatioita tarkastellaan Pearsonin korrelaatiokertoimen ja Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Kriteerivalidiutta voidaan tarkastella vertaamalla mittareilla saatuja arvoja johonkin toiseen samalla, tai eri mittarilla saatuun arvoon.¹⁷¹

Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen tulosten tarkkuutta ja toistettavuutta.¹⁷² Tutkimuksen sisäistä reliabiliteettia voidaan mitata esimerkiksi mittareiden alfa-kertoimien avulla tarkastelemalla näin mittarien sisäistä konsistenssia.¹⁷³ Mittareiden luotettavuutta arvioidaan tuloslukuissa Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Tutkimuksen ulkoista reliabiliteettia voidaan mitata tarkastelemalla edustaako mitattava otanta perusjoukkoa, johon tutkimuksen tuloksia pyritään yleistämään.¹⁷⁴ Tässä tutkimuksessa tuloksia pyritään yleistämään kaikkiin suomalaisiin. Vastaajia on verrattava koko Suomen väestöön. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on myös tärkeää tarkastella sitä joukkoa, joka ei ole kyselyyn vastannut.¹⁷⁵ Seuraavaksi tarkastelemme kuinka hyvin kyselyyn vastanneet edustavat perusjoukkoa, Suomen väestöä, sukupuolen ja iän suhteen.

Kysely lähetettiin satunnaisotannalla väestötietokannasta poimituille 499 naiselle ja 501 miehelle. Siihen vastasi 220 naista ja 140 miestä. Seuraavassa taulukossa verrataan kyselyyn vastanneita koko väestöön sukupuolen mukaan.

Taulukko 7. Kyselyyn vastanneet ja koko väestö sukupuolen mukaan.

Sukupuoli	Kyselyyn vastanneet	Koko väestö ¹⁷⁶
	% (N=344)	% (N=5,3 milj.)
Miehet	41	49
Naiset	59	51
Yhteensä	100	100

¹⁷¹ Metsämuuronen 2005, 66.

¹⁷² Heikkilä 2005, 30.

¹⁷³ Metsämuuronen 2005, 66.

¹⁷⁴ Heikkilä 2005, 30.

¹⁷⁵ Ks. luku 2.3.4.

¹⁷⁶ Tilastokeskus. Väestöttilastot. 2005.

Vaikka naisten osuus väestöstä onkin hieman miehiä korkeampi, on taulukosta nähtävissä, että naiset ovat olleet miehiä huomattavasti aktiivisempia vastaajia. Jakauma osoittaa, että naiset joko ovat olleet miehiä kiinnostuneempia kyselyn aiheesta, tai sitten he ovat kiinnostuneempia ja tunnollisempia vastaamaan postikyselyihin yleensä. Ero miesten ja naisten välillä ei kuitenkaan vaikuta merkittävästi tutkimuksen luotettavuuteen, sillä molemmat sukupuolet ovat tutkimuksessa hyvin edustettuina. Vastaajat oli rajattu otoksessa 18–75-vuotiaisiin, eli vuosina 1930–1987 syntyneisiin. Taulukossa 8 tarkastellaan, kuinka kyselyyn vastanneet edustavat ikäjakaumaltaan koko Suomen väestöä.

Taulukko 8. Kyselyyn vastanneiden ja koko väestön ikäjakauma.

Ikäryhmät	Kyselyyn vastanneet % (N=344)	Koko väestö ¹⁷⁷ % (N=5,3 milj.)
18–19-vuotiaat	1	1
20–24-vuotiaat	7	6
25–29-vuotiaat	6	6
30–34-vuotiaat	4	6
35–39-vuotiaat	8	7
40–44-vuotiaat	10	7
45–49-vuotiaat	10	7
50–54-vuotiaat	15	7
55–59-vuotiaat	14	8
60–64-vuotiaat	10	6
65–69-vuotiaat	8	5
70–74-vuotiaat	5	4
75-vuotiaat	2	1

Kyselyyn ovat vastanneet aktiivisimmin yli 40-vuotiaat. Kuitenkin myös sitä nuorempien ikäryhmät ovat kohtalaisen hyvin edustettuina vastaajissa. Vastaajien ikäjakauma on vino. Varsinkin 50–64-vuotiaat ovat vastaajissa yliedustettuina, mikä saattaa vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Edellä esiteltyjen, sukupuolta ja ikäjakaumaa selventävien demografisten tietojen perusteella voidaan kuitenkin

¹⁷⁷ Tilastokeskus. Väestötilastot. 2005.

sanoa, että vastaajissa on kattavasti edustettuna koko suomen kansa, molemmat sukupuolet ja kaikki ikäryhmät 18 ja 75 ikävuoden välillä.

3. YLEISKUVA KIRKON ROOLISTA YHTEISKUNNALLISISSA ONGELMISSA

3.1. Tämänhetkinen kuva kirkosta

Vastaajien tämänhetkistä kuvaa ja käsityksiä kirkon roolista yhteiskunnassa ja yhteiskunnallisissa ongelmissa pyrittiin selvittämään usean mittarin avulla. Vastausten jakautuminen väitteeseen ”kirkko on ollut viime aikoina merkittävästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa” on esitelty seuraavassa taulukossa.

Taulukko 9. Kirkon esilläolo yhteiskunnallisessa keskustelussa. (N=343)

”Kirkko on ollut viime aikoina merkittävästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa”	Täysin eri mieltä %	Jokseenkin eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Jokseenkin samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	ka	s
	4	27	31	33	5	3,1	.981

Vastaukset ovat jakautuneet tasaisesti. Osa vastaajista kokee kirkon olleen jokseenkin merkittävästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja toisaalta taas osa on sitä mieltä, että kirkko ei ole ollut keskustelussa merkittävästi esillä. Tämä ei vielä selvennä kuvaa vastaajien käsityksistä kirkon roolista, eikä sitä, kuinka kirkon nähdään vaikuttaneen asioihin. Voidaan kuitenkin sanoa, että kirkon roolin ei nähdä olevan liioin aktiivinen, kuin passiivinenkaan, kun on kyse yhteiskunnallisesta keskustelusta.

Vastaajien tämänhetkistä yleiskuvaa kirkosta voidaan tarkastella sen avulla, millaisia latauksia eri vastakohtaparit mittarissa 1 saavat. Vastaajia pyydettiin arvioimaan mielipiteitään merkitsemällä viisiportaiseen asteikkoon, kumman vastakkaisista ilmaisuista he kokevat paremmin vastaavan tämänhetkistä

näkemystään kirkosta. Keskimmäisen ilmaisuuden täsmennettiin tarkoittavan, että kumpikin ilmaisu sopii kuvaamaan kirkkoa yhtä hyvin. Mielipiteet hajoavat lähes kaikkien ilmausten osalta.

**Taulukko 10. Kirkkoa kuvaavien vastakohtaparien kannatus. %
(N= 328–332)**

	1 ¹⁷⁸	2	3		ka ¹⁷⁹	s
tarpeeton	9	18	73	tarpeellinen	4,0	1.080
epäluotettava	6	18	76	luotettava	3,9	.877
epärehellinen	10	17	73	rehellinen	3,9	.996
epäuskottava	15	23	62	uskottava	3,6	1.047
tukee vahvoja	14	43	43	tukee heikkoja	3,4	.933
vailla vaikutusvaltaa	23	35	42	vaikutusvaltainen	3,3	1.038
maallistunut	24	29	47	hengellinen	3,3	1.094
taantuva	24	39	37	kehittyvä	3,1	.982
tehoton	31	38	31	tehokas	3,0	.952
passiivinen	30	40	30	aktiivinen	3,0	1.010
tylsä	37	37	26	mielenkiintoinen	2,9	1.101
vanhoillinen	46	35	19	edistyksellinen	2,6	1.027

Kirkko nähdään melko yksimielisesti tarpeellisena, luotettavana, rehellisenä ja uskottavana. Kirkon tuki heikoille, sekä sen vaikutusvaltaisuus on tunnustettu.

¹⁷⁸ Mittarin viisiportainen skaalaus on tässä taulukossa muutettu kolmiportaiseksi seuraavalla tavalla: Ilmaisuja lähimmät kaksi vastausvaihtoehtoa (1 ja 2 sekä 4 ja 5) on tässä yhdistetty vastausvaihtoehtoksi 1 ja 3, jotka kuvaavat asteikon ääripäitä. Keskimmäinen ilmaisu (2) tarkoittaa sitä, että molemmat vastakkaiset ilmaisut kuvaavat kirkkoa yhtä hyvin.

¹⁷⁹ Kesiarvo ja keskihajonta on laskettu viisiportaisesta asteikosta, jotta eri muuttujien väliset erot tulisivat paremmin näkyviin.

Sitä pidetään kohtalaisen hengellisenä ja kehittyvänä. Kirkko on vastaajien mukaan kuitenkin melko vanhoillinen ja tylsä. Nämä ilmaisut saivat vastakohtiaan enemmän kannatusta. Voidaan sanoa, että kuva evankelis-luterilaisesta kirkosta on pääosin myönteinen. Joidenkin vastakohtaparien osalta tuloksia on mahdollista verrata vuonna 1999 tehtyyn Kirkkomonitor-tutkimukseen ja vuonna 2003 tehtyyn Gallup Ecclesiastica -tutkimukseen.¹⁸⁰ Niiden vastakohtaparien osalta, joita on käytetty kaikissa näissä tutkimuksissa, on nähtävissä, että tutkimusten tavoittamiin näkemyksiin kirkosta liittyy paljon vaihtelua. Tähän tutkimukseen vastanneiden henkilöiden keskimääräinen mielikuva kirkosta eroaa joiltain osin merkittävästi vuoden 2003 Gallup Ecclesiastica -tutkimuksen ja Kirkkomonitor 1999 -tutkimuksen tuloksista. Tässä tutkimuksessa vastaajien mielestä kirkko on aiempia tutkimuksia tarpeellisempi (58 % v. 2003 ja 64 % vuonna 1999), luotettavampi (58 % v. 2003 ja 54 % vuonna 1999), rehellisempi (57 % v. 2003 ja 59 % vuonna 1999), ja toisaalta maallistuneempi (15 % v. 2003 ja 15 % vuonna 1999), taantuneempi (18 % v.2003 ja 18 % vuonna 1999) ja tehottomampi (17 % vuonna 2003 ja 21 % vuonna 1999). On vaikeaa sanoa, onko käsitys kirkosta merkittävästi muuttunut, sillä näinkin suuret vaihtelut jakaumissa voivat hyvin todennäköisesti johtua satunnaisvaihtelusta. Molempiin tässä esitellyistä aiemmista kyselyistä aineisto on kerätty käyntihaastatteluin, jolloin kyselyllä on tavoitettu kattavampi otos perusjoukosta, mikä vaikuttaa vastausten jakautumiseen. Tähän kyselyyn vastanneiden mielikuva kirkosta ei ole kuitenkaan kaikilta osin merkittävästi myönteisempi tai kielteisempi kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, joten heidän voidaan katsoa olevan vertailukelpoinen otos perusjoukosta.

Edellä olevat muuttujien arvot kertovat siitä, millainen yleiskuva vastaajilla on kirkosta. Seuraavaksi tarkastellaan mielipiteitä kirkon vaikutuksesta yhteiskunnallisiin ongelmiin. Taulukossa 11 on esiteltynä vastausten jakautuminen kysymykseen siitä, mihin yhteiskunnassa esiintyviin ongelmiin kirkko antaa apua ja vastauksia. Yhteiskunnallisia ongelmia, joihin kirkon koetaan vaikuttavan, on hyvin vähän. Varsinkin taloutta ja työelämää koskevat ongelmat jäävät vastaajien mukaan kirkon vaikutuspiirin ulkopuolelle.

¹⁸⁰ Niemelä 2003a, 140. Kirkko muutosten keskellä 2004, 56.

Taulukko 11. Kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin.¹⁸¹

Kirkko antaa apua ja vastauksia...	Eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Samaa mieltä %	Yht. %	ka ¹⁸²	s
Perhe-elämän ongelmiin (N=335)	22	33	45	100	3,26	.988
Köyhien ja huono-osaisten ongelmiin (N=334)	27	29	44	100	3,18	1.066
Lasten ja nuorten ongelmiin (N=338)	31	35	34	100	3,01	.992
Syrjäytyneiden henkisiin ongelmiin (N=337)	38	33	29	100	2,80	1.086
Mielenterveysongelmiin (N=336)	46	31	23	100	2,67	1.034
Työttömien henkisiin ongelmiin (N=337)	46	29	25	100	2,66	1.068
Syrjäytyneiden taloudellisiin ongelmiin (N=335)	52	30	18	100	2,49	1.017
Perheiden taloudellisiin ongelmat (N=336)	56	26	18	100	2,46	1.001
Työssä uupuneiden ongelmiin (N=337)	59	25	16	100	2,42	1.012
Työttömien taloudellisiin ongelmiin (N=337)	58	26	16	100	2,38	.993
Työelämän ongelmiin (N=334)	67	22	11	100	2,25	.952
Irtisanomisten aiheuttamiin ongelmiin (N=331)	69	20	11	100	2,19	.976
Ympäristöongelmiin (N=336)	73	19	8	100	2,01	.968

Parhaiten kirkon koetaan antavan apua ja vastauksia perhe-elämän, köyhien ja huono-osaisten, sekä lasten ja nuorten ongelmiin, jotka ovat ainoita keskiarvoltaan

¹⁸¹ Viisiportaisen Likertin asteikon vaihtoehdot on tässä yhdistetty niin, että vaihtoehdot ”Täysin eri mieltä” ja ”Jokseenkin eri mieltä” on tässä yhdistetty vaihtoehdoksi ”Eri mieltä” ja vaihtoehdot ”Jokseenkin samaa mieltä” ja ”Täysin samaa mieltä” vaihtoehdoksi ”Samaa mieltä”.

Keskimmäinen vastausvaihtoehto ”Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä” on säilytetty ennallaan.

¹⁸² Keskiarvo ja keskihajonta on laskettu viisiportaisesta Likertin asteikosta, jotta eri muuttujien väliset erot tulisivat paremmin näkyviin. 1=Täysin eri mieltä, 2= Jokseenkin eri mieltä, 3=Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä, 4=Jokseenkin samaa mieltä, 5=Täysin samaa mieltä.

hieman yli puolivälin yltäviä muuttujia. Kuitenkin vain alle puolet vastaajista on sitä mieltä, että kirkko antaa näihin ongelmiin apua ja vastauksia. Näiden kolmen ongelmaryhmän jälkeen tulevat eri ryhmien henkiset ja mielenterveysongelmat, lukuun ottamatta työssä uupumista. Vähiten kirkon koetaan antavan apua ja vastauksia kaikkiin taloudellisiin, sekä työelämää koskeviin ongelmiin ympäristöongelmien ohella. Yli puolet vastaajista on sitä mieltä, että kirkko ei anna apua ja vastauksia syrjäytyneiden taloudellisiin ongelmiin, perheiden taloudellisiin ongelmiin, työssä uupuneiden ongelmiin, työttömien taloudellisiin ongelmiin, työelämän ongelmiin, irtisanomisten aiheuttamiin ongelmiin ja ympäristöongelmiin.

Eri ongelmien välisiä korrelaatioita tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla. Muuttujien väliset korrelaatiot olivat vaihtelevia. Kun kyseessä on suuri aineisto, myös matalat korrelaatiot voivat olla tilastollisesti merkitseviä, eli kulloinkin vertailtavien muuttujien välinen yhteys ei ole tällöin sattuman tulosta.¹⁸³ Muuttujien keskinäiset korrelaatiot olivat Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan matalista erittäin korkeisiin (.305***–.833***). Korrelaatiot olivat kuitenkin järjestään erittäin merkitseviä, joten yhteys muuttujien välillä ei johdu sattumasta, vaan ne mittaavat yhdessä ainakin jossain määrin samaa asiaa, vastaajien näkemyksiä siitä, antaako kirkko apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Muuttujista pyrittiin faktorianalyysin avulla muodostamaan toistensa kanssa mahdollisimman paljon korreloivia summamuuttujia, jolloin muuttujien joukkoa pystyttäisiin pienentämään. Tämä mahdollistaisi myös muuttujien antaman informaation tiivistämisen mahdollisimman pieneen määrään summamuuttujia ja helpottaisi vastaajien mielipiteiden tarkastelua.¹⁸⁴ Faktorianalyysyä tehtäessä taustalla vaikutti Casanovan teoria uskonnon deprivatisoitumisesta ja sen kolmella tavalla toteutuvasta vaikutuksesta julkisella kentällä.¹⁸⁵ Casanovan mukaan uskonnon ensimmäinen deprivatisoitumisen muoto modernissa yhteiskunnassa on puolustaa julkisesti käytävässä keskustelussa vakiintuneita arvoja ja perinteitä, sekä yhteiskunnan normatiivisia rakenteita, kuten perheen merkitystä.¹⁸⁶ Tähän

¹⁸³ Hakala 1997, 52.

¹⁸⁴ Heikkilä 2005, lisämateriaali.

¹⁸⁵ Casanova 1994. Ks. luku 2.1.

¹⁸⁶ Casanova 1994, 228.

muuttujien ryhmään kuuluisivat oletettavasti perhe-elämää koskevat muuttajat¹⁸⁷. Toinen Casanovan esittelemä julkisen uskonnon funktio on kyseenalaistaa valtioiden ja talouden luomat uudet normit, joiden avulla ollaan valmiita uhraamaan ihmisten hyvinvointi taloudellisen edun ja tehokkuuden kustannuksella.¹⁸⁸ Oletus oli, että tähän uskonnon funktioon ja siis toiseen faktoriin kuuluisivat kaikki työelämää ja taloutta koskevat muuttajat¹⁸⁹. Kolmanneksi deprivatisoituneet uskonnot voivat Casanovan mukaan ylläpitää ”yhteisen hyvän” periaatetta individualisoituneessa yhteiskunnassa, jossa yksittäisen ihmisen ongelmat helposti sysätään pois julkiselta kentältä hänen itsensä ratkaistaviksi. Casanovan mukaan julkiset uskonnot nostavat näitä yksityisiksi määrättyjä kysymyksiä esille keskusteluun, jolla muistutetaan modernia yhteiskuntaa siitä, että sen on toimittava ratkaisuisaan moraalisesti. Tämä on mahdollista vain, kun moraalien muistetaan olevan normatiivinen rakenne, joka on otettava huomioon ihmisten välisessä toiminnassa. Toiminta ja valinnat ovat moraalista vain, kun niissä toimitaan ihmisten välisen kanssakäymisen normien mukaisesti.¹⁹⁰ Oletuksena oli, että kolmas faktori koostuu ihmisarvoa koskevista, syrjäytyneiden ja huono-osaisten ongelmista¹⁹¹. Taustalla oli ajatus, että nyky-yhteiskunnan päätöksiä ohjaavat tehokkuusvaatimukset ja kilpailukyky, jolloin heikoimman hyvinvointi jää toissijaiseksi. Helposti ajatellaan, että heikoimmat ja heidän ongelmansa työnnetään usein syrjään julkiselta sektorilta, jolloin unohtuu myös ajatus yhteisestä hyvästä. Vastausten oletettiin ilmentävän tämänsuuntaista ajattelutapaa, jolloin nämä kolme ongelmaryhmää latautuisivat aineistosta erillisinä faktoreina.

Mittarin 5 muuttujille tehtiin faktorianalyysi pääakseliratkaisuna varimax - rotaatiolla. Vaikka Kaiser-Meyer-Olkinin-mittan (.928) ja Bartlettin testin (3239,386) mukaan faktorianalyysi olisi ollut mielekästä suorittaa, eivät muuttajat kuitenkaan olleet niin erottelukykyisiä, että niistä olisi ollut mahdollista muodostaa faktoreita tai summamuuttujia, jotka olisivat mielekkäällä tavalla tiivistäneet informaatiota ja auttaneet ilmiön tarkastelussa. Tämä tarkoittaa sitä, että vastausten perusteella mittarissa luetelluista ongelmista ei voida muodostaa

¹⁸⁷ Perhe-elämän ongelmat, lasten ja nuorten ongelmat ja perheiden taloudelliset ongelmat.

¹⁸⁸ Casanova 1994, 229.

¹⁸⁹ Työelämän ongelmat, irtisanomisten aiheuttamat ongelmat, työssä uupuneiden ongelmat, työttömien henkiset ongelmat ja työttömien taloudelliset ongelmat.

¹⁹⁰ Casanova 1994, 229.

¹⁹¹ Köyhien ja huono-osaisten ongelmat, syrjäytyneiden henkiset ongelmat ja syrjäytyneiden taloudelliset ongelmat.

ryhmiä, summamuuttujia, joissa olisi ollut edustettuna yhteiskunnan eri tasojen ongelmat. Aineistosta ei siis käynyt ilmi, että tietyt ongelmat olisivat toistuvasti saaneet samoilta vastaajilta suuria tai pieniä arvoja. Kirkon tekemässä työssä ja sen antamassa avussa ei siis voida erotella ongelmaryhmiä, joihin suomalaiset kokisivat kirkon keskittyneen erityisen aktiivisesti tai passiivisesti.

Mittarin muuttujien reliabiliteettia voidaan tarkastella Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Koska alfa on kyseisten muuttujien osalta erittäin korkea (alfa=.947¹⁹²), ja muuttujat mittaavat täten luotettavasti samaa asiaa, on kaikista mittarin muuttujista¹⁹³ mielekästä muodostaa summamuuttuja, jonka arvo kertoo vastaajan mielipiteestä siitä, kuinka hyvin kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin ylipäätään. Summamuuttujan ”kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin” muodostaminen helpottaa myöhemmin vertailemaan vastaajien tämänhetkisiä käsityksiä kirkosta heidän odotuksiinsa, sekä mahdollisuuksiin, joita kirkolla koetaan olevan. Seuraavassa taulukossa on esiteltyä vastausten jakautuminen muodostetun summamuuttujan osalta.

Taulukko 12. Kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin ylipäätään. (N=339)

”Kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin”	Täysin eri mieltä %	Jokseen-kin eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Jokseen-kin samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	ka	s
	7	39	42	10	2	2,6	.821

Vastaajista keskimäärin vain noin joka kymmenes kokee kirkon antavan apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin. Jopa lähes puolet vastaajista on keskimäärin sitä mieltä, että kirkko ei anna apua ja vastauksia tämän päivän yhteiskunnallisiin ongelmiin. Sosioekonomisten taustamuuttujien mukaan ryhmiteltyjen vastaajien keskiarvoeroja tarkasteltiin varianssianalyysin avulla.

¹⁹² Alfa arvo ei olisi noussut tästä jättämällä pois yhtään mukana olleista muuttujista.

¹⁹³ Perhe-elämän ongelmat, köyhien ja huono-osaisten ongelmat, työelämän ongelmat, irtisanomisten aiheuttamat ongelmat, lasten ja nuorten ongelmat, työssä uupuneiden ongelmat, mielenterveysongelmat, perheiden taloudelliset ongelmat, syrjäytyneiden henkiset ongelmat, syrjäytyneiden taloudelliset ongelmat, työttömien henkiset ongelmat, työttömien taloudelliset ongelmat ja ympäristöongelmat.

Tilastollisesti merkitseviä eroja keskiarvoissa ei ollut sukupuolen, iän, siviilisäädyn, asuinpaikan, koulutusasteen eikä päätoimen osalta. Sosio-ekonomisilla taustamuuttujilla ei siis ole yhteyttä vastaajien käsityksiin kirkon antamasta avusta ja vastauksista yhteiskunnallisiin ongelmiin.

3.2. Odotukset kirkkoa kohtaan

Edellä tarkasteltiin sitä, millainen on vastaajien tämänhetkinen kuva kirkosta ja mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkon koetaan antavan apua ja vastauksia. Seuraavaksi tarkastellaan, millaista roolia kirkolta odotetaan ja mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkon pitäisi vastaajien mukaan pyrkiä vaikuttamaan. Taulukossa 13 on esiteltyä vastaajien mielipiteiden jakautuminen siitä, pitäisikö kirkon ylipäätään pyrkiä entistä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin, jota kysyttiin mittarissa 2.

Taulukko 13. Kirkon pitäisi pyrkiä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. (N=344)

”Kirkon pitäisi pyrkiä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin.”	Täysin eri mieltä %	Jokseenkin eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Jokseenkin samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	ka	s
	5	13	20	41	21	3,6	1.11

Yli 60 % vastaajista on jokseenkin tai täysin samaa mieltä, ja alle 20 % jokseenkin tai täysin eri mieltä esitetyn väitteen kanssa. Voidaan siis sanoa, että suuri osa vastaajista toivoo kirkon pyrkivän näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla vertailtiin eri sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien vastaajien keskiarvoja. Tilastollisesti merkitseviä eroja sosioekonomista asemaa määrittävien ryhmien välillä oli sukupuolten¹⁹⁴, ikäryhmien¹⁹⁵, siviilisäätöjen¹⁹⁶ ja päätoimien¹⁹⁷ kohdalla. Niissä,

¹⁹⁴ F=4.505*, df=1, 340, ka miehet=3,46, ka naiset=3,71.

¹⁹⁵ F=5.487***, df=4, 322, ka 18–29-vuotiaat=2,94, ka 30–44-vuotiaat=3,63, ka 45–54-vuotiaat=3,66, ka 55–64-vuotiaat=3,74, ka 65–75-vuotiaat=3,82.

¹⁹⁶ F=3.006*, df=4, 332, ka naimaton=3,29, ka avioliitossa=3,37, ka avioliitossa=3,75, ka eronnut tai asuserossa=3,76, ka leski=3,80.

jotka ovat eri mieltä esitetyn väitteen kanssa on enimmäkseen miehiä, ikäryhmältään 18–29-vuotiaita, siviilisäädyltään naimattomia tai avoliitossa eläviä ja päätoimisesti opiskelijoita.

Kirkolta odotetaan siis näkyvämpää vaikuttamista yhteiskunnallisissa asioissa. Kuudennen mittarin avulla tarkastellaan mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkon odotetaan pyrkivän vaikuttamaan. Mittarissa 6 lueteltiin yhteensä 15 ajankohtaista, yhteiskunnallista ongelmaa. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vähentämään kyseisiä yhteiskunnallisia ongelmia. Taulukossa 14 on esiteltyä vastausten jakautuminen tähän kysymykseen.

Taulukko 14. Kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin.¹⁹⁸

	Ei lainkaan tai vain vähän tärkeää %	Jonkin verran tärkeää %	Hyvin tärkeää tai välttämätöntä %	ka ¹⁹⁹	s
Lasten ja nuorten ongelmat (N=337)	4	15	81	4,1	.807
Syrjäytyminen (N=335)	5	23	72	3,9	.855
Huumeongelmat (N=339)	9	22	69	3,8	.979
Perhe-elämän ongelmat (N=339)	8	24	68	3,8	.880
Köyhyys (N=336)	10	25	65	3,8	.947
Mielenterveys-ongelmat (N=339)	9	27	64	3,7	.898
Alkoholi-ongelmat (N=344)	10	31	59	3,6	.931
Asunnottomuus (N=339)	10	30	60	3,6	.915
Rikollisuus (N=338)	16	31	53	3,5	1.07
Työssä uupuminen (N=338)	16	31	53	3,4	.998
Taloudellinen eriarvoisuus (N=339)	19	34	47	3,4	1.06
Työttömyys (N=337)	24	33	43	3,3	1.06
Taloudelliset ongelmat (N=334)	22	42	36	3,2	.993
Irtisanomiset (N=336)	29	40	39	3,0	1.06
Ympäristö-ongelmat (N=337)	36	32	32	3,0	1.18

¹⁹⁷ $F=2.225^*$, $df=7$, 326, ka työtön=3,61, ka opiskelija=2,88, ka kotiäiti tai -isä=3,50, ka eläkkeellä=3,72, ka yrittäjä=3,78, ka työntekijä=3,52, ka alempi toimihenkilö=3,86, ka ylempi toimihenkilö=3,69.

¹⁹⁸ Viisiportaisen Likertin asteikon vaihtoehdoista on tässä yhdistetty vaihtoehdot ”Ei lainkaan tärkeää” ja ”Vain vähän tärkeää”, sekä vaihtoehdot ”Hyvin tärkeää” ja ”Välttämätöntä”. Keskimäinen vastausvaihtoehto ”Jonkin verran tärkeää” on säilytetty ennallaan.

¹⁹⁹ Kesiarvo ja keskihajonta on laskettu viisiportaisesta Likertin asteikosta, jotta eri muuttujien väliset erot tulisivat paremmin näkyviin. 1=Täysin eri mieltä, 2=Jokseenkin eri mieltä, 3=Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä, 4=Jokseenkin samaa mieltä, 5=Täysin samaa mieltä.

Vastaajien mukaan kirkon pitäisi pyrkiä vaikuttamaan suureen osaan mainituista ongelmista. Yli puolet vastaajista on sitä mieltä, että kirkon on hyvin tärkeää tai välttämätöntä pyrkiä vaikuttamaan lasten ja nuorten ongelmiin, syrjäytymiseen, huumeongelmiin, perhe-elämän ongelmiin, köyhyyteen, mielenterveysongelmiin, alkoholiongelmiin, asunnottomuuteen, rikollisuuteen ja työssä uupumiseen. Vähemmän tärkeänä vastaajat pitivät kirkon pyrkimystä vaikuttaa taloudelliseen eriarvoisuuteen, työttömyyteen, taloudellisiin ongelmiin, sekä irtisanomisiin. Kuitenkin huomattavan suuri osa vastaajista pitää kirkon pyrkimystä vaikuttaa myös näihin ongelmiin ainakin jonkin verran tärkeänä.

Ongelmaryhmien välisiä korrelaatioita tarkasteltiin Pearsonin korrelaatio-kertoimen avulla. Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan korrelaatiot muuttujien välillä olivat matalista korkeisiin (.327***-.791***). Suuren aineiston ollessa kyseessä on tärkeää tarkastella korrelaation voimakkuuden lisäksi myös niiden merkitsevyyksiä.²⁰⁰ Ne olivatkin järjestään erittäin merkitseviä. Jotta näistä keskenään korreloivista muuttujista voitaisiin muodostaa summamuuttujia ja täten pienentää muuttujien määrää, pyrittiin faktorianalyysin avulla löytämään keskenään toistensa kanssa mahdollisimman paljon korreloivia faktoreita, eli muuttujien taustalla olevia niin sanottuja piilomuuttujia. Näin useiden eri muuttujien antama informaatio voitaisiin tiivistää mahdollisimman pieneen määrän summamuuttujia. Faktorianalyysi suoritettiin mittarin 6 muuttujille. Faktorianalyysi toteutettiin pääakseliratkaisuna, varimax-rotatiolla. Kaiser-Meyer-Olkinin-mitan (.934), sekä Bartletin testin (3323.254) mukaan faktorianalyysin käyttö on kyseisten muuttujien kohdalla mielekästä.

Faktorianalyysiä tehtäessä taustalla vaikutti aiemmin esitelty Casanovan teoria uskonnon deprivatisoitumisesta ja sen kolmella tavalla toteutuvasta vaikutuksesta julkisella kentällä.²⁰¹ Oletuksena oli, että aineistosta erottuisi kolmelle faktorille latautuvat muuttujat, jotka voitaisiin nimetä perhe-elämää koskeviksi ongelmiksi, työelämää koskeviksi ongelmiksi ja vähäosaisten, tai ihmisarvoa koskeviksi ongelmiksi. Erilaisia ratkaisuja faktoreiden määrän suhteen kokeiltiin 2–5 faktorin välillä, mutta tulkinnallisesti selkeimmäksi osoittautui kahden faktorin ratkaisu. Muuttujat latautuivat kahdelle faktorille seuraavassa taulukossa esitellyllä tavalla.

²⁰⁰ Hakala 1997, 52.

²⁰¹ Casanova 1994. Ks. luku 2.1.

Taulukko 15. Mittarin 6 ongelmien faktoreille saamat lataukset ja kommunaliteetit.

	1	2	h2
työttömyys	.810	(.330)	.765
taloudelliset ongelmat	.789		.697
irtisanomiset	.748	(.328)	.667
taloudellinen eriarvoisuus	.735		.608
köyhyys	.655	(.412)	.598
työssä uupuminen	.651	(.421)	.602
ympäristöongelmat	.621		.456
asunnottomuus	.608	(.408)	.536
alkoholiongelmat		.737	.614
lasten ja nuorten ongelmat		.700	.570
mielenterveysongelmat	(.360)	.699	.618
perhe-elämän ongelmat		.696	.562
huumeongelmat		.682	.549
syrjäytyminen	(.435)	.616	.569
rikollisuus	.542	.545	.590

Taulukossa esitellyt kaksi faktoria saivat molemmat ominaisarvoksi yli yhden. Yhdessä ne selittävät 65,2 % aineistossa tapahtuvasta vaihtelusta. Ensimmäiselle faktorille latautuivat voimakkaimmin seuraavat yhteiskunnalliset ongelmat: työttömyys, taloudelliset ongelmat, irtisanomiset, taloudellinen eriarvoisuus, köyhyys, työssä uupuminen, ympäristöongelmat ja asunnottomuus. Kyseiset ongelmat paikantuvat modernissa yhteiskunnassa alueelle, jolle yksilön omien elämänratkaisujen voidaan ajatella vaikuttavan vähemmän, kuin tuota aluetta hallinnoivien poliittisten ja markkinamekanismien päätökset. Rotatoinnin jälkeen faktorin ominaisarvo oli 3.986 ja sen selitysprosentti muuttujien vaihtelusta oli 49,83. Ensimmäisen faktorin ongelmista muodostettiin summamuuttuja (alfa=.922), joka määrittää sitä kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ongelmiin.

Toiselle faktorille latautuivat voimakkaimmin seuraavat ongelmat: alkoholiongelmat, mielenterveysongelmat, perhe-elämän ongelmat, lasten ja nuorten ongelmat, huumeongelmat ja syrjäytyminen. Kyseisten ongelmien voidaan katsoa liittyvän ensimmäisen faktorin ongelmista poiketen yksityiselämään, eikä niinkään alueelle, jota talous- ja markkinamekanismit säätelevät,

vaikka ne ovatkin kiinteästi yhteydessä ensimmäisen faktorin ongelmiin. Toisen faktorin ominaisarvo oli 2.843 ja selitysprosentti 47,38. Toisen faktorin ongelmat ovat luonteeltaan sosiaalisia ja niistä muodostettu summamuuttuja (alfa=.888) määrittää sitä, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan sosiaalisiin ongelmiin. Kummankaan muodostetun summamuuttujan alfan arvo ei olisi noussut jättämällä pois yhtäkään mukana olleista muuttujista. Vastaavaa jakoa materiaalisen elintason ja psykososiaalisten ongelmien ulottuvuuksiin, sekä taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin on käytetty myös aiemmin yhteiskunnan ongelmia tarkastelevissa tutkimuksissa.²⁰²

Koska muuttuja ”rikollisuus” latautui lähes yhtä voimakkaasti molemmille faktoreille, eikä sen mukaan ottaminen kumpaankaan summamuuttujaan ole erityisen perusteltua, on se jätetty faktoreiden ulkopuolelle niin, ettei sitä lasketa mukaan kumpaankaan faktoreista muodostetuista summamuuttujista. Osa taloudellisten ongelmien faktorille latautuneista muuttujista sai huomattavan korkeita sivulatauksia myös sosiaalisten ongelmien faktorille ja päinvastoin. Taulukkoon 15 on merkitty arvoltaan yli 0.3:n ylittäneet sivulataukset. Taulukosta käy ilmi, että työttömyys, irtisanomiset, köyhyys, työssä uupuminen ja asunnottomuus latautuvat taloudellisten ongelmien faktorin lisäksi myös sosiaalisten ongelmien faktorille. Samoin mielenterveysongelmat ja syrjäytyminen latautuvat sosiaalisten ongelmien faktorin lisäksi myös työelämän ja taloudellisten ongelmien faktorille. Tämä ilmentää sitä, että ongelmat eivät yksiselitteisesti ole joko taloudellisia tai sosiaalisia, eikä myöskään odotuksissa kirkon vaikutuspyrkimyksiä kohtaan tehdä kaikkien ongelmien osalta selvää eroa taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden välille.

Faktoreiden perusteella muodostettujen summamuuttujien välinen korrelaatio on Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan kohtalainen (.690***). Tässä muodostetut summamuuttujat mittaavat siis suurelta osin myös samaa asiaa, vastaajien yleisiä odotuksia kirkon toimintaa kohtaan. Kaikkien mittariin 6 kuuluneiden muuttujien väliset korrelaatiot ovat huomattavan korkeita. Samoin molempien summamuuttujien alfa-arvot ovat Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan korkeita tai erittäin korkeita, mikä kertoo siitä, että tällaisenaan mittarilla saadaan luotettavia tuloksia ja se mittaa luotettavasti vastaajien odotuksia kirkkoa

²⁰² Kainulainen & Rintala & Heikkilä, 2001. Grönlund & Hiilamo 2006.

kohtaan. Seuraavassa taulukossa tarkastellaan vielä vastaajien summamuuttujille antamia keskimääräisiä arvoja.

Taulukko 16. Kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. (N=341)

	Ei lainkaan tärkeää %	Vain vähän tärkeää %	Jonkin verran tärkeää %	Hyvin tärkeää %	Välttämä- töntä %	ka	s
Taloudelliset ongelmat	2	12	41	36	9	3,4	.88
Sosiaaliset ongelmat	1	4	20	56	19	3,9	.78

Vain harvan mielestä ei ole lainkaan tärkeää, että kirkko pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin tai sosiaalisiin ongelmiin. Jopa 86 % vastaajista on sitä mieltä, että kirkon on ainakin jonkin verran tärkeää pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ongelmiin ja 95 % sitä mieltä, että kirkon on ainakin jonkin verran tärkeää pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan sosiaalisiin ongelmiin. Voisi sanoa, että vastaajien mukaan on keskimäärin hyvin tärkeää, että kirkko pyrkii vaikuttamaan sosiaalisiin ongelmiin ja keskimäärin jonkin verran tärkeää, että kirkko pyrkii vaikuttamaan taloudellisiin ongelmiin.

Sosioekonomista asemaa määrittelevien taustamuuttujien keskiarvoissa esiintyviä eroja tarkasteltiin varianssianalyysin avulla. Keskiarvoissa oli tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen²⁰³, koulutusasteen²⁰⁴, päätoimen²⁰⁵ ja ikäryhmän²⁰⁶ kohdalla. Keskiarvot ovat esiteltynä seuraavassa taulukossa niiden taustamuuttujien ja summamuuttujien osalta, joiden keskiarvoissa oli tilastollisesti merkitseviä eroja.

²⁰³ Taloudelliset ongelmat: $F=14.922^{***}$, $df=1,337$, Sosiaaliset ongelmat: $F=12.362^{***}$, $df=1,337$.

²⁰⁴ Taloudelliset ongelmat: $F=3.230^*$, $df=3, 329$, Sosiaaliset ongelmat: $F=2.789^*$, $df=4, 333$.

²⁰⁵ Taloudelliset ongelmat: $F=2.115^*$, $df=7, 323$.

²⁰⁶ Taloudelliset ongelmat: $F=3.826^{**}$, $df=4, 320$, Sosiaaliset ongelmat: $F=2.395^*$, $df=4, 320$.

Taulukko 17. Eri väestöryhmien keskiarvot siitä, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

	Taloudelliset ongelmat	Sosiaaliset ongelmat
Sukupuoli		
Miehet (N=139)	3,1	3,7
Naiset (N=200)	3,5	3,9
Ikäryhmät		
18–29-vuotiaat (N=48)	2,9	3,6
30–44-vuotiaat (N=69)	3,4	3,9
45–54-vuotiaat (N=80)	3,3	3,7
55–64-vuotiaat (N=80)	3,4	3,9
65–75-vuotiaat (N=48)	3,5	3,9
Koulutusaste		
Kansakoulu, keski- tai peruskoulu (N=95)	3,4	3,8
Lukio tai ylioppilas (N=37)	3,3	3,9
Ammatillinen koulutus (N=136)	3,4	3,9
Korkeakoulututkinto (N=65)	3,1	3,6
Päätoimi²⁰⁷		
Työtön (N=18)	3,6	3,7
Opiskelija (N=20)	3,0	3,7
Kotiäiti tai -isä (N=9)	3,0	3,7
Eläkkeellä (N=99)	3,4	3,9
Yrittäjä (N=23)	3,2	3,8
Työntekijä (N=87)	3,4	3,8
Alempi toimihenkilö (N=35)	3,4	3,9
Ylempi toimihenkilö (N=35)	3,1	3,6

Kaikkien väestöryhmien odotukset kirkkoa kohtaan ovat huomattavan korkeat. Lähes kaikki keskiarvot yltyvät yli 3,0:n, joka vastaisi ilmaisua ”jonkin verran tärkeää”. Naiset pitävät kirkon pyrkimyksiä vaikuttaa niin taloudellisiin, kuin sosiaaliinkin ongelmiin tärkeämpänä kuin miehet. Ikäryhmistä kaikkein nuorimpien (18–29-vuotiaiden) mielipiteet eroavat muista ikäryhmistä. Heidän keskiarvonsa on ikäryhmistä alhaisin molempien ongelmaryhmien osalta.

²⁰⁷ Taulukkoon on merkitty päätoimen mukaan ryhmiteltyjen vastaajien keskiarvot myös sosiaalisten ongelmien osalta, vaikka erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Ne auttavat kuitenkin keskiarvoerojen vertailua taloudellisten ongelmien osalta.

Taloudellisten ongelmien osalta ikäryhmien väliset erot ovat sosiaalisia ongelmia merkitsevempiä. Korkeakoulutuksen omaavat eroavat niin taloudellisten, kuin sosiaalisten ongelmien osalta matalamman koulutuksen omaavista. Molemmat summamuuttajat saivat heiltä keskimäärin pienempiä arvoja. On merkittävää, että työttömien odotukset kirkkoa kohtaan ovat hyvin korkeat, kun on kyse taloudellisista ongelmista. Tämä käy erityisesti ilmi, kun verrataan päätoimiltaan eriävien ryhmien keskiarvoja myös sosiaalisten ongelmien osalta. Eri päätoimisten vastaajien keskiarvoerot sosiaalisten ongelmien suhteen ovat hyvin pieniä, eikä tilastollisesti merkitseviä. Asuinpaikan ja siviilisäädyn mukaan ryhmiteltyjen väestöryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä keskiarvoeroja tässä esillä olleiden summamuuttajien osalta.

3.3. Käsitteet kirkon vaikutusmahdollisuuksista

Aiemmin on tarkasteltu sitä, mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkko vastaajien mukaan antaa apua ja vastauksia, sekä sitä, mihin yhteiskunnallisiin ongelmiin kirkon olisi vastaajien mukaan tärkeää pyrkiä vaikuttamaan. Vaikka kirkon ei tällä hetkellä juurikaan koeta antavan apua ja vastauksia yhteiskunnan ongelmiin, sen pyrkimystä vaikuttaa yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin pidetään melko yksimielisesti ainakin jonkin verran tärkeänä. Seuraavaksi on mielenkiintoista tarkastella, millaisina kirkon vaikutusmahdollisuudet koetaan nyky-yhteiskunnan ongelmissa. Vastaajien mielipiteitä kirkon mahdollisuuksista vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin kysyttiin mittarissa 7. Siinä vastaajille esiteltiin 15 yhteiskunnallista ongelmaa, ja kysyttiin millaiset mahdollisuudet kirkolla on vähentää kutakin näistä 15 ongelmasta. Vastausten jakautuminen esitellään seuraavassa taulukossa.

Taulukko 18. Kirkon mahdollisuudet vähentää yhteiskunnallisia ongelmia.²⁰⁸

	Ei lainkaan tai vain vähän mahdol- lisuuksia %	Jonkin verran mahdol- lisuuksia %	Hyvät tai erin- omaiset mahdol- lisuudet %	ka ²⁰⁹	s
Lasten ja nuorten ongelmat (N=337)	17	39	44	3,4	.944
Perhe-elämän ongelmat (N=338)	25	39	36	3,1	1.00
Mielenterveys-ongelmat (N=340)	32	41	27	3,0	.988
Syrjäytyminen (N=338)	33	39	28	2,9	1.03
Alkoholiongelmat (N=340)	42	34	24	2,8	.993
Huumeongelmat (N=334)	42	35	23	2,8	1.02
Asunnottomuus (N=339)	47	34	19	2,7	.977
Köyhyys (N=336)	54	25	21	2,6	1.10
Työssä uupuminen (N=338)	50	36	14	2,5	1.01
Taloudelliset ongelmat (N=339)	61	25	14	2,4	1.04
Rikollisuus (N=339)	63	23	14	2,3	1.04
Taloudellinen eriarvoisuus (N=340)	63	22	15	2,3	1.10
Ympäristö-ongelmat (N=340)	72	20	8	2,1	.981
Työttömyys (N=340)	74	17	9	2,0	.988
Irtisanomiset (N=338)	78	16	6	1,9	.915

Vastaajien arvioissa kirkon mahdollisuuksista keskiarvoltaan hieman yli puolivälin yltyvät ongelmista ainoastaan lasten ja nuorten, sekä perhe-elämän ongelmat. Näiden kahden muuttujan kohdalla vastaajissa on enemmän niitä, joiden mukaan kirkolla on hyvät tai erinomaiset mahdollisuudet, kuin niitä, joiden mukaan kirkolla on vain vähän, tai ei lainkaan mahdollisuuksia. Yli puolet

²⁰⁸ Viisiportaisen Likertin asteikon vaihtoehdoista on tässä yhdistetty vaihtoehdot ”Ei lainkaan mahdollisuuksia” ja ”Vain vähän mahdollisuuksia”, sekä vaihtoehdot ”Hyvät mahdollisuudet” ja ”Erinomaiset mahdollisuudet”. Keskimäinen vastausvaihtoehto ”Jonkin verran mahdollisuuksia” on säilytetty ennallaan.

²⁰⁹ Kesiarvo ja keskihajonta on laskettu viisiportaisesta Likertin asteikosta, jotta eri muuttujien väliset erot tulisivat paremmin näkyviin. 1=Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet.

vastaajista on sitä mieltä, että kirkolla on edes jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa lasten ja nuorten, sekä perhe-elämän ongelmien lisäksi myös mielenterveysongelmiin, päihdeongelmiin, syrjäytymiseen, sekä asunnottomuuteen. Kuitenkin yli puolet vastaajista ajattelee, että kirkolla on vain vähän, tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa köyhyyteen, työssä uupumiseen, taloudellisiin ongelmiin, rikollisuuteen, taloudelliseen eriarvoisuuteen, ympäristöongelmiin, työttömyyteen ja irtisanomisiin.

Mittarin 7 muuttujien välisiä korrelaatioita tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla. Kertoimet olivat Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan matalista korkeisiin (.336***-.810***). Muuttujien välisten korrelaatioiden merkitsevyydet olivat tässäkin mittarissa erittäin merkitseviä, joten muuttujien yhdistäminen summamuuttujiksi tuli kyseeseen. Mittarissa esitellyistä ongelmista muodostettiin summamuuttujia faktorianalyysin avulla, pääakseliratkaisuna varimax-rotatiolla. Sekä Kaiser-Meyer-Olkinin-mitta (.931), että Bartlettin testi (3447,443) tukivat faktorianalyysin tekemistä kyseisistä muuttujista. Muuttujien lataukset ja kommunaliteetit näkyvät taulukosta 19.

Taulukko 19. Mittarin 7 ongelmien faktoreille saamat lataukset ja kommunaliteetit.

	1	2	h2
taloudelliset ongelmat	.800		.699
työttömyys	.780	(.324)	.713
taloudellinen eriarvoisuus	.769		.664
irtisanomiset	.714	(.335)	.623
köyhyys	.692	(.378)	.621
ympäristöongelmat	.690		.598
työssä uupuminen	.602	(.486)	.519
asunnottomuus	.544	(.366)	.430
mielenterveysongelmat	(.303)	.767	.680
perhe-elämän ongelmat		.753	.641
lasten ja nuorten ongelmat		.750	.623
huumeongelmat	(.326)	.747	.665
alkoholiongelmat		.732	.608
syrjäytyminen	(.437)	.619	.575
rikollisuus	.512	.562	.578

Faktoreiden määrän suhteen kokeiltiin erilaisia ratkaisuja 2–5 faktorin välillä, mutta kahden faktorin ratkaisu osoittautui informaation tiivistämisen kannalta selkeimmäksi. Nämä kaksi faktoria saavat ominaisarvokseen yli yhden ja selittävät yhdessä 66,5 % muuttujien välisestä vaihtelusta. Vastaajien arvioissa kirkon vaikutusmahdollisuuksia latautuivat ongelmat samoille kahdelle faktorille, kuin mittarin 6 ongelmat, joissa oli kyse siitä, mihin ongelmiin kirkon pitäisi pyrkiä vaikuttamaan. Tämä lisää osaltaan mittarien reliabiliteettia.

Ensimmäiselle faktorille latautuivat taloudelliset ongelmat, työttömyys, taloudellinen eriarvoisuus, irtisanomiset, köyhyys, ympäristöongelmat, työssä uupuminen ja asunnottomuus. Sen lisäksi, että kyseiset ongelmat ovat luonteeltaan taloudellisia, on näillä yhdistävänä tekijänä myös se, että niiden voidaan katsoa koskevan yhteiskunnan sitä osaa, jolle yksittäisen ihmisen päätöksillä ja elämänratkaisuilla ei koeta olevan niin paljon merkitystä kuin toisen faktorin ongelmiin. Ensimmäisen faktorin ominaisarvo on rotatoinnin jälkeen 3.96 ja selitysaste 49,5 %. Ensimmäisen faktorin muuttujista muodostettiin summamuuttuja (alfa=.922), joka pitää sisällään yhteiskunnan taloudellisia ongelmia.

Toiselle faktorille latautuivat mielenterveysongelmat, perhe-elämän ongelmat, lasten ja nuorten ongelmat, huumeongelmat, alkoholiongelmat ja syrjäytyminen. Toisen faktorin ongelmat ovat luonteeltaan sosiaalisia ja niiden voidaan katsoa liittyvän ensimmäisen faktorin ongelmia merkittävämmiin yksityiselämän alueelle. Faktorin ominaisarvo on rotatoinnin jälkeen 3.19 ja selitysaste 53,2 %. Toisen faktorin muuttujista muodostettiin summamuuttuja (alfa=.906), jossa on mukana yhteiskunnan sosiaalisia ongelmia. Kummankaan summamuuttujan alfakerroin ei olisi kasvanut jättämällä pois yhtään mukana olleista muuttujista. Samankaltaista jakoa taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin on käytetty myös aiemmissa yhteiskunnallisissa ongelmia käsittelevissä tutkimuksissa.²¹⁰ Koska muuttuja ”rikollisuus”, latautui myös tässä mittarissa lähes yhtä voimakkaasti molemmille faktoreille, eikä se yksiselitteisesti kuulu näistä kummallekaan, ei sitä otettu mukaan kumpaankaan muodostetuista summamuuttujista. On huomattava, että myös tämän mittarin useat muuttujat saavat korkeita sivulatauksia. Sivulatauksista taulukkoon on merkitty yli 0.3:n yltävät sivulataukset. Huomataan, että osa taloudellisista ongelmista saa sivulatauksia sosiaalisten ongelmien faktorille ja

²¹⁰ Kainulainen & Rintala & Heikkilä, 2001. Grönlund & Hiilamo 2006a ja 2006b.

päinvastoin. Näissä ongelmissa nähdään olevan kirkon toiminnan ja mahdollisuuksien kannalta läsnä sekä taloudellinen, että sosiaalinen ulottuvuus.

Seuraavassa taulukossa on esiteltyä edellä muodostettujen summamuuttujien saamat arvot, jotka kertovat käsityksistä kirkon vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

Taulukko 20. Kirkon mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. (N=341)

	Ei lainkaan mahdolli- suuksia %	Vain vähän mahdolli- suuksia %	Jonkin verran mahdolli- suuksia %	Hyvät mahdolli- suudet %	Erin- omaiset mahdolli- suudet %	ka	s
Taloudelliset ongelmat	18	49	25	6	2	2,3	.82
Sosiaaliset ongelmat	4	26	47	19	4	3,0	.82

Vain kolmannes vastaajista kokee kirkolla olevan edes jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan taloudellisiin ongelmiin. Sosiaalisten ongelmien suhteen kirkon mahdollisuuksia pidetään parempina. Jopa 70 % on sitä mieltä, että kirkolla on ainakin jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan sosiaalisiin ongelmiin.

Eri väestöryhmien välisiä keskiarvoeroja tässä esillä oleviin summamuuttujiin tarkasteltiin varianssianalyysin avulla. Tilastollisesti merkitseviä keskiarvoeroja oli vain sukupuolten²¹¹ ja siviilisäätöjen²¹² välillä vain taloudellisten ongelmien osalta. Naiset uskovat miehiä paremmin kirkolla olevan vaikutusmahdollisuuksia taloudellisissa ongelmissa. Samoin siviilisäädyltään leskien keskiarvo on muita huomattavasti korkeampi. Sekä naisten, että leskien kohdalla luottamus kirkon vaikutusmahdollisuuksiin johtuu luultavasti muita ryhmiä tiiviimmästä sitoutumisesta uskonnollisuuteen ja evankelis-luterilaiseen kirkkoon, eikä niinkään sukupuolesta ja siviilisäädystä. Näiden asenteita selittävien tekijöiden, uskonnollisuuden ja sitoutumisen kirkkoon, vaikutusta tarkastelemme luvussa 6.

²¹¹ F=4.845*, df=1,337. Ka miehet=2,2, ka naiset=2,4

²¹² F=2.728*, df=4,329. Ka naimaton=2,3, avioliitossa=2,1, avioliitossa=2,3, eronnut tai asumuserossa=2,3, leski=2,9.

Yleisesti voidaan sanoa, että koska merkitseviä keskiarvoeroja sosioekonomisten muuttujien mukaan luotujen ryhmien välillä ei ole, voidaan vastaajia tarkastella hyvin yhtenäisenä joukkona.

3.4. Yhteenveto – kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa

Seuraavassa taulukossa on yhteenvetona esitelty sosioekonomisten muuttujien mukaan ryhmiteltyjen väestöryhmien keskiarvot aiemmin tässä luvussa esiteltyihin summamuuttujiin. Taulukosta ilmenee, kuinka kirkko vastaajien mukaan antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, sekä millaisiksi sen vaikutusmahdollisuudet koetaan yhteiskunnan taloudellisissa ja sosiaalisissa ongelmissa.

Taulukko 21. Väestöryhmien keskimääräiset arviot kirkon roolista yhteiskunnallisissa ongelmissa.²¹³

	Kirkko antaa vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin ²¹⁴	Kirkko pyrkii vähentämään tal. ongelmia ²¹⁵	Kirkko pyrkii vähentämään sos. ongelmia ²¹⁶	Kirkon mahdollisuudet vähentää tal. ongelmia ²¹⁷	Kirkon mahdollisuudet vähentää sos. ongelmia ²¹⁸
Sukupuoli					
Miehet	2,5	3,1***	3,7***	2,2*	2,9
Naiset	2,6	3,5	3,9	2,4	3,0
Ikäryhmä					
18–29-vuotiaat	2,5	2,9**	3,6*	2,2	3,0
30–44-vuotiaat	2,7	3,4	3,9	2,4	3,2
45–54-vuotiaat	2,5	3,3	3,7	2,3	2,9
55–64-vuotiaat	2,6	3,4	3,9	2,3	2,9
65–75-vuotiaat	2,7	3,5	3,9	2,4	3,0
Siviilisäätty					
Naimaton	2,5	3,3	3,7	2,3*	3,0
Avoliitossa	2,5	3,2	3,7	2,1	2,9
Avioliitossa	2,6	3,3	3,8	2,3	3,0
Eronnut tai asumuserossa	2,8	3,4	3,9	2,3	2,9
Leski (N=15)	3,0	3,8	4,1	2,9	3,2
Asuinpaikka					
Pääkaupunkiseutu	2,6	3,2	3,8	2,3	3,0
Muu Suomi	2,6	3,4	3,8	2,3	3,0

²¹³ Varianssianalyysien F-arvot ja vapausasteet on raportoitu kaikkien tässä tarkastelussa olevien summamuuttujien ja taustamuuttujien osalta jo aiemmin tässä luvussa. Tähän taulukkoon on tähdillä merkitty keskiarvoltaan tilastollisesti merkitsevästi toisistaan eroavat ryhmät. Tilastollista merkitsevyyttä ilmaisevat tähdet on kunkin taustamuuttujan kohdalla merkitty ensimmäisen väestöryhmän keskiarvon kohdalle.

²¹⁴ Asteikko: 1=Täysin eri mieltä, 2=Jokseenkin eri mieltä, 3=Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä, 4=Jokseenkin samaa mieltä, 5= Täysin samaa mieltä.

²¹⁵ Asteikko: 1= Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

²¹⁶ Asteikko: 1= Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

²¹⁷ Asteikko: 1= Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet

²¹⁸ Asteikko: 1= Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet

	Kirkko antaa vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin	Kirkko pyrkii vähentämään tal. ongelmia	Kirkko pyrkii vähentämään sos. ongelmia	Kirkon mahdollisuudet vähentää tal. ongelmia	Kirkon mahdollisuudet vähentää sos. ongelmia
Koulutusaste					
Kansakoulu, keski- tai peruskoulu	2,7	3,4*	3,8*	2,4	2,8
Lukio tai ylioppilas	2,5	3,3	3,9	2,3	3,2
Ammatillinen koulutus	2,5	3,4	3,9	2,3	3,0
Korkeakoulututkinto	2,5	3,1	3,6	2,2	3,1
Päätoimi					
Työtön	2,7	3,6*	3,7	2,5	2,9
Opiskelija	2,6	3,0	3,7	2,2	3,1
Kotiäiti tai -isä	2,3	3,0	3,7	1,9	3,1
Eläkkeellä	2,7	3,4	3,9	2,3	2,9
Yrittäjä	2,4	3,2	3,8	2,2	3,1
Työntekijä	2,5	3,4	3,8	2,3	3,0
Alempi toimihenkilö	2,6	3,4	3,9	2,3	3,0
Ylempi toimihenkilö	2,6	3,1	3,6	2,4	3,1
Yhteensä	2,6	3,3	3,8	2,3	3,0

Taulukosta on nähtävissä, että väestöryhmien keskiarvoerot ovat tilastollisesti merkitseviä vain harvojen muuttujien kohdalla. Miehet ja naiset eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi siten, että miehet eivät pidä kirkon pyrkimystä vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin yhtä tärkeänä, kuin naiset. Lisäksi naiset luottavat kirkon vaikutusmahdollisuuksiin taloudellisissa ongelmassa miehiä enemmän. Myös ikäryhmän ja koulutusasteen mukaan ryhmitellyt vastaajat eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi vain siinä, että kaikkein nuorimmat ikäluokat, samoin kuin korkeakoulutuksen omaavat eivät pidä kirkon pyrkimyksiä vähentää yhteiskunnan ongelmia yhtä tärkeänä kuin muihin ikäryhmiin kuuluvat ja alemman koulutuksen omaavat. Siviilisäätyjen välillä ainut tilastollisesti merkitsevä ero on mielipiteissä kirkon mahdollisuuksista vaikuttaa yhteiskunnan taloudellisiin ongelmiin. Siviilisäädyltään lesket pitävät kirkon vaikutusmahdollisuuksia parempina, kuin muut ryhmät. Päätoimen suhteen on huomattava, että keskiarvot eroavat tilastollisesti merkitsevästi vain sen suhteen,

kuinka tärkeänä vastaajat pitävät sitä, että kirkko pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ongelmiin. Työttömät pitävät kirkon pyrkimystä vähentää taloudellisia ongelmia kaikkein tärkeimpänä.

Taulukosta nähdään, että keskimäärin vastaajat ovat jokseenkin eri mieltä väitteen ”kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin” kanssa. Vastaajat ovat kuitenkin keskimäärin sitä mieltä, että kirkon on jonkin verran tärkeää pyrkiä vähentämään yhteiskunnan taloudellisia ongelmia ja hyvin tärkeää pyrkiä vähentämään yhteiskunnan sosiaalisia ongelmia. Vaikka kirkon pyrkimys vaikuttaa ongelmiin koetaan keskimäärin tärkeäksi, nähdään sillä keskimäärin olevan vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan taloudellisiin ja vain jonkin verran mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan sosiaalisiin ongelmiin.

4. KIRKON TYÖMUOTOJEN TÄRKEYS YHTEISKUNNALLISISSA ONGELMISSA

Edellisessä luvussa tarkasteltiin vastaajien näkemyksiä siitä, kuinka hyvin kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisissa ongelmissa. Edellä tarkasteltiin myös vastaajien mielipiteitä siitä, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vähentämään yhteiskunnallisia ongelmia ja heidän näkemyksiään kirkon vaikutusmahdollisuuksista. Edellisen luvun perusteella voidaan sanoa, että kirkon pyrkimystä vaikuttaa ongelmiin pidetään tärkeänä, mutta sen vaikutusmahdollisuudet koetaan melko vähäisiksi. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, millaisia toimintamuotoja pidetään kirkon toiminnan kannalta tärkeinä erilaisissa yhteiskunnallisissa ongelmissa. Mittarissa 8 vastaajia pyydettiin valitsemaan kolmesta vaihtoehdosta yksi, joka vastaa heidän mielipiteitään siitä, kuinka kirkon tulisi osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Taulukossa 22 on esiteltyä vastausten jakautuminen tähän kysymykseen.

Taulukko 22. Kirkon esilläolo julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. (N=322)

	f	%
Kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon tuomalla esille kristinuskon sanomaa ja arvoja	153	48
Kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon korostamatta kristinuskon sanomaa ja arvoja	143	44
Kirkon ei tule osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon	26	8
	322	100

Yli 90 % vastaajista odottaa kirkolta osallistumista yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Hieman yli puolet heistä odottaa kirkolta kristillisen sanoman ja arvojen esille tuomista ja alle puolet toivoo kirkon osallistuvan keskusteluun ja päätöksentekoon korostamatta kristinuskon sanomaa ja arvoja. Vain 8 % vastaajista on sitä mieltä, että kirkon ei

tule osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Sosioekonomisen aseman²¹⁹ yhteyksiä mielipiteeseen kirkon roolista julkisessa keskustelussa tarkasteltiin ristiintaulukoinnin ja χ^2 -riippumattomuustestin avulla. Merkitseviä eroja eri väestöryhmien välillä ei löytynyt.

Kyselyn yhdeksännessä mittarissa tarkasteltiin vastaajien mielipiteitä kirkon erilaisten toimintamahdollisuuksien tärkeydestä erilaisissa yhteiskunnallisissa ongelmissa. Yhteiskunnalliset ongelmat jaettiin kolmeen ryhmään: perhettä, työelämää, sekä syrjäytyneitä ja huono-osaisia koskeviin ongelmiin. Näihin kaikkiin ongelmaryhmiin ehdotettiin väitteiden muodossa neljää toimintamuotoa, joilla kirkon on mahdollista toimia suhteessa kyseisiin ongelmiin. Vastaaajia pyydettiin merkitsemään, kuinka tärkeitä nämä toimintamuodot heidän mielestään ovat. Ehdotetut toimintamuodot oli johdettu Gustafssonin nelikenttä-typologiasta.²²⁰ Niissä erottuvat 1) museaalinen kirkko, 2) arvoja säilyttävä kirkko, 3) palveluorientoitunut kirkko, sekä 4) tilannetta tulkitseva kirkko. Näistä yhteiskunnallisesti aktiivisia ja julkisella näyttämöllä esiintyviä ovat arvoja säilyttävä ja tilannetta tulkitseva kirkko. Julkinen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen ei ole ominaista museaaliselle ja palveluorientoituneelle kirkolle. Tunnustuksesta kiinni pitäviä, ja tässä tutkimuksessa sitä korostavia, ovat museaalinen ja arvoja säilyttävä kirkko, kun taas palveluorientoitunut ja tilannetta tulkitseva kirkko eivät korosta tunnustusta. Taulukkoon 23 on merkitty vastausten jakautuminen kirkon toimintamuotojen osalta.

²¹⁹ Sukupuoli, ikä, siviilisääty, asuinpaikka, koulutusaste ja päätoimi.

²²⁰ Ks. luku 1.2. Gustafsson 2000.

Taulukko 23. Kirkon työmuotojen tärkeys perhe-elämän, työelämän ja vähäosaisten ja syrjäytyneiden ongelmissa. (N=338–343)²²¹ (1=Ei lainkaan tai vain vähän tärkeää, 2=Jonkin verran tärkeää, 3=Hyvin tärkeää tai välttämätöntä)

	1	2	3	ka	s
	%	%	%		
Perhe-elämän ongelmat yhteensä²²²	12	36	52	3,5	
Kirkko opettaa perheille Raamatun ja kristillisen perinteen mukaista elämäntapaa.	23	31	46	3,3	1,12
Kirkko herättää kristillisestä opista käsin julkista keskustelua perheiden ongelmista.	25	34	41	3,2	1,06
Kirkko järjestää perhekerhoja ja vapaa-ajan toimintaa lapsille ja nuorille	3	12	85	4,1	,756
Kirkko osallistuu perheitä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon yhtenä päättävänä osapuolena	36	30	34	2,9	1,17
Työelämän ongelmat yhteensä²²³	23	40	37	3,2	
Kirkko etsii Raamatusta ja kristillisestä perinteestä neuvoja työelämän aiheuttamiin ongelmiin, työttömyyteen ja työuupumukseen	47	29	24	2,6	1,15
Kirkko pyrkii kristinuskon sanomasta käsin herättämään keskustelua irtisanomisten oikeutuksista	46	24	30	2,7	1,22
Seurakunnat järjestävät keskusteluapua työttömille ja työelämän uuvuttamille ihmisille.	8	27	65	3,7	,809
Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä osapuolena keskusteluun ja päätöksentekoon koskien työpaikkojen säilyttämistä Suomessa	28	29	43	3,2	1,20
Vähäosaisten ongelmat²²⁴	8	35	57	3,6	
Kirkoissa opetetaan kristilliseen oppiin vedoten pitämään huolta nyky-yhteiskuntamme syrjäytyneistä	14	25	61	3,6	,987
Kirkon edustajat herättävät julkista keskustelua asunnottomuudesta, sen syistä ja seurauksista, vedoten kirkon oppiin ja sanomaan.	17	34	49	3,4	1,02
Kirkko järjestää keskusteluapua ja taloudellista apua köyhille ja huono-osaisille.	6	18	76	3,9	,819
Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä päättävänä tahona poliittiseen päätöksentekoon koskien kasvavia tuloeroja ja yhteiskuntamme eriarvoistumista	28	32	40	3,2	1,15

²²¹ Taulukkoon on yhdistetty vastausvaihtoehdot niin, että vaihtoehto 1 tarkoittaa ei lainkaan tärkeää tai vain vähän tärkeää, vaihtoehto 2 tarkoittaa jonkin verran tärkeää ja vaihtoehto 3 tarkoittaa hyvin tärkeää tai välttämätöntä. Keskiarvo ja keskihajonta on laskettu 5-portaisesta asteikosta

²²² Tähän summamuuttujaan on laskettu yhteen neljä muuttujaa, jotka kartoittavat käsityksiä kirkon toimintamuotojen tärkeydestä perhe-elämän ongelmissa. Muuttujat ovat ” Kirkko opettaa perheille Raamatun ja kristillisen perinteen mukaista elämäntapaa”, ” Kirkko herättää kristillisestä opista käsin julkista keskustelua perheiden ongelmista”, ” Kirkko järjestää perhekerhoja ja vapaa-ajan toimintaa lapsille ja nuorille”, ja ” Kirkko osallistuu perheitä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon yhtenä päättävänä osapuolena”.

²²³ Tähän summamuuttujaan on laskettu yhteen neljä muuttujaa, jotka kartoittavat käsityksiä kirkon toimintamuotojen tärkeydestä työelämän ongelmissa. Muuttujat ovat ” Kirkko etsii Raamatusta ja kristillisestä perinteestä neuvoja työelämän aiheuttamiin ongelmiin, työttömyyteen ja työuupumukseen”, ” Kirkko pyrkii kristinuskon sanomasta käsin herättämään keskustelua irtisanomisten oikeutuksista”, ” Seurakunnat järjestävät keskusteluapua työttömille ja työelämän uuvuttamille ihmisille”, ja ” Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä osapuolena keskusteluun ja päätöksentekoon koskien työpaikkojen säilyttämistä Suomessa”.

²²⁴ Tähän summamuuttujaan on laskettu yhteen neljä muuttujaa, jotka kartoittavat käsityksiä kirkon toimintamuotojen tärkeydestä vähäosaisten ja syrjäytyneiden ongelmissa. Muuttujat ovat ”Kirkoissa opetetaan kristilliseen oppiin vedoten pitämään huolta nyky-yhteiskuntamme syrjäytyneistä”, ” Kirkon edustajat herättävät julkista keskustelua asunnottomuudesta, sen syistä ja seurauksista, vedoten kirkon oppiin ja sanomaan”, ” Kirkko järjestää keskusteluapua ja taloudellista apua köyhille ja huono-osaisille”, ja ” Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä päättävänä tahona poliittiseen päätöksentekoon koskien kasvavia tuloeroja ja yhteiskuntamme eriarvoistumista”.

Taulukosta nähdään, että tärkeimpänä vastaajat pitävät kirkon työtä, joka kohdistuu vähäosaisten ja syrjäytyneiden, sekä perheiden ongelmiin. Lähes 60 % vastaajista pitää vähäosaisten ja syrjäytyneiden parissa tehtyä työtä keskimäärin hyvin tärkeänä tai välttämättömänä. Työtä perhe-elämää koskevissa ongelmissa pitää hyvin tärkeänä tai välttämättömänä hieman yli 50 % vastaajista. Kirkon työtä työelämää koskevissa ongelmissa pitää keskimäärin hyvin tärkeänä tai välttämättömänä lähes 40 % vastaajista.

Jokaisen ongelmaryhmän kohdalla kirkon palveluorientoitunut työ nähdään kaikkein tärkeimpänä. Tämä tarkoittaa työtä, jossa asianomainen tavataan henkilökohtaisesti. Perhe-elämän ongelmissa palvelevan työn jälkeen seuraavaksi tärkeimpänä pidetään kirkon opetukseen tähtäävää työtä, sitten julkisen keskustelun herättämistä ja vähiten tärkeänä kirkon poliittiseen päätöksentekoon osallistuvaa työtä. Työelämän ongelmissa kirkon palvelutehtävän jälkeen toiseksi tärkeimpänä pidetään kirkon poliittiseen päätöksentekoon osallistuvaa toimintaa, sitten julkisen keskustelun herättämistä ja viimeisenä tunnustuksessa pysyvää, opettavaa toimintaa. Vähäosaisten ja syrjäytyneiden ongelmien osalta kirkon palvelevan työn jälkeen tärkeimpänä pidetään sanomaan ja opetukseen keskittyvää työtä, sitten julkisen keskustelun herättämistä ja viimeisenä poliittiseen päätöksentekoon osallistumista.

Yhdessä muuttujat mittaavat luotettavasti vastaajien mielipiteitä siitä, kuinka tärkeitä kirkon työmuodot ovat yhteiskunnallisissa ongelmissa (alfa=.910). Muuttujien väliset korrelaatiot ovat Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan erittäin matalista korkeisiin (.154**-.727***). Koska korrelaatioiden merkitsevyydet ovat yhtä arvoa²²⁵ lukuun ottamatta erittäin merkitseviä, ja koska kyseessä on suuri aineisto, voidaan sanoa, että muuttujien välillä on selviä yhteyksiä. Muuttujille tehtiin faktorianalyysi pääakseli-ratkaisuna varimax -rotaatiolla, jotta muuttujista voitaisiin yhdistellä summamuuttujia, jotka helpottaisivat mielipiteiden tarkastelua kirkon työmuotojen tärkeydestä. Kaiser-Meyer-Olkinin-mitta (.894) ja Bartlettin testi (2211.526) puolsivat faktorianalyysin tekemistä kyseisillä muuttujilla. Faktoreiden määrän suhteen kokeiltiin erilaisia ratkaisuja 2–6 faktorin välillä. Muuttujat eivät latautuneet

²²⁵ Kirkko opettaa perheille Raamatun ja kristillisen perinteen mukaista elämäntapaa/Kirkko järjestää keskusteluapua ja taloudellista apua köyhille ja huono-osaisille. p=**.

odotusten mukaisesti neljälle faktorille Gustafssonin muodostamien tyyppien mukaisesti, vaan kolmelle faktorille seuraavassa taulukossa esitellysti.

Taulukko 24. Kirkon toimintamuotojen latautuminen faktoreille, sekä kommunaliteetit.²²⁶

	1	2	3	h
Opillinen työ perhe-elämän ongelmissa	.826			.749
Herättää keskustelua perhe-elämän ongelmissa	.799			.764
Opillinen työ työelämän ongelmissa	.643	(.444)		.674
Opillinen työ vähäosaisten ongelmissa	.526		(.483)	.598
Osallistuu päätöksentekoon vähäosaisten ongelmissa		.773		.673
Osallistuu päätöksentekoon työelämän ongelmissa		.710		.637
Herättää keskustelua työelämän ongelmissa	(.451)	.581		.618
Osallistuu päätöksentekoon perhe-elämän ongelmissa	(.421)	.493		.466
Herättää keskustelua vähäosaisten ongelmissa	(.385)	.458	(.442)	.554
Järjestää apua vähäosaisten ongelmissa			.719	.555
Järjestää apua työelämän ongelmissa			.593	.466
Järjestää apua perhe-elämän ongelmissa	(.347)		.446	.332

Kolmen faktorin ratkaisu osoittautui antamansa informaation kannalta kaikkein mielekkäimmäksi. Mukaan otettiin ne faktorit, joiden ominaisarvot ovat suuremmat, kuin 1.0. Nämä kolme faktoria selittävät yhdessä 69 % muuttujien vaihtelusta. Ensimmäiselle faktorille latautuivat voimakkaimmin Gustafssonin tyyppittelyn mukaisesti museaalista kirkkoa kuvailevat muuttujat²²⁷, sekä ”kirkko julkisen keskustelun herättäjänä perhe-elämän ongelmista”. Museaalisen kirkon tunnusmerkit, tunnustuksesta kiinni pitäminen ja yhteiskunnallinen vaikuttamattomuus täyttyvät tässä muiden, paitsi muuttujan ”kirkko herättää kristillisestä opista käsin julkista keskustelua perheiden ongelmista” kohdalla. Siinä on hyvin vahvasti mukana yhteiskunnallinen, julkinen rooli ja vaikuttaminen. Kuitenkin myös siinä on muiden samalle faktorille latautuneiden oppia korostavien muuttujien tavoin mukana kirkon opetus, joka pohjautuu sen arvoihin ja perinteeseen. Voidaan olettaa, että perhettä koskevien ongelmien

²²⁶ Tässä taulukossa muuttujien nimet on lyhennetty.

²²⁷ Kirkko opettaa perhe-elämän ongelmissa, työelämän ongelmissa ja vähäosaisten ongelmissa.

nähdään muita ongelmia tiiviimmin liittyvän kirkon oppiin, sanomaan ja perinteeseen. Tällöin ei tehdä eroa siihen, onko kyse kirkon toiminnasta julkisella vai yksityisellä foorumilla. Tästä viestii myös se, että muutkin taulukossa olevat kirkon perhe-elämää koskevat toimintamuodot ovat saaneet korkeita sivulatauksia tälle faktorille. Sen sijaan työelämän ja vähäosaisten ongelmien ei koeta kuuluvan tuolle alueelle niin tiiviisti kuin perhe-elämän ongelmien, vaikkakin myös kirkon sanomaa korostava rooli keskustelunherättäjänä työelämän ja vähäosaisten ongelmista sai ensimmäiselle faktorille korkeita sivulatauksia. Ensimmäisen faktorin ominaisarvo on rotatoinnin jälkeen 2.01 ja selitysprosentti 50,3. Kaikissa ensimmäiselle faktorille latautuvissa muuttujissa on esillä kristillisestä perinteestä nouseva sanoma ja arvomaailma. Näiden kirkon työmuotojen kautta kirkko tuo esille perinteisiä arvoja ja kirkon opetusta. Gustafssonin käyttämä nimitys ”museaalinen kirkko” ei kaikilta osin vastaa faktorin muuttujia. Faktorille latautuneista muuttujista²²⁸ muodostettu summamuuttuja (alfa=.882) nimettiin arvoja korostavaksi toimintamuodoksi.

Toiselle faktorille latautuivat voimakkaimmin muuttujat, joissa on kyse kirkon aktiivisesta julkisesta roolista joko herättämällä julkista keskustelua yhteiskunnan ongelmista tuoden esille kristinuskon opin ja sanoman²²⁹ tai osallistumalla ongelmia koskevaan päätöksentekoon yhtenä osapuolena korostamatta niinkään oppia ja sanomaa²³⁰. Tälle faktorille latautuivat kaikki ne muuttujat, joissa oli kyse kirkon julkisesta vaikuttamisesta, lukuun ottamatta julkisen keskustelun herättämistä sanomasta käsin koskien perhe-elämän ongelmia. Lisäksi korkean sivulatauksen faktorille sai kirkon opetuksellinen rooli suhteessa työelämän ongelmiin. Faktorianalyysissa toisistaan eivät erottuneet työmuodot, joissa oli kyse kirkon julkisesta vaikuttamisesta, jossa korostetaan kristinuskon sanomaa ja oppia ja kirkon julkisesta vaikuttamisesta, jossa ollaan mukana poliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa korostamatta kristinuskon oppia ja sanomaa. Voidaan olettaa, että tämä kertoo evankelis-luterilaisen kirkon paikasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirkon toiminnassa vaikuttaa tietty arvopohja, joka on läsnä tilanteissa, joissa kirkko on edustettuna, pyrittiinpä sitä korostamaan erityisesti tai ei. Toisen faktorin ominaisarvo on 1.89 ja selitysprosentti 37,8.

²²⁸ ”Kirkko opettaa perheille Raamatun ja kristillisen perinteen mukaista elämäntapaa”, ”Kirkko herättää kristillisestä opista käsin julkista keskustelua perheiden ongelmista”, ”kirkko etsii Raamatusta ja kristillisestä perinteestä neuvoja työelämän aiheuttamiin ongelmiin, työttömyyteen ja työuupumukseen”.

²²⁹ Kirkko herättää keskustelua työelämän ja vähäosaisten ongelmista.

²³⁰ Kirkko osallistuu päätöksentekoon vähäosaisten, työelämän ja perhe-elämän ongelmista.

Toisen faktorin muuttujille yhteistä on kirkon aktiivinen, julkinen rooli. Gustafssonin nelikentässä aktiivista roolia ylläpitävät arvoja ylläpitävä, sekä tilannetta tulkitseva kirkko. Tässä aineistossa nämä kaksi tyyppiä eivät faktorianalyysin perusteella eronneet toisistaan ehkä siksi, että vastaajat eivät nähneet merkittävää eroa siinä, tuoko kirkko aktiivisessa yhteiskunnallisessa osallistumisessa korostetusti esille oppia ja sanomaa vai ei. Ominaista tämän faktorin muuttujille on juuri aktiivinen, yhteiskuntaan suuntautunut työ. Faktorille latautuneista muuttujista²³¹ muodostettiin summamuuttuja (alfa=.848), josta käytetään nimitystä kirkon aktiivinen toimintamuoto.

Kolmannen faktorin muodostavat muuttujat, joissa on kyse kirkon palvelevasta työstä, diakoniasta²³². Kolmannen faktorin ominaisarvo on 1.07 ja selitysprosentti 35,6. Gustafssonin nelikenttätypologiassa kirkko, joka ei korosta oppia, eikä ole poliittisesti aktiivinen, on nimetty palveluorientoituneeksi kirkoksi. Kolmannen faktorin muuttujista muodostettiin summamuuttuja (alfa=.694), josta käytetään nimitystä palveluorientoitunut toimintamuoto. On huomattavaa, että kirkon opetuksellinen ja keskustelua herättävä työmuoto vähäosaisten ongelmissa saavat molemmat korkeita sivulatauksia tälle faktorille, jossa on kyse palveluun keskittyvästä työstä. Diakoninen ulottuvuus nähdään siis merkittävimpana juuri vähäosaisten ja syrjäytyneiden ongelmissa.

Seuraavaksi tarkastellaan vastaajien odotuksia kirkkoa kohtaan kirkon toimintamuodoista tehtyjen summamuuttujien avulla. Taulukossa 25 tarkastellaan millaisia arvoja kukin kolmesta summamuuttujasta saa.

²³¹ ”Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä päättävänä tahona poliittiseen päätöksentekoon koskien kasvavia tuloeroja ja yhteiskuntamme eriarvoistumista”, ”Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä osapuolena keskusteluun ja päätöksentekoon koskien työpaikkojen säilyttämistä Suomessa”, ”Kirkko pyrkii kristinuskon sanomasta käsin herättämään keskustelua irtisanomisten oikeutuksista”, ”Kirkko osallistuu perheitä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon yhtenä päättävänä osapuolena”, ”Kirkon edustajat herättävät julkista keskustelua asunnottomuudesta, sen syistä ja seurauksista, vedoten kirkon oppiin ja sanomaan”.

²³² Kirkko järjestää apua vähäosaisten, perhe-elämän ja työelämän ongelmissa.

Taulukko 25. Kirkon toimintamuotojen tärkeys. % (N=344)

	Ei lainkaan tärkeää %	Vain vähän tärkeää %	Jonkin verran tärkeää %	Hyvin tärkeää %	Välttämä- töntä %	ka	s
Arvoja korostava	3	16	36	37	8	3,3	.938
Aktiivinen	4	21	42	25	8	3,1	.970
Palveluorientoitunut	0	2	22	59	17	3,9	.693

Taulukon 25 avulla voidaan tarkastella vastausten keskimääräistä jakautumista kirkon kolmen, arvoja korostavan, aktiivisen ja palveluorientoituneen, toimintamuodon suhteen yleisesti yhteiskunnallisissa ongelmissa. Lähes kaikki vastaajat ovat sitä mieltä, että kirkon palveluorientoitunut toiminta on keskimäärin ainakin jonkin verran tärkeää kun on kyse yhteiskunnallisista ongelmista. Arvoja korostava toiminta on keskimäärin ainakin jonkin verran tärkeää neljälle viidestä vastaajasta, ja aktiivinen, julkiseen vaikuttamiseen pyrkivä lähestymistapa kolmelle neljästä vastaajasta. Vastausten jakautumisen perusteella voidaan sanoa, että kirkon palveluorientoitunut toiminta on vastaajien mukaan keskimäärin hyvin tärkeää, arvoja korostava ja aktiivinen julkinen toiminta molemmat keskimäärin jonkin verran tärkeää.

Varianssianalyysin avulla tarkasteltiin millaisia eroja eri väestöryhmien välillä on, kun on kyse kirkon eri toimintamuotojen tärkeydestä. Sukupuolten, ikäryhmien ja siviilisäätyjen mukaan ryhmiteltyjen vastaajien väliltä löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja ainakin yhden summamuuttujan osalta. Seuraavassa taulukossa on esitelty keskiarvot tausta- ja summamuuttujien suhteen tilastollisesti toisistaan eroavien muuttujien osalta.

Taulukko 26. Väestöryhmien keskiarvoerot kirkon toimintamuotojen osalta.

	Arvoja korostava ka	Aktiivinen ka	Palveluorientoitunut ka
Sukupuoli ²³³			
Miehet	3,0	2,9	3,7
Naiset	3,3	3,2	4,1
Ikäryhmät ²³⁴			
18–29-vuotiaat	2,9		
30–44-vuotiaat	3,1		
45–54-vuotiaat	2,9		
55–64-vuotiaat	3,4		
65–75-vuotiaat	3,4		
Siviilisäät ²³⁵			
Naimaton	3,1	3,0	
Avoliitossa	3,0	2,9	
Avioliitossa	3,3	3,1	
Eronnut tai asumuserossa	2,8	3,1	
Leski	3,8	3,9	

1= Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

Keskiarvoeroissa merkittävää on se, että naiset, iäkkäät ja siviilisäädyltään lesket ovat niitä, jotka pitävät museaalisen kirkon kristillisiä arvoja korostavaa toimintaa tärkeämpänä kuin miehet ja nuoremmat ikäluokat. Samansuuntaisia eroja on myös muiden summamuuttujien kohdalla. On kuitenkin huomattava, että sukupuolta, ikää ja siviilisäätystä merkittävämpi syymuuttuja mielipiteisiin näiden vastaajien kohdalla on todennäköisesti muita väestöryhmiä aktiivisempi uskonnonharjoitus ja kiinteämpi suhde kirkkoon. Uskonnollisuutta syymuuttujana käsitellään luvussa 6. Sen, että keskiarvoeroja väestöryhmien välillä ei tämän enempää löytynyt voidaan katsoa kertovan siitä, että vastaajien sosioekonomisella asemalla ei ole merkittävää yhteyttä heidän mielipiteisiinsä kirkon toimintatapojen tärkeydestä ja vastaajia voidaan tarkastella hyvin yhtenäisenä joukkona.

²³³ Arvoja korostava: $F=7.624^{**}$, $df=1,340$, Aktiivinen: $F=8.682^{**}$, $df=1,340$,
Palveluorientoitunut: $F=27.719^{***}$, $df=1,340$.

²³⁴ Arvoja korostava: $F=3.638^{**}$, $df=4,322$.

²³⁵ Arvoja korostava: $F=3.981^{**}$, $df=4,322$, Aktiivinen: $F=3.192^{*}$, $df=4,332$.

Seuraavaksi muuttujista pyrittiin löytämään Gustafssonin nelikentän mukaisia latauksia. Pyrittiin arvioimaan, onko vastaajia mahdollista jakaa nelikentän mukaisiin ryhmiin sen mukaan, millaista lähestymistapaa he kirkolta odottavat suhteessa yhteiskunnallisiin ongelmiin. Suurille aineistoille tarkoitettuna K-Means Cluster Analysis -menetelmän avulla aineistosta pyrittiin löytämään ryhmiä, joiden avulla vastaajia voitaisiin ryhmitellä mittarin 9 muuttujien perusteella esimerkiksi Gustafssonin nelikenttätypologian mukaisiin ryhmiin. Ryhmittelyanalyysiä kokeiltiin useilla mahdollisilla ryhmien määrillä, mutta tulokset ei tullut yhtään mielekästä ryhmittelyä, joka olisi saanut tukea Gustafssonin nelikenttä-typologiasta. Sen sijaan tarkastelemalla summamuuttujien välisiä korrelaatioita huomattiin, että ne ovat Cohenin ja Hollidayn kriteerien mukaan vähintään kohtalaisia²³⁶. Korrelaatioiden merkitsevyydet summamuuttujien välillä ovat puolestaan erittäin merkitseviä, eli yhteys muuttujien välillä on ilmeinen. Tämä tarkoittaa sitä, että ne vastaajat, jotka pitävät tärkeänä jotain kirkon toimintamuodoista, pitävät tärkeänä yleisesti kirkon toimintaa yhteiskunnallisissa ongelmissa. Aineiston perusteella vastaajia ei voida ryhmitellä Gustafssonin nelikentän mukaisesti museaalisen kirkon kannattajiin, arvoja ylläpitävän kirkon kannattajiin, palveluorientoituneen kirkon kannattajiin ja tilannetta tulkitsevan kirkon kannattajiin, kun on kyse kirkon toiminnasta yhteiskunnallisissa ongelmissa. Tämän aineiston perusteella vastaajista ei myöskään voida erotella niitä, jotka toivoisivat kirkolta muita ongelmaryhmiä enemmän keskittymistä johonkin tiettyyn, perhe-elämää koskeviin, työelämää koskeviin, tai vähäosaisia ja syrjäytyneitä koskeviin ongelmiin.

²³⁶ Arvoja korostava / Aktiivinen .660***, Arvoja korostava / Palveluorientoitunut .462***, Aktiivinen / Palveluorientoitunut .479***

5. VASTAAJIEN USKONNOLLISUUSTYYPIT

5.1. Vastaaajien ryhmittely uskonnollisuustyyppeihin

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka suomalaisten uskonnollisuus ja kirkkoon sitoutuminen vaikuttavat kuvaan, joka heillä on kirkon roolista yhteiskunnallisissa ongelmissa. Jotta vertailu vastaajien välillä olisi mahdollista, pyrittiin heidät ryhmittelemään uskonnollisuustyyppeihin. Uskonnollisuustyypeissä seurataan Niemelän jakoa aktiiviseurakuntalaisiin (AkSe), peruse seurakuntalaisiin (PeSe), passiivisiin myönteisiin (PaMy) ja ei-uskonnollisiin (EiUs).²³⁷ Vastaaajien uskonnollisuustyyppejä pyrittiin selvittämään kysymällä heidän jumalauskostaan, sekä heidän julkisesta ja yksityisestä uskonnonharjoittamisestaan. Taulukoissa 27, 28, 29 ja 30 verrataan tämän kyselyn vastausten jakautumista World Values Survey (WVS) 2000 -tutkimuksen tietoihin jumalauskon sekä uskonnonharjoituksen osalta, sekä vastaajien sijoittumista uskonnollisuustyyppeihin tässä ja World Values Survey 2000 -tutkimuksessa. Muuttujien asteikot on standardoitu vastaamaan Niemelän käyttämiä asteikkoja, mikä helpottaa myös näiden kolmen muuttujan (usko Jumalaan, osallistumisaktiivisuus ja rukoilemisaktiivisuus) pohjalta laadittavan ryhmittelyanalyysin toteuttamista. Ensimmäinen muuttuja, jonka perusteella jako uskonnollisuustyyppien mukaisiin ryhmiin toteutetaan, on vastaajan uskon Jumalaan.

²³⁷ Niemelä 2003b, 213.

Taulukko 27. Vastajien usko Jumalaan tässä ja WVS 2000 -tutkimuksessa.

	Tähän kyselyyn vastanneet % (N=341)	WVS 2000 -tutkimus ²³⁸ % (N=990)
Uskoo Jumalaan	71	80
Ei osaa sanoa	20	13
Ei usko Jumalaan	9	7
Yhteensä	100	100

Kyselyyn vastanneista seitsemän kymmenestä sanoo uskovansa Jumalaan. Tähän kyselyyn vastanneissa on World Values 2000 -tutkimusta enemmän niitä, jotka eivät osaa sanoa, uskovatko Jumalaan vai eivät ja niitä, jotka eivät usko Jumalaan. Erot vastauksissa saattavat johtua vastausvaihtoehtojen erilaisuudesta tai niiden erilaisesta skaalauksesta. Toinen uskonnollisuustyyppien ryhmittelyyn vaikuttava tekijä on uskonnonharjoitus. Seuraavassa taulukossa tarkastellaan vastaajien julkista uskonnonharjoittamista.

Taulukko 28. Osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin tässä ja WVS 2000 -tutkimuksessa.

	Tähän kyselyyn vastanneet % (N 341)	WVS 2000 -tutkimus % (N=965)
Vähintään kerran kuukaudessa	8	14
Vähintään kerran vuodessa	45	45
Harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei lainkaan	47	41
Yhteensä	100	100

²³⁸ Taulukossa olen yhdistänyt WVS 2000 -tutkimuksen antamat vaihtoehdot ”On olemassa yksi Jumala” ja ”On olemassa jonkinlainen Henki tai elämänvoima” yhdeksi, omassa kyselyssäni käyttämäksi vaihtoehdoksi, vastaukseksi ”Kyllä”, kysymykseen ”Uskotteko Jumalaan?”. Samoin olen yhdistänyt WVS-tutkimuksen vastausvaihtoehdot ”En todella tiedä, mitä ajatella” ja ”Ei osaa sanoa” vastaamaan oman kyselyni vaihtoehtoa ”En osaa sanoa”. WVS -tutkimuksessa vastausvaihtoehtona oli ”En usko, että on olemassa minkäänlaista Henkeä, Jumalaa tai elämänvoimaa”. Omassa kyselyssäni pyrin vähentämään erilaisia tulkintoja ja jo kysymyksenasettelulla helpottamaan jakoa uskonnollisuustyyppeihin. Niinpä kolmas vaihtoehto kysymykseen ”Uskotteko Jumalaan” oli ”En”.

Taulukossa verrattavissa kyselyissä on käytetty erilaista vastausvaihtoehtojen skaalausta, mikä saattaa vaikuttaa siihen, että jakaumat eroavat toisistaan. Molempien kyselyjen perusteella voidaan sanoa, että suomalaisten julkinen uskonnonharjoitus on vähäistä. Lähes puolet vastaajista käy uskonnollisissa tilaisuuksissa harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei koskaan. Sen sijaan myös tämä tutkimus todistaa sen, että suomalaisten uskonnonharjoitus on luonteeltaan yksityistä. Kolmas uskonnollisuustyyppien ryhmittelyyn vaikuttava muuttuja on yksityinen uskonnonharjoitus, jota mitattiin rukoilemisaktiivisuuden avulla.

Taulukko 29. Rukoilemisaktiivisuus tässä ja WVS 2000 -tutkimuksessa.

	Kyselyyn vastanneet % (N=336)	WVS 2000 -tutkimus % (N=1038)
Viikoittain	51	34
Ainakin joskus	38	42
Ei koskaan tai vain satunnaisesti	11	24
Yhteensä	100	100

Rukoilemisaktiivisuuden perusteella mitattuna kyselyyn vastanneiden yksityinen uskonnonharjoitus on aktiivista. Rukoiluaktiivisuuden perusteella ei voida varsinkaan Suomessa päätellä henkilön uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisaktiivisuudesta, sillä yhteys yksityisen ja julkisen uskonnonharjoittamisen välillä on heikko.²³⁹ Tässä aineistossa julkinen ja yksityinen uskonnonharjoitus korreloivat kuitenkin keskenään tilastollisesti erittäin merkitsevästi (.437***). Uskonnollisiin tilaisuuksiin aktiivisesti osallistuvat ovat myös muita aktiivisempia rukoilijoita. Yllättävää on, että vastaajien rukoiluaktiivisuus on tässä tutkimuksessa huomattavasti World Values -tutkimusta korkeampaa ja uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuminen World Values -tutkimusta vähäisempää. Erot jakauksissa saattavat johtua eroista vastausvaihtoehdoissa tai vastausvaihtoehtojen erilaisesta skaalauksesta.

Näiden kolmen, jumalauskoa, sekä julkista ja yksityistä uskonnonharjoitusta mittaavien muuttujien perusteella vastaajat jaettiin uskonnollisuustyyppieihin

²³⁹ Niemelä 2003b, 176.

ryhmittelyanalyysin avulla. Koska kyseessä oli suuri aineisto, jossa oli mukana paljon havaintoja, oli ryhmittelyanalyysiä tehtäessä järkevintä käyttää suurille aineistolle tarkoitettua K-Means Cluster Analysis -menetelmää.²⁴⁰ Koska kaikkien kolmen ryhmittelyssä vaikuttavien muuttujien havainnot oli skaalattu kolmiportaiseksi, oli kaikkien mahdollisten havaintoyhdistelmien, eli ryhmien, summa helposti laskettavissa. Näiden 27 ryhmän pohjalta muodostettiin neljä uskonnollisuustyyppiä.²⁴¹ Ne vastaajat, jotka olivat jättäneet vastaamatta johonkin näistä kolmesta kysymyksestä (N=14), jätettiin ryhmittelyn ulkopuolelle, eikä heidän vastauksiaan huomioida vertailtaessa uskonnollisuustyyppien eroja muiden muuttujien suhteen. Vastaajien ryhmittelyssä on painotettu kahta osallistumisaktiivisuutta tarkastelevaa muuttujaa enemmän kuin Jumalauskoa tarkastelevaa muuttujaa. Jos vastaaja on siis kertonut olevansa aktiivinen uskonnonharjoituksessaan, eikä hän usko Jumalaan, on hänet ryhmitelty aktiiviseurakuntalaiseksi.

Taulukko 30. Eri uskonnollisuustyyppien kuvaukset ja osuudet vastaajista tässä ja WVS 2000 -tutkimuksessa.²⁴²

	AkSe	PeSe	PaMy	EiUs
Usko Jumalaan	uskovat Jumalaan	uskovat Jumalaan	uskovat Jumalaan tai eivät osaa sanoa uskovatko vai eivät	eivät usko Jumalaan
Osallistuminen uskonnollisiin tilaisuuksiin	vähintään kerran kuukaudessa	vähintään kerran vuodessa	harvemmin, kuin kerran vuodessa	harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei lainkaan
Rukoilemisaktiivisuus	viikoittain	ainakin joskus	ainakin joskus	ei koskaan tai vain satunnaisesti
Kyselyyn vastanneet % (N=330)	8	42	34	12
WVS 2000 % ²⁴³	14	35	25	16

²⁴⁰ Hakala 1997, 162.

²⁴¹ Vastaajat ryhmiteltiin seuraavasti: aktiiviseurakuntalaiset uskovat Jumalaan, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin vähintään kerran kuukaudessa ja rukoilevat vähintään kerran viikossa. Perusseurakuntalaiset uskovat Jumalaan, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin vähintään kerran vuodessa ja rukoilevat ainakin joskus. Passiiviset myönteiset uskovat Jumalaan tai eivät osaa sanoa, uskovatko vai eivätkö, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin harvemmin kuin kerran vuodessa ja rukoilevat ainakin joskus. Ei-uskonnolliset eivät usko Jumalaan, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin harvemmin kuin kerran vuodessa ja rukoilevat vain satunnaisesti tai eivät rukoile koskaan.

²⁴² Tässä kyselyssä 4 % vastaajista oli jättänyt vastaamatta johonkin uskonnollisuustyyppiä kartoittavaan kysymykseen jääden täten ulkopuolelle uskontotyyppien määrittelystä. World Values 2000 -tutkimuksessa uskontotyyppien määrittelyn ulkopuolelle jäi 10 % vastaajista.

Perusseurakuntalaisten ryhmä (42 % vastanneista) on tässä tutkimuksessa, samoin kuin World Values -tutkimuksessa, kaikkein suurin. Toiseksi suurin on passiivisten myönteisten ryhmä (34 % vastanneista) ja pienimmät ryhmät ovat ei-uskonnollisten (12 % vastanneista) ja aktiiviseurakuntalaisten (8 % vastanneista) ryhmät. Taulukkoon 31 on merkitty uskonnollisuustyyppien ja muiden uskonnollisuutta ja suhdetta kirkkoon tarkastelevien taustamuuttujien ristiintaulukoinnit. Taulukosta käy ilmi uskonnollisuustyyppien väliset erot heidän suhteestaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

5.2. Uskonnollisuustyyppien kuvailu sosio-ekonomisten taustamuuttujien ja kirkkoon sitoutumisen avulla

Jotta pystyttäisiin tarkastelemaan eri väestöryhmien uskonnollisuutta ja sijoittumista eri uskonnollisuustyyppisiin, on uskonnollisuustyyppien taustalla vaikuttavia sosioekonomisia muuttujia tarkasteltu ristiintaulukoinnin avulla. Taulukossa 31 on esiteltynä eri väestöryhmien osuudet uskonnollisuustyypeistä sekä uskonnollisuustyyppien suhde evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

²⁴³ Niemelä 2003b, 212.

Taulukko 31. Uskonnollisuustyyppien sukupuolijakauma, ikäjakauma, siviilisäätö, alueellinen sijoittuminen sekä uskonnollisuus ja suhde kirkkoon.

	AkSe (N=26) %	PeSe (N=143) %	PaMy (N=119) %	EiUs (N=42) %	Yht. (N=344) %
Sukupuoli					
Miehet (N=134)	27	31	45	71	71
Naiset (N=195)	73	69	55	29	29
Yhteensä	100	100	100	100	100
Ikäryhmä					
18–29-vuotiaita (N=48)	16	11	16	24	15
30–44-vuotiaita (N=70)	8	18	25	31	21
45–54-vuotiaita (N=80)	16	22	31	14	24
55–64-vuotiaita (N=80)	20	31	20	26	25
65–75-vuotiaita (N=49)	40	18	8	5	15
Yhteensä	100	100	100	100	100
Siviilisäätö					
Naimattomia (N=66)	23	11	27	24	19
Avoliitossa (N=51)	0	14	19	17	15
Avioliitossa (N=184)	65	60	45	52	54
Eronnut tai asumuserossa (N=21)	4	7	6	7	6
Leski (N=15)	8	7	2	0	5
Jokin muu (N=2)	0	1	1	0	1
Yhteensä	100	100	100	100	100
Asuinpaikka					
Pääkaupunkiseutulaisia (N=63)	4	17	22	29	20
Mualla Suomessa asuvia (N=267)	96	83	78	71	80
Yhteensä	100	100	100	100	100
Uskonnollisuus					
Uskonnollinen ihminen	100	84	75	2	72
Ei-uskonnollinen ihminen	0	15	25	81	26
Vakaumuksellinen ateisti	0	1	0	17	2
Yhteensä (N=322)	100	100	100	100	100

	AkSe %	PeSe %	PaMy %	EiUs %	Yht. %
Kuuluminen uskonnolliseen yhteisöön²⁴⁴					
Evankelis-luterilainen kirkko (N=290)	68	96	87	66	83
Ortodoksinen kirkko (N=4)	4	0	1	2	1
Jokin muu (N=8)	24	1	1	0	1
Ei kuulu mihinkään (N=37)	4	3	11	32	15
Yhteensä (N=326)	100	100	100	100	100
Kirkosta eroaminen					
En voisi kuvitella eroavani kirkosta missään olosuhteissa (N=69)	74	28	14	4	23
En ole ajatellut eroamista, eikä se nytkään ole ajankohtaista (N=124)	11	46	44	32	42
Olen joskus ajatellut eroamista, mutta tullut siihen tulokseen, että se ei tule kysymykseen (N=36)	0	15	10	14	12
Olen useinkin ajatellut eroamista, mutta en ole eroamisen suhteen täysin varma (N=52)	5	9	26	29	17
On todennäköistä, että tulen joskus eroamaan kirkosta (N=16)	10	2	6	21	6
Yhteensä (N=290)	100	100	100	100	100
Yhteenkuuluvuudentunne kirkkoa kohtaan					
Tuntee hyvin suurta yhteenkuuluvuutta ev.lut.kirkkoon (N=41)	35	18	5	2	12
Tuntee melko suurta yhteenkuuluvuutta ev.lut.kirkkoon (N=122)	38	52	29	10	37
Tuntee vähäistä yhteenkuuluvuutta ev.lut.kirkkoon (N=111)	23	23	46	28	32
Ei tunne lainkaan yhteenkuuluvuutta ev.lut.kirkkoon (N=35)	4	1	8	55	11
Ei osaa sanoa (N=26)	0	6	12	5	8
Yhteensä (N=327)	100	100	100	100	100

²⁴⁴ Tutkimuksessa käytetään jakoa uskonnollisuustyyppihin myös niiden vastaajien kohdalla, jotka eivät kuulu evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

1. Aktiiviseurakuntalaiset (AkSe)

Aktiiviseurakuntalaisten ryhmään (8 %) kuuluvat ne vastaajat, jotka uskovat Jumalaan, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin vähintään kerran kuukaudessa ja rukoilevat vähintään kerran viikossa. Aktiiviseurakuntalaiset kokevat itsensä uskonnollisiksi. Heistä noin 2/3 kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja lähes kolmannes muihin uskonnollisiin yhteisöihin. Aktiiviseurakuntalaiset ovat sitoutuneita kirkon jäsenyyteen ja tuntevat yhteenkuuluvuutta kirkkoon. Vaikka ryhmään kuuluu myös nuoria, on aktiiviseurakuntalaisten enemmistö pääosin iäkkäitä naisia, mikä antaa leimansa myös sille, että siviilisäädyltään ryhmään kuuluu enimmäkseen avioliitossa eläviä. Aktiiviseurakuntalaiset asuvat pääosin pääkaupunkiseudun ulkopuolella.²⁴⁵

2. Peruseurakuntalaiset (PeSe)

Peruseurakuntalaisten ryhmä on uskonnollisuustyypeistä suurin (42 %). Ryhmään kuuluvat uskovat Jumalaan, osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin vähintään kerran vuodessa ja rukoilevat ainakin joskus. Suurin osa peruseurakuntalaisista pitää itseään uskonnollisena. Lähes kaikki heistä kuuluvat evankelis-luterilaiseen kirkkoon, johon suuri osa heistä kokee myös yhteenkuuluvuutta. Vain noin yhdelle kymmenestä peruseurakuntalaisesta kirkosta eroaminen on huomioitava vaihtoehto. Iältään peruseurakuntalaisissa on eniten 55–64-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvia, avioliitossa eläviä. Heissä on niin pääkaupunkiseudulla, kuin muualla Suomessa asuvia.

3. Passiiviset myönteiset (PaMy)

Passiiviset myönteiset (34 %) uskovat Jumalaan tai eivät osaa sanoa, uskovatko vai eivät. He osallistuvat uskonnollisiin tilaisuuksiin harvemmin kuin kerran vuodessa ja rukoilevat satunnaisesti. Kolme neljästä ryhmään kuuluvasta pitää itseään uskonnollisena. Suuri osa passiivisten myönteisten ryhmästä kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mutta joka kymmenes ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön. Passiivisten myönteisten kirkkoon sitoutuminen ei ole

²⁴⁵ Vain 1,6 % pääkaupunkilaisista kuuluu aktiiviseurakuntalaisten ryhmään.

erityisen voimakasta. Joka kolmas tuntee kyllä suurta yhteenkuuluvuutta kirkkoa kohtaan, mutta lähes joka kolmannelle kirkosta eroaminen on varteenotettava vaihtoehto. Passiivisista myönteisistä merkittävä osa kuuluu 45–54-vuotiaiden ikäryhmään ja he ovat useammin miehiä kuin naisia. Passiivisiin myönteisiin kuuluu perusseurakuntalaisia nuorempia vastaajia. Heissä on myös naimattomia ja avoliitossa eläviä aikaisempia enemmän, kuin aikaisemmissa ryhmissä. Myös pääkaupunkilaisten osuus on aikaisempia ryhmiä huomattavampi.

4. Ei-uskonnolliset (EiUs)

Ei-uskonnolliset (12 %) eivät nimensä mukaisesti usko Jumalaan, eivät osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin, eivätkä rukoile koskaan. He pitävät itseään ei-uskonnollisina tai vakaumusellisina ateisteina. Kaksi kolmesta ei-uskonnollisesta kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, mutta heistäkin lähes joka toiselle kirkosta eroaminen on mahdollinen tai todennäköinen vaihtoehto. Yli puolet ei-uskonnollisista ei tunne kirkkoa kohtaan lainkaan yhteenkuuluvuutta. Miesten osuus ei-uskonnollisista on merkittävä. Ei-uskonnollisia on tasaisesti niin eri siviilisäädädyissä kuin ikäryhmissäkin. Pääkaupunkiseutulaisten osuus ei-uskonnollisista on suuri verrattuna muualla Suomessa asuviin.

6. KÄSITYKSET KIRKON YHTEISKUNNALLISESTA ROOLISTA JA TOIMINTAMUODOISTA YHTEYDESSÄ USKONNOLLISUUTEEN

6.1. Uskonnollisuustyyppien tämänhetkinen kuva kirkosta

Luvussa 5 vastaajat jaettiin neljään uskonnollisuustyyppiin²⁴⁶ jumaluskon, sekä yksityisen ja julkisen uskonnonharjoittamisen perusteella. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, kuinka eri uskonnollisuustyyppihin kuuluvien vastaajien mielipiteet eroavat toisistaan kun on kyse kirkon roolista yhteiskunnassa. Ensin tarkastellaan kuvaa, joka vastaajilla on kirkosta ja sen vaikutuksesta yhteiskunnassa. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa kirkon esilläoloon yhteiskunnallisessa keskustelussa. Seuraavassa taulukossa esitellään, kuinka vastaukset jakautuivat kaikkien vastaajien kesken sekä uskonnollisuustyypeittäin.

Taulukko 32. Kirkko on ollut merkittävästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vastaajat yhteensä ja uskonnollisuustyypeittäin.

	Täysin eri mieltä %	Jokseen- kin eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Jokseen- kin samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	Yht. %	ka	s
Yht.	4	27	31	33	5	100	3,1	.981
AkSe	7	4	27	54	8	100	3,5	.919
PeSe	2	20	34	38	6	100	3,3	.977
PaMy	4	35	28	30	3	100	2,9	1.01
EiUs	10	43	29	14	5	100	2,6	.989

²⁴⁶ Aktiiviseurakuntalaiset (AkSe), Perusseurakuntalaiset (PeSe), Passiiviset myönteiset (PaMy) ja Ei-uskonnolliset (EiUs).

Uskonnollisuustyyppien välisiä keskiarvoeroja tarkasteltiin varianssianalyysillä. Uskonnollisuustyyppin ja näkemyksen kirkon esilläolosta yhteiskunnallisessa keskustelussa välinen yhteys on tilastollisesti erittäin merkitsevää.²⁴⁷ Mitä kiinteämmät siteet henkilöllä on uskonnon harjoittamiseen ja kirkkoon, sitä merkittävämpänä henkilö näkee kirkon ollen esillä käydyssä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Vastaaajien tämänhetkistä kuvaa kirkosta tarkasteltiin kahdentoista vastakohtaparin avulla. Vastaaajan tuli valita kumpi ilmaisuista vastaa hänen näkemystään kirkosta. Viisiportaisen asteikon keskimäinen vaihtoehto tarkoitti sitä, että molemmat ilmaisut vastasivat kuvaa kirkosta yhtä hyvin. Uskonnollisuustyyppien keskiarvoeroja tarkasteltiin varianssianalyysillä. Erot mielikuvissa kirkosta selviävät taulukosta 33, jossa on esillä uskonnollisuustyyppien antamien arvojen keskiarvot ja uskonnollisuustyyppien väliset keskiarvoerojen merkitsevyydet.

Taulukko 33. Uskonnollisuustyyppien mielikuvat kirkosta.

	AkSe ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	Yht. ka	F
tarpeeton–tarpeellinen	4,5	4,3	3,9	2,8	4,0	30.011***
epäluotettava–luotettava	4,0	4,1	4,0	3,2	3,9	14.995***
epärehellinen–rehellinen	4,0	4,1	3,9	3,1	3,9	11.871***
tukee vahvoja–tukee heikkoja	3,4	3,5	3,3	3,1	3,6	
epäuskottava–uskottava	3,9	3,9	3,6	2,8	3,4	14.959***
vailla vaikutusvaltaa–vaikutusvaltainen	3,5	3,3	3,2	3,1	3,3	
maallistunut–hengellinen	2,9	3,4	3,1	3,3	3,3	
taantuva–kehittyvä	3,5	3,4	3,0	2,3	3,1	17.659***
passiivinen–aktiivinen	3,2	3,1	2,9	2,6	3,0	3.652*
tehoton–tehokas	3,3	3,2	2,9	2,4	3,0	8.592***
tylsä–mielenkiintoinen	3,6	3,1	2,7	2,1	2,9	16.018***
vanhoillinen–edistyksellinen	3,2	2,8	2,5	1,9	2,6	11.122***

Eri uskonnollisuustyyppeihin kuuluvien vastaajien näkemykset kirkosta erosivat tilastollisesti merkitsevästi kaikkien muiden vastakohtaparien, paitsi tukee vahvoja–tukee heikkoja, vaikutusvaltainen–vailla vaikutusvaltaa sekä

²⁴⁷ F=7,536***, df=3, 326.

maallistunut–hengellinen kohdalla. Voidaan siis sanoa, että mitä tiiviimmin henkilö on yhteydessä kirkkoon ja uskonnonharjoitukseen, sitä myönteisempi kuva hänellä on kirkosta kaikkien esiteltyjen vastakohtaparien osalta.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan kirkon työtä yhteiskunnallisissa ongelmissa. Heitä pyydettiin arvioimaan antaako kirkko apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin. Uskonnollisuustyyppien keskiarvojen eroja testattiin varianssi-analyysillä. Seuraavassa taulukossa on esiteltynä eri uskonnollisuustyyppien arviot siitä, kuinka hyvin kirkko antaa apua ja vastauksia mittarissa 5 lueteltuihin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Taulukoituna on uskonnollisuustyyppien antamien keskiarvojen lisäksi myös keskiarvoerojen merkitsevyydet.

Taulukko 34. Uskonnollisuustyyppien käsitykset siitä, kuinka hyvin kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin. 1=Täysin eri mieltä, 2=Jokseenkin eri mieltä, 3=Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä, 4=Jokseenkin samaa mieltä, 5=Täysin samaa mieltä

Kirkko antaa apua ja vastauksia...	AkSe ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	F	df
Perhe-elämän ongelmiin	3,5	3,4	3,2	2,8	4.910**	3 317
Köyhien ja huono-osaisten ongelmiin	3,4	3,4	3,0	3,0	3.055*	3 318
Lasten ja nuorten ongelmiin	3,2	3,2	2,9	2,6	4.723**	3 320
Syrjäytyneiden henkisiin ongelmiin	3,0	3,0	2,6	2,7	2.701*	3 319
Mielenterveysongelmiin	3,1	2,8	2,6	2,3	3.414*	3 319
Työttömien henkisiin ongelmiin	2,9	2,9	2,5	2,4	4.421**	3 320
Syrjäytyneiden taloudellisiin ongelmiin	2,8	2,7	2,3	2,4	4.116**	3 318
Perheiden taloudellisiin ongelmiin	3,0	2,6	2,3	2,2	7.139***	3 318
Työssä uupuneiden ongelmiin	2,9	2,6	2,3	1,8	9.406***	3 319
Työttömien taloudellisiin ongelmiin	2,6	2,2	1,9	1,5	3.672*	3 319
Työelämän ongelmiin	2,7	2,5	2,1	1,8	10.246***	3 319
Irtisanomisten aiheuttamiin ongelmiin	2,6	2,4	2,0	1,7	7.841***	3 313
Ympäristöongelmiin	2,3	2,2	1,9	1,5	6.736***	3 319

Uskonnollisuustyyppien väliset keskiarvoerot ovat kaikkien ongelmien kohdalla tilastollisesti merkitseviä. Yhteys uskonnollisuustyyppin ja käsityksen kirkon antamasta avusta ja vastauksista yhteiskunnallisiin ongelmiin välillä on olemassa. Mitä tiiviimpi yhteys henkilöllä on kirkkoon ja uskonnollisuuteen, sitä paremmin hän kokee kirkon antavan apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Uskonnollisuustyyppien eroja mielipiteissä kirkon antamaan apuun ja vastauksiin yhteiskunnallisissa ongelmissa tarkasteltiin vielä esillä olleista yhteiskunnallisista ongelmista muodostetun summamuuttujan avulla. Summamuuttujaan on laskettu yhteen kaikki mittarin 5 ongelmat, ja taulukossa 35 esillä olevat arvot kertovat siitä, kuinka vastaajat kokevat kirkon antavan apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin ylipäätään.²⁴⁸

Taulukko 35. Kirkko antaa apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin ylipäätään. Uskonnollisuustyypeittäin tarkasteltuna.

	Täysin eri mieltä %	Jokseenkin eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Jokseenkin samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	Yht.	ka	s
Yht.	7	39	42	10	2	100	2,6	.821
AkSe	4	27	54	15	0	100	2,8	.749
PeSe	4	31	50	11	4	100	2,8	.835
PaMy	8	51	32	9	0	100	2,4	.769
EiUs	19	40	36	5	0	100	2,3	.828

Huomattava vähemmistö jokaiseen uskonnollisuustyyppiin kuuluvista vastaajista on samaa mieltä väittämän kanssa. Vastaajan uskonnollisuustyyppi ilmentää kuitenkin suhtautumista kirkon antamaan apuun ja vastauksiin yhteiskunnallisissa ongelmissa. Aktiiviseurakuntalaisista ja peruseurakuntalaisista noin kolmannes on sitä mieltä, että kirkko ei anna vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin, kun taas passiivisista myönteisistä ja ei-uskonnollisista näin ajattelee noin 60 %. Vaikka minkään uskonnollisuustyyppin kohdalla keskiarvot eivät ole kovin korkeita, ovat uskonnollisuustyyppien keskiarvojen väliset erot tilastollisesti

²⁴⁸ Summamuuttujan muodostamisesta ks. luku 3.1.

merkitseviä.²⁴⁹ Mitä tiiviimpi yhteys henkilöllä on uskonnollisuuteen ja kirkkoon, sitä tyytyväisempi hän on kirkon toimintaan yhteiskunnallisissa ongelmissa.

6.2. Uskonnollisuustyyppien odotukset kirkkoa kohtaan

Seuraavaksi tarkastellaan eri uskonnollisuustyyppihin kuuluvien vastaajien mielipiteitä siitä, kuinka kirkon tulisi pyrkiä toimimaan suhteessa yhteiskunnallisiin asioihin ja ongelmiin. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, tulisiko kirkon pyrkiä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Vastausten jakautuminen esitellään uskonnollisuustyyppittäin seuraavassa taulukossa.

Taulukko 36. Kirkon pitäisi pyrkiä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Uskonnollisuustyyppittäin tarkasteltuna.

	Täysin eri mieltä %	Jokseenkin eri mieltä %	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä %	Jokseenkin samaa mieltä %	Täysin samaa mieltä %	Yht. %	ka	s
Yht.	5	13	19	42	21	100	3,6	1.1
AkSe	0	7	8	50	35	100	4,1	.86
PeSe	2	12	18	48	20	100	3,7	.99
PaMy	4	14	23	39	20	100	3,6	1.1
EiUs	21	14	22	24	19	100	3,1	1.4

Jokaiseen uskonnollisuustyyppiin kuuluvista vastaajista enemmistö on sitä mieltä, että kirkon pitäisi näkyvämmiin pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin. Muuttuja on saanut korkeita arvoja kaikilta uskonnollisuustyypeiltä. Aktiiviseurakuntalaisista vain 7 %, perusseurakuntalaisista 14 % ja passiivisista myönteisistä 18 %, eli heistäkin vain lähes viidennes, on esitetyn väitteen kanssa eri mieltä. Yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla vertailtiin eri uskonnollisuustyyppihin kuuluvien vastaajien keskiarvoja. Ero uskonnollisuustyyppien keskiarvojen välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä.²⁵⁰ Tukeyn testillä

²⁴⁹ $F=7.521***$, $df=3, 321$.

²⁵⁰ $F=6.227***$, $df=3,326$.

tarkasteltuna vain ei-uskonnolliset eroavat alhaisella keskiarvollaan muista ryhmistä merkitsevästi, vaikka heistäkin vain noin kolmannes on väitteen kanssa eri mieltä.

Kuudennessa mittarissa vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan mittarissa lueteltuihin ongelmiin. Tässä tarkastelemme kyseisille muuttujille annettuja arvoja uskonnollisuustyypeittäin. Taulukossa 37 on esiteltyä uskonnollisuustyyppien arviot siitä, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan nimettyihin yhteiskunnan ongelmiin.

Taulukko 37. Uskonnollisuustyyppien mielipiteet kirkon pyrkimyksen tärkeydestä vaikuttaa yhteiskunnan ongelmiin.

	AkSe ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	F	df
Lasten ja nuorten ongelmat	4,2	4,2	4,0	3,7	4.836**	3,321
Syrjäytyminen	4,0	4,0	3,8	3,5	4.938**	3,318
Huumeongelmat	3,9	3,9	3,8	3,4	2.989*	3,321
Perhe-elämän ongelmat	4,0	3,9	3,7	3,2	8.454***	3,322
Köyhyys	4,0	3,9	3,8	3,2	6.919***	3,320
Mielenterveys-ongelmat	3,9	3,8	3,7	3,2	5.173**	3,321
Alkoholiongelmat	3,9	3,7	3,7	3,1	6.077***	3,323
Asunnottomuus	3,8	3,7	3,7	3,1	5.051**	3,322
Rikollisuus	4,0	3,6	3,5	3,0	6.305***	3,321
Työssä uupuminen	3,7	3,6	3,4	2,9	6.806***	3,321
Taloudellinen eriarvoisuus	3,6	3,6	3,2	3,0	4.257**	3,321
Työttömyys	3,5	3,4	3,2	2,6	7.204***	3,321
Taloudelliset ongelmat	3,5	3,4	3,1	2,8	4.311**	3,318
Irtisanomiset	3,2	3,2	2,9	2,6	5.002**	3,319
Ympäristö-ongelmat	3,0	3,1	2,9	2,4	3.777*	3,321

1= Ei lainkaan tärkeää, 2= Vain vähän tärkeää, 3= Jonkin verran tärkeää, 4= Hyvin tärkeää, 5= Välttämätöntä

Kaikkien lueteltujen ongelmien osalta uskonnollisuustyyppien keskiarvoerot ovat tilastollisesti merkitseviä. Uskonnollisimmat ja kirkkoon sitoutuneimmat vastaajat

näkevät siis kaikkein tärkeimpänä, että kirkko pyrkii vaikuttamaan mainittuihin yhteiskunnallisiin ongelmiin. On kuitenkin huomattava, että myös ei-uskonnolliset, joiden keskiarvot tässä mittarissa olivat kaikkein pienimmät, ja jotka täten pitävät kirkon pyrkimystä vähentää ongelmia kaikkein vähiten tärkeänä, pitävät sitä kuitenkin lasten ja nuorten ongelmien, sekä syrjäytymisen osalta hyvin tärkeänä ja lähes kaikkien muiden ongelmien osalta keskimäärin jonkin verran tärkeänä.

Tarkastelemme vielä summamuuttujien avulla uskonnollisuustyyppien käsityksiä siitä, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.²⁵¹

Taulukko 38. Kirkon pyrkimyksen tärkeys vaikuttaa yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Uskonnollisuustyypeittäin tarkasteltuna.

	AkSe ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	Yht. ka	F ²⁵²
Taloudelliset ongelmat	3,5	3,5	3,3	2,8	3,3	7.893***
Sosiaaliset ongelmat	4,0	3,9	3,8	3,4	3,8	7.703***

1=Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

Uskonnollisuustyyppien keskiarvot ovat huomattavan korkeita molempien summamuuttujien suhteen. Keskiarvoltaan alle asteikon puolenvälin jää vain ei-uskonnollisten odotukset kirkon pyrkimyksiä kohtaan taloudellisissa ongelmissa. Jokaiseen uskonnollisuustyyppiin kuuluvat vastaajat pitävät kirkon pyrkimystä vaikuttaa niin yhteiskunnan sosiaalisiin kuin taloudellisiin ongelmiin keskimäärin ainakin jonkin verran tärkeänä. Varianssianalyysin avulla selvitettiin eri uskonnollisuustyyppien keskiarvojen erojen tilastollista merkitsevyyttä. Keskiarvojen erot uskonnollisuustyyppien välillä olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Tukeyn testillä tarkasteltuna vain ei-uskonnollisten ryhmä eroaa

²⁵¹ Summamuuttujien muodostamisesta ks. luku 3.2.

²⁵² df=3, 323.

muista uskonnollisuustyypeistä matalien keskiarvojensa myötä molempien summamuuttujien osalta.

6.3. Uskonnollisuustyyppien käsitykset kirkon vaikutusmahdollisuuksista

Kirkon mahdollisuuksista vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin kysyttiin mittarissa 7 Vastaajia pyydettiin arvioimaan millaiset kirkon vaikutusmahdollisuudet on erilaisissa yhteiskunnallisissa ongelmissa. Aiemmin on raportoitu, kuinka eri uskonnollisuustyyppihin kuuluvat vastaajat eroavat tilastollisesti merkitsevästi näkemyksissään kirkon antamasta avusta ja vastauksista, sekä siinä, kuinka tärkeänä eri uskonnollisuustyyppihin kuuluvat vastaajat pitävät kirkon pyrkimyksiä vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin. Seuraavassa taulukossa on esitelty uskonnollisuustyyppien keskiarvoerot siitä, millaisiksi he kokevat kirkon mahdollisuudet vaikuttaa mittarissa 7 lueteltuihin yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Taulukko 39. Uskonnollisuustyyppien käsitykset kirkon mahdollisuuksista vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin.

	AkSe ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	F	df
Lasten ja nuorten ongelmat	3,5	3,5	3,3	3,1	2.726*	3,319
Perhe-elämän ongelmat	3,3	3,2	3,1	2,6	4.312**	3,321
Mielenterveys-ongelmat	3,3	2,9	3,0	2,8		3,322
Syrjäytyminen	3,2	3,0	2,9	2,7		3,320
Alkoholi-ongelmat	3,0	2,9	2,8	2,4	3.794*	3,322
Huume-ongelmat	2,9	2,9	2,7	2,4	3.140*	3,316
Asunnottomuus	2,7	2,8	2,7	2,3	2.708*	3,322
Köyhyys	3,1	2,7	2,6	2,3	2.779*	3,318
Työssä uupuminen	2,7	2,7	2,4	2,1	5.290***	3,320
Taloudelliset ongelmat	2,8	2,5	2,3	2,1	3.684*	3,321
Rikollisuus	2,7	2,5	2,3	1,8	7.029***	3,321
Taloudellinen eriarvoisuus	2,7	2,5	2,2	2,0	3.706*	3,322
Ympäristö-ongelmat	2,4	2,2	2,1	1,7	3.617*	3,323
Työttömyys	2,4	2,2	1,9	1,7	4.599**	3,322
Irtisanomiset	2,2	2,1	1,9	1,6	3.236*	3,320

1=Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet

Uskonnollisuustyyppien keskiarvoerot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä vain työssä uupumisen ja rikollisuuden osalta. Erot eivät ole tilastollisesti lainkaan merkitseviä mielenterveysongelmien ja syrjäytymisen osalta. Taulukon 39. perusteella voidaan sanoa, että vaikka kautta linjan uskonnollisimmat pitävätkin kirkon vaikutusmahdollisuuksia parempina kuin ei-uskonnolliset, eivät erot ole monenkaan ongelman osalta kaikkien uskonnollisuustyyppien välillä merkittäviä.

Koskien kirkon vaikutusmahdollisuuksia eri uskonnollisuustyyppisiin kuuluvien vastaajien eroja tarkastellaan vielä luvussa 3.3. faktorianalyysin avulla muodostettujen summamuuttujien avulla sekä yhteiskunnan taloudellisten²⁵³, että sosiaalisten²⁵⁴ ongelmien suhteen. Taulukossa 40 on esiteltyä uskonnollisuustyyppien keskiarvot kirkon vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

Taulukko 40. Kirkon vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnan taloudellisissa ja sosiaalisissa ongelmissa. Uskonnollisuustyypeittäin tarkasteltuna.

	AkSe ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	Yht. ka	F
Taloudelliset ongelmat	2,6	2,4	2,2	2,0	2,3	5.290***
Sosiaaliset ongelmat	3,2	3,1	3,0	2,6	3,0	3.644*

1=Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet

Uskonnollisuustyyppien keskiarvoeroja vertailtiin varianssianalyysillä. Erot olivat molempien summamuuttujien kohdalla tilastollisesti merkitseviä. Molempien ongelmaryhmien kohdalla uskontoon ja kirkkoon sitoutuneemmat pitävät kirkon vaikutusmahdollisuuksia parempina kuin ne, joilla siteet uskonnonharjoittamiseen ja kirkkoon ovat löysemät. Kaikkiin uskonnollisuustyyppisiin kuuluvat vastaajat ovat yhtä mieltä siitä, että kirkolla on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnan sosiaalisiin, kuin taloudellisiin ongelmiin. Sosiaalisten

²⁵³ Taloudelliset ongelmat, työttömyys, taloudellinen eriarvoisuus, irtisanomiset, köyhyys, ympäristöongelmat, työssä uupuminen ja asunnottomuus.

²⁵⁴ Mielenterveysongelmat, perhe-elämän ongelmat, lasten ja nuorten ongelmat, huumeongelmat, alkoholiongelmat ja syrjäytyminen.

ongelmien osalta keskiarvoerot eivät olekaan yhtä korkeita kuin taloudellisten. Kuitenkin molemmissa ongelmaryhmissä keskiarvot jäävät mataliksi. Sosiaalisissa ongelmissa kirkon vaikutusmahdollisuuksia pidetään edes jonkunlaisina, kun taas taloudellisissa ongelmissa kirkon vaikutusmahdollisuuksia pidetään yksimielisesti jopa vähäisinä.

Seuraavassa taulukossa esitellään yhteenvetona uskonnollisuustyyppien keskimääräiset mielipiteet siitä, antaako kirkko apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuinka tärkeää kirkon on pyrkiä vaikuttamaan yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, sekä siitä, millaisena uskonnollisuustyyppit keskimäärin näkevät kirkon vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Yhteenvetoon on koottu mittareista 5, 6 ja 7 muodostetut summamuuttujat, joiden avulla tarkastellaan uskonnollisuustyyppien eroja heidän mielipiteissään kirkon vaikutuksesta yhteiskunnallisiin ongelmiin.²⁵⁵

Taulukko 41. Uskonnollisuustyyppien keskimääräiset arviot kirkon roolista yhteiskunnallisissa ongelmissa.²⁵⁶

	Kirkko antaa vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin % ²⁵⁷	Kirkko pyrkii vähentämään taloudellisia ongelmia % ²⁵⁸	Kirkko pyrkii vähentämään sosiaalisia ongelmia % ²⁵⁹	Kirkon mahdollisuudet vähentää taloudellisia ongelmia % ²⁶⁰	Kirkon mahdollisuudet vähentää sosiaalisia ongelmia % ²⁶¹
Yht.	2,6	3,3	3,8	2,3	3,0
AkSe	2,8***	3,5***	4,0***	2,6***	3,2*
PeSe	2,8	3,5	3,9	2,4	3,1
PaMy	2,4	3,3	3,8	2,2	3,0
EiUs	2,3	2,8	3,4	2,0	2,6

²⁵⁵ Katso summamuuttujien muodostamisesta luvusta 3.

²⁵⁶ Keskiarvojen merkitsevyyserot on esitelty tähän koottujen summamuuttujien tarkasteltujen yhteydessä jo aiemmin tässä luvussa. Tähän taulukkoon on tähdillä merkitty keskiarvoltaan tilastollisesti merkitsevästi toisistaan eroavat ryhmät. Tilastollista merkitsevyyttä ilmaisevat tähdet on kunkin taustamuuttujan kohdalla merkitty ensimmäisen ryhmän keskiarvon kohdalle.

²⁵⁷ 1= Täysin eri mieltä, 2=Jokseenkin eri mieltä, 3=Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä, 4=Jokseenkin samaa mieltä, 5= Täysin samaa mieltä.

²⁵⁸ 1=Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

²⁵⁹ 1=Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

²⁶⁰ 1=Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet

²⁶¹ 1=Ei lainkaan mahdollisuuksia, 2=Vain vähän mahdollisuuksia, 3=Jonkin verran mahdollisuuksia, 4=Hyvät mahdollisuudet, 5=Erinomaiset mahdollisuudet

Yhteenvedon voidaan sanoa, että kaikkien taulukossa tarkasteltavien summamuuttujien saamat arvot ovat sitä korkeampia, mitä uskonnollisempi ja kirkkoon sitoutuneempi henkilö on kyseessä. Tukeyn testillä tarkasteltuna vähiten toisistaan eroavat aktiiviseurakuntalaiset ja perusseurakuntalaiset, sekä passiiviset myönteiset ja ei-uskonnolliset.

6.4. Uskonnollisuustyyppien näkemykset kirkon keinoista vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin

Kun ryhdyttiin tarkastelemaan vastaajien mielipiteitä siitä, millaisin keinoin kirkko voi vaikuttaa nyky-yhteiskunnan ongelmiin, vaikutti taustalla Göran Gustafssonin nelikenttätypologia, jossa kuvataan ihmisten odotuksia kirkkoa kohtaan. Tyypit on muodostettu sen mukaan, odotetaanko kirkolta pientä vai suurta vaikutusta politiikkaan ja odotetaanko siltä tunnustuksesta kiinnipitämistä vai sen soveltamista. Mittarissa 8 vastaajilta kysyttiin millaista roolia he odottavat kirkolta yhteiskunnallisia ongelmia koskevassa julkisessa keskustelussa. Vastaajilla oli valittavanaan yksi kolmesta vaihtoehdosta, jotka olivat väitteiden muodossa. Vastausten jakautuminen uskonnollisuustyyppien osalta on ristiintaulukoitu seuraavaan taulukkoon.

Taulukko 42. Millaista julkista roolia eri uskonnollisuustyypit kirkolta odottavat.

	AkSe	PeSe	PaMy	EiUs	Yht.
	%	%	%	%	%
Kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon tuomalla esille kristinuskon sanomaa ja arvoja	84	61	36	10	47
Kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon korostamatta kristinuskon sanomaa ja arvoja	16	34	54	68	45
Kirkon ei tule osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon	0	5	10	22	8
Yhteensä %	100	100	100	100	100

Enemmistö kaikkiin uskonnollisuustyypeihin kuuluvista vastaajista odottaa kirkon osallistuvan yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Perusseurakuntalaisista 5 %, passiivisista myönteisistä yksi kymmenestä ja ei-uskonnollisista yksi viidestä on sitä mieltä, että kirkon ei tule osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Uskonnollisuustyyppien mielipiteitä kirkon työmuotojen tärkeydestä yhteiskunnan ongelmissa tarkastellaan vielä mittarin 9. muuttujien avulla. Vastaajille esitettiin kirkon toimintamuotoja, joiden tärkeyttä vastaajia pyrittiin arvioimaan perhe-elämää koskevissa ongelmissa, työelämää koskevissa ongelmissa ja syrjäytyneiden ja vähäosaisten ongelmissa. Toimintamuodoissa oli esiteltynä Gustafssonin nelikentän mukaiset toimintamuodot, 1) museaalinen kirkko, 2) arvoja säilyttävä kirkko, 3) palveluorientoitunut kirkko ja 4) tilannetta tulkitseva kirkko.²⁶² Tässä ei käsitellä jokaista muuttujaa erikseen, vaan keskitytään tarkastelemaan, kuinka eri uskonnollisuustyytit suhtautuvat kolmeen, luvussa 4 faktorianalyysin avulla muodostettuun summamuuttujaan. Arvoja korostava toimintamuoto pitää sisällään muuttujat, joissa kirkko keskittyy kristillisiin arvoihin, tunnustukseensa ja opetukseensa, ja jossa toisarvoista on julkiseen keskusteluun osallistuminen yhteiskunnallisista ongelmista. Aktiivinen toimintamuoto koostuu muuttujista, joissa kirkko osallistuu aktiivisesti julkisella kentällä käytävään keskusteluun ja julkisesti tehtävään päätöksentekoon yhteiskunnallisia ongelmia koskien. Palveluorientoitunut toimintamuoto pitää sisällään työmuodot, joilla kirkko järjestää apua suoraan avuntarvitsijalle. Palveluorientoitunut toimintamuoto tarkoittaa pääasiallisesti kirkon diakoniatyötä. Uskonnollisuustyyppien keskiarvoeroja tarkasteltiin varianssianalyysin avulla. Erot olivat merkitseviä jokaista kolmea toimintamuotoa kuvaavan summuuttujan kohdalla. Seuraavassa taulukossa on esiteltynä uskonnollisuustyyppien keskiarvot ja keskiarvoerot näiden kolmen summamuuttujan osalta.

²⁶² Gustafsson 2000, 172–197. Ks. luku 1.2.

Taulukko 43. Kirkon työmuotojen kannatus uskonnollisuustyyppittäin.

	Akse ka	PeSe ka	PaMy ka	EiUs ka	Yht. ka	F ²⁶³
Arvoja korostava	4,1	3,5	3,0	2,2	3,2	43.594***
Aktiivinen	3,7	3,3	3,0	2,5	3,1	15.806***
Palveluorientoitunut	4,2	4,0	3,8	3,6	3,9	8.432***

1=Ei lainkaan tärkeää, 2=Vain vähän tärkeää, 3=Jonkin verran tärkeää, 4=Hyvin tärkeää, 5=Välttämätöntä

Jokainen uskonnollisuustyyppi pitää tärkeimpänä kirkon palvelevaa työtä. Arvoja korostavan ja aktiivisen toimintamuodon välillä sen sijaan on eroja uskonnollisuustyyppien kesken. Aktiiviseurakuntalaiset pitävät kirkon arvoja korostavaa työtä lähes yhtä tärkeänä, kuin palvelutyötä, mutta kirkon aktiivinen rooli ei saa heiltä yhtä suurta kannatusta kuin kaksi aiemmin mainittua. Myös peruseurakuntalaiset pitävät kirkon arvoja korostavaa työtä tärkeämpänä kuin aktiivista, julkista työtä. Passiiviset myönteiset pitävät kirkon arvoja korostavaa ja aktiivista roolia yhtä tärkeinä, kun taas ei-uskonnolliset asettavat kirkon aktiivisen julkisella kentällä tapahtuvan työn arvoja korostavaa työtä tärkeämmäksi.

Taulukosta 43 on nähtävissä, kuinka mitä uskonnollisesti aktiivisempi henkilö on kyseessä, sitä tärkeämpänä hän keskimäärin pitää kaikkia kirkon työmuotoja yhteiskunnallisissa ongelmissa. Kirkon palveluorientoitunut työ yhteiskunnallisissa ongelmissa on kaikkien uskonnollisuustyyppien mielestä hyvin tärkeää. Aktiiviseurakuntalaiset pitävät myös muita tässä esille tulleita kirkon työmuotoja keskimäärin hyvin tärkeinä. Peruseurakuntalaisten ja passiivisten myönteisten mielestä muut kirkon työmuodot ovat keskimäärin jonkin verran tärkeitä, kun taas ei-uskonnolliset pitävät niitä vain vähän tärkeinä.

²⁶³ df 3, 326.

7. DISKUSSIO

7.1. Tutkimuksen tehtävä ja arviointi

Tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten käsityksiä kirkon vaikutuksesta yhteiskunnallisiin ongelmiin. Mihin ongelmiin kirkko antaa tällä hetkellä apua ja vastauksia, sekä mihin ongelmiin kirkon tulisi pyrkiä vaikuttamaan? Lisäksi selvitettiin käsityksiä kirkon mahdollisuuksista ja keinoista vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin. Millaiset mahdollisuudet kirkolla on vaikuttaa erilaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja mitkä ovat keinoja, joita kirkon odotetaan käyttävän? Tutkimuksessa tarkasteltiin myös sitä, kuinka uskonnollisuus ja suhde kirkkoon vaikuttavat henkilön käsityksiin kirkon roolista nyky-yhteiskunnan ongelmissa.

Suomalaisten mielipiteitä kirkon työmuotojen tärkeydestä ja tyytyväisyydestä kirkon tekemään työhön on selvitetty jo aiemmin kyselyiden avulla. Suomalaisten käsityksiä kirkon työn suuntautumisesta eriteltyihin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja sen vaikutusmahdollisuuksista niihin ei ole kuitenkaan aiemmin tutkittu. Myöskään tutkimustietoa suomalaisten odotuksista kirkon toimintamuotoja kohtaan yhteiskunnallisissa ongelmissa ei ollut ennestään olemassa.

Tutkimuksella pyrittiin saamaan kattava yleiskuva suomalaisten mielipiteistä kirkon roolista yhteiskunnallisissa ongelmissa. Tutkimus tehtiin kyselytutkimuksena, tilastollisilla menetelmillä. Kysely suoritettiin helmimaaliskuussa 2006. Ajankohta oli hyvä, sillä julkisuudessa oli tuolloin käyty presidentinvaalien esille nostamaa keskustelua yhteiskunnan ongelmista. Kyselyyn vastasi 1000 hengen otoksesta 344 henkilöä. Vastausprosentti ei täten ollut korkea, mutta vastaajien joukossa olivat hyvin edustettuina kaikki väestöryhmät.

Tutkimuksessa olivat myös edustettuina kaikki neljä uskonnollisuustyyppiä, aktiiviseurakuntalaiset, peruseurakuntalaiset, passiiviset myönteiset ja ei-uskonnolliset, joiden näkemyksiä tutkimuksessa vertailtiin varianssianalyysin avulla. Vastaajien jako uskonnollisuustyyppien mukaisiin ryhmiin toteutettiin

käyttämällä Kati Niemelän esittelemää jakoa.²⁶⁴ Jako tehtiin ryhmittelyanalyysillä jumalauskon sekä julkisen ja yksityisen uskonnonharjoittamisen perusteella. Uskonnollisuustyyppien jakauma oli verrattavissa Niemelän World Values 2000 - tutkimuksen perusteella tekemään jakaumaan, mikä osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta. Ristiintaulukoinnin perusteella huomattiin, että uskonnollisuustyyppit ovat riippuvaisia myös suhdetta kirkkoon tarkastelevien taustamuuttujien kanssa, ja niitä voitiin luotettavasti käyttää kuvaamaan vastaajien uskonnollisuutta ja sitoutumista kirkkoon. Eri uskonnollisuustyyppisiin kuuluvia vastaajia kuvailtiin heidän sosioekonomisen asemansa ja väestöryhmiin kuulumisensa perusteella, ja heistä luotiin taustamuuttujien perusteella tyyppisiä, jotka kuvailtiin luvussa 5.2. On mahdollista, että kyselyyn vastasivat kaikkien uskonnollisuustyyppien osalta suhteessa aktiivisemmin ne henkilöt, joita tutkimuksen aihepiiri, kirkon rooli yhteiskunnassa, kiinnostaa muita kyselylomakkeen saaneita enemmän.

Tutkimuksen taustalla vaikuttivat teoriat modernin yhteiskunnan sekularisoitumisesta, uskonnon aseman vähenemisestä sen eriydyttyä muista yhteiskunnan funktioista ja privatisoiduttua yksityiselle elämänalueelle. Tutkimuskysymysten hahmotteluun ja tutkimuslomakkeen kysymysten operationalisointiin ja tekemiseen vaikuttivat sekularisaatiokriitikkojen, Jose Casanovan ja Peter Beyerin teoriat uskonnon julkisesta roolista, sekä Göran Gustafssonin luoma nelikenttätypologia, joka oli muodostettu pohjoismaalaisten kirkkoon kohdistamien odotusten pohjalta.²⁶⁵

Casanovan teorian perusteella oletettiin perhe-elämää koskevien, työelämää koskevien ja vähäosaisia koskevien ongelmien erottuvan aineistossa toisistaan. Tällaista ryhmittelyä summamuuttujiin ei aineiston mukaan kuitenkaan pystytty tekemään, vaan ongelmat latautuivat faktorianalyysin avulla taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Vastaavanlaista jakoa taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin on käytetty myös aiemmissa tutkimuksissa, kun on tarkasteltu yhteiskunnan ongelmia ja kirkon diakoniatyön kohdentumista niihin.²⁶⁶ Aiemman tutkimuksen mukaan kirkon työ yhteiskunnassa on kohdistunut kumpaankin näistä ryhmistä, juuri sinne missä hätä kulloinkin on.²⁶⁷ Kirkon jo tekemän työn suhteen

²⁶⁴ Niemelä 2003b, 187–220.

²⁶⁵ Casanova 1994. Beyer 1994. Gustafsson 2000.

²⁶⁶ Kainulainen & Rintala & Heikkilä, 2001. Grönlund & Hiilamo 2006.

²⁶⁷ Grönlund & Hiilamo 2006a, 27; 2006b, 48.

aineistossa ei faktorianalyysissä näkynytäkään selvää latautumista taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien faktoreihin. Ero syntyi, kun tarkasteltiin mielipiteitä kirkon toiminnan tärkeydestä ja mahdollisuuksista.

Tutkimuksessa tarkasteltiin Beyerin teorian mukaisesti vastaajien näkemyksiä kirkon funktion ja performanssin suhteesta, sekä kannatusta kirkon liberaalia ja konservatiivista lähestymistapaa kohtaan koskien yhteiskunnan muiden järjestelmien ongelmia. Aineistosta oli nähtävissä, että kirkon performanssi, eli sen rooli yhteiskunnan julkisella alueella on tarpeellinen ja toivottu. Kaikilta osin vastaajat eivät kuitenkaan tehneet eroa sen välille tuleeko kirkon suuntautua muiden järjestelmien ongelmiin omasta, puhtaasti uskonnollisesta funktiostaan käsin, vai pyrkiä toimimaan kyseisten järjestelmien toimintatavoilla korostamatta hengellisyyttä.

Tässä tutkimuksessa vastaajien odotukset kirkon yhteiskunnallista roolia kohtaan eivät olleet yhdenmukaisia myöskään Gustafssonin muodostaman nelikentän kanssa. Voidaan sanoa, että kirkon vaikutus yhteiskunnassa nähdään tarpeellisena, mutta ei voida sanoa, että eri ihmiset odottaisivat kirkolta juuri tietynlaiseen toimintaan keskittymistä.

Tutkimuksessa saatiin vastaukset kysymyksiin, joita tutkimustehtävän mukaisesti pyrittiin selvittämään. Yhteiskunnan ongelmat olisi kuitenkin voitu huomioida laajemmin kyselylomakkeen mittareissa tarkastellen vielä erityisryhmien, kuten vanhusten, maahanmuuttajien ja vammaisten ongelmia, joihin kirkko on monipuolisesti pyrkinyt työllään vaikuttamaan. Muiden, kuin lomakkeessa mukana olleiden ongelmien huomioiminen olisi kuitenkin tuskin antanut tutkimukseen merkittävästi uutta sisältöä. Koska osoittautui, että lomakkeessa luetellut ongelmat eivät latautuneet faktoreille oletusten mukaisesti perhe-elämän, työelämän ja vähäosaisten ongelmiin, olisi myös kirkon työmuotoja voitu tarkastella yleisesti, eikä erityisesti noista kolmesta ongelmaryhmästä käsin. Toimintamuotojen osalta myös kirkon sielunhoidollinen, henkilökohtainen ja puhtaasti hengellinen auttaminen olisi voinut olla tärkeää ottaa huomioon. Sielunhoidollisen ulottuvuuden huomioiminen olisi auttanut entisestään tarkastelemaan kirkon funktion ja performanssin suhdetta. Tutkimuksessa pyrittiin kuitenkin keskittymään kirkon julkiseen, yhteiskunnalliseen rooliin.

Kysytyjen taustamuuttujien avulla pyrittiin selvittämään henkilöiden demografista sijoittumista sekä uskonnollisuutta. Kun on kyse yhteiskunnallisista ongelmista ja kirkon yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta, olisi tutkimukseen antanut mahdollisesti lisäarvoa myös esimerkiksi muun arvomaailman ja puoluepoliittisen suuntautumisen yhteyksien selvittäminen käsityksiin kirkon roolista. Lomakkeessa käytetyt mittarit olivat kuitenkin käsitteellisesti luotettavia ja niiden avulla saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Suomalaisten käsitykset kirkon roolista nyky-yhteiskunnassa eivät tulosten mukaan heijastele oletettua yhteiskunnan sekularisoitumiskäsitystä. Kvantitatiivisella menetelmällä ilmiön tarkastelu jää melko pintapuoliseksi ja tulokset kertovat vain hyvin karkeita linjoja kansan käsityksistä. Kvalitatiivisilla menetelmillä ja mahdollisesti uusilla kyselytutkimuksilla olisi mahdollista selvittää esimerkiksi sitä, kuinka ennakkokäsitykset kirkon yhteiskunnallisesta työstä ja kirkon muihin toiminta-alueisiin liittyvät mielipiteet vaikuttavat käsityksiin kirkon toiminnasta yhteiskunnallisissa ongelmissa. Kiinnostavaa olisi myös tarkastella sitä, mitkä asiat ovat suomalaisten mielestä esteenä kirkon merkittävämmälle vaikuttamiselle yhteiskunnallisissa ongelmissa. Tämä ulottuvuus oli mahdotonta saavuttaa tällä tutkimuksella. Aineistosta kävi ilmi, että kirkon tekemä yhteiskunnallinen työ ei ole saavuttanut ansaitsemaansa julkisuutta ja tietoutta kansan parissa. Herääkin kysymys kuuluuko kirkon suomalaisten mukaan tehdä roolinsa yhteiskunnallisena toimijana tunnetummaksi jo tekemänsä työn osalta, ja tuleeko kirkon pyrkiä nostamaan profiiliaan hyvinvointipalveluiden takaajana, vai tyytyä melko näkymättömään, mutta hyvin arvokkaaseen rooliinsa. Olisi myös mielenkiintoista esimerkiksi kvalitatiivisin menetelmin tarkastella lähes yksimielistä luottamusta kirkon vakiintunutta yhteiskunnallista roolia kohtaan Suomessa. Kuinka suurelta osin ihmiset kokevat esimerkiksi maan historian, yhteiskuntarakenteen tai perinteiden siirtämisen perheissä vaikuttavan siihen?

Tutkimuksen tulokset kertovat kattavasti kansalaisten käsityksistä kirkon roolista. Sama kysely olisi mielenkiintoista tehdä myös esimerkiksi kirkon työntekijöille, kuten papeille ja diakoniatyöstä vastaaville, puoluepolitiikkaan osallistuville, sekä muille sellaisiin ammattiryhmiin kuuluville henkilöille, jotka joutuvat työssään vastakkain nyky-yhteiskunnan haasteiden kanssa. Kaikkien tässä mainittujen ryhmien käsitykset kirkon yhteiskunnallisesta roolista vaikuttavat myös käsitysten

mukaiseen toimintaan, joka osaltaan vaikuttaa siihen, millaisen roolin kirkko ottaa ja mikä sille annetaan suhteessa yhteiskunnallisiin asioihin.

Vaikuttaa siltä, että suomalaisia voidaan laajan kirkkoon suunnatun luottamuksen ja odotusten perusteella tarkastella hyvin erityisenä, itsenäisenä ryhmänä, kun on kyse kirkon roolista modernissa yhteiskunnassa. Olisikin mielenkiintoista vertailla suomalaisten käsityksiä muiden pohjoismaalaisten tai eurooppalaisten käsityksiin. Useinhan uskontoa ja uskonnon yhteiskunnallisen aseman muutosta tarkastellaan pohjoismaissa ja jopa Euroopassa hyvin yhtenäisiä piirteitä omaavana. Kirkon roolia kohtaan suunnatut käsitykset ja odotukset eivät tämän tutkimuksen mukaan kuitenkaan näytä olevan niin yhdenmukaisia, kuin usein oletetaan.

7.2. Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tutkimuksen mukaan suomalaisten tämänhetkinen kuva kirkosta on myönteinen. Kirkko koetaan hyvin tarpeellisena, luotettavana ja rehellisenä, mutta toisaalta vanhoillisena ja tylsänä. Kirkolla on Suomessa vakiintunut asema ja kansalaiset ovat lojaaleja sitä ja sen asemaa kohtaan, vaikka sisällöllisesti sen tarjonta koettaisiin vieraana. Siitä huolimatta, että kirkko nähdään tarpeellisena, sen ei koeta antavan apua ja vastauksia yhteiskunnan ongelmiin.

Kirkon on suomalaisten mielestä tärkeää pyrkiä entistä merkittävämmiin vaikuttamaan myös yhteiskunnan muiden systeemien asioihin. Tässä tutkimuksessa nuo asiat sijoittuvat yhteiskunnallisten ongelmien muodossa muun muassa valtion, talouden ja perheen alueelle. Kirkon roolia pidetään tärkeänä erityisesti sosiaalisissa ongelmissa, mutta sillä nähdään olevan annettavaa myös yhteiskunnan taloudellisissa ongelmissa. Kirkon vaikutusmahdollisuudet koetaan kuitenkin odotuksiin nähden keskimäärin jopa vähäisiksi.

Tuloksissa oli erotettavissa Casanovan esittelemät uskonnon deprivatisoitumismuodot. Casanovan teorian mukainen kirkon julkinen rooli perinteisen elämänmuodon ja arvojen säilyttäjänä tuli esille mielipiteissä kirkon tärkeydestä toimia juuri lasten, nuorten ja perheiden ongelmissa, sekä mielipiteissä kirkon mahdollisuuksista vaikuttaa parhaiten juuri perheiden ongelmiin. Casanovan esittelemä uskonnon rooli yhteisen hyvän puolestapuhujana näkyi mielipiteissä kirkon roolin tärkeydestä sekä jokseenkin hyvistä vaikutusmahdollisuuksista

etenkin syrjäytyneiden ongelmiin, köyhyyteen, sekä mielenterveys- ja päihdeongelmiin. Kirkon toivotaan pitävän heikoimman puolta ja muistuttavan yhteisestä hyvästä ja jokaiselle kuuluvasta ihmisarvoisesta elämästä myös modernissa, individualisoituneessa yhteiskunnassa.

Casanovan mukaan kirkon mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan julkisella alueella liittyy osittain myös valtion ja talouden toimintaperiaatteiden kyseenalaistamiseen ja kritisoimiseen. Suomalaisten mukaan tämäkin nähdään tarpeellisena. Varsinkin työttömät pitävät jopa hyvin tärkeänä sitä, että kirkko pyrkii vaikuttamaan myös yhteiskunnan taloudellisiin ongelmiin. Taloudelliset ongelmat nähdään kuitenkin omana alueenaan, johon kirkon ei ole yhtä tärkeää pyrkiä vaikuttamaan, kuin sosiaalisen elämänalueen ongelmiin. Kirkolla ei myöskään nähdä olevan juuri-kaan mahdollisuuksia vaikuttaa taloudellisiin ongelmiin. Kirkon, ja uskonnon ylipäätään, on sekularisoituneessa yhteiskunnassa ajateltu kuuluvan yksityiselle alueelle. Talous ja markkinat ovatkin modernissa yhteiskunnassa luoneet oman toimialueensa ja tehokkuuden maksimointiin perustuvat moraaliset järjestelmänsä, joilla kirkon ei perinteisesti ole totuttu vaikuttavan.

Suomalaisilla ei ole tarvetta kyseenalaistaa kirkon julkista roolia, vaan sitä pidetään varteenotettavana osallistujana yhteiskunnallisista asioista käytävään keskusteluun ja päätöksentekoon. Sen sijaan mielipiteet jakautuvat siitä, tuleeko kirkon painottaa julkisessa roolissaan kristinuskon oppia ja sanomaa. Beyerin teoriassa esille tullut ajatus kirkon kahdesta mahdollisesta lähestymistavasta yhteiskunnan julkiseen alueeseen ja muiden yhteiskunnan systeemien asioihin osoittautuikin ongelmalliseksi tarkasteltaessa mielipiteitä kirkon toimintamuotojen tärkeydestä.²⁶⁸ Suomalaiset odottavat kirkolta toisaalta liberaalia lähestymistapaa, jossa eri alasysteemien ongelmiin pyritään vaikuttamaan niiden omilla keinoillaan, mutta toisaalta myös konservatiivista lähestymistapaa, sillä myös kirkon arvoja korostavaa työtä pidetään tärkeänä. Arvioissa kirkon eri toimintamuotojen tärkeydestä keskinäiset korrelaatiot olivat vähintään kohtalaisia. Kirkon toiminnassa hengellisen ja maallisen vaikuttamisen nähdään esiintyvän yhtäaikaista eikä kirkon toimintamuodoissa pystytä vetämään selkeää rajaa kirkon hengellisen funktion ja yhteiskuntaan suuntautuneen performanssin välille. Voidaan ajatella, että kirkko on Suomessa arvomaailmansa ja historiansa puolesta hyvin tuttu ja se on saavuttanut kansalaisten keskuudessa luotettavan aseman.

²⁶⁸ Beyer 1994, 86–93.

Niinpä se, mihin kirkko kannanottonsa ja mielipiteensä pohjaa ja millä auktoriteetilla se niitä perustelee, on kaikkien tuntema, eikä kirkon erityisesti tarvitse julkisissa tilanteissa korostaa ja perustella opetuksellista sisältöään ja yhtäläillä asemaansa osana yhteiskuntaa. Kirkon toimintaa yhteiskunnallisissa ongelmissa ei aineiston mukaan nähdä erillään sen hengellisestä funktiosta ja arvoja ja oppia korostavasta toiminnasta. Kirkkoa pidetään luotettavana yhteiskunnallisena toimijana, jonka toimintamuotoja pidetään tärkeinä. Sen odotetaan kuitenkin soveltavan niitä riippuen kyseessä olevista ongelmista.

Perhe-elämän ongelmien koetaan kuuluvan arvoja ja perinteitä koskevalle alueelle, jolla myös kirkon toivotaan olevan läsnä palveluiden lisäksi arvoistaan käsin. Pidetään siis tärkeänä, että kirkko etsii ratkaisua perhe-elämän ongelmiin mieluummin arvoistaan ja sanomastaan käsin, kuin osallistumalla yhteiskunnallisen keskusteluun ja politiikkaan. Työelämän ongelmissa kirkon arvoihin ja sanomaan perustuvaa vaikuttamista ei pidetä yhtä tärkeänä, kuin palveluun perustuvaa ja poliittiseen vaikuttamiseen pyrkivää toimintaa. Tärkeinä pidetyissä työmuodoissa vastataankin työelämän ongelmiin taloudellisin ja poliittisin välinein. Vähäosaisten ja syrjäytyneiden ongelmissa ensisijaisen tärkeäksi koetaan kirkon diakoninen, palveluorientoitunut työ.

Vaikka kirkon palveluorientoitunutta työmuotoa pidetään yksimielisesti tärkeimpänä, ei vastaajia voitu tämän tutkimuksen aineiston perusteella jakaa Gustafssonin nelikentän mukaisesti tyypeihin niin, että vastaajat olisivat pitäneet tärkeänä erityisesti jotain tiettyä kirkon toimintamuotoa, kun on kyse kirkon työstä yhteiskunnallisissa ongelmissa. Sen sijaan uskonnollisuustyyppi ja sitoutuminen kirkkoon vaikuttivat mielipiteisiin merkittävästi niin, että mitä uskonnollisempi ja kirkkoon sitoutuneempi henkilö on kyseessä, sitä tärkeämpänä hän kokee kirkon kaikki työmuodot yhteiskunnallisissa ongelmissa.

Se, että Gustafssonin nelikentän mukaista tyypittelyä ei tässä tutkimuksessa pystytty tekemään, johtuu luultavasti siitä, että Gustafsson muodosti nelikenttätypologian huomattavan erilaisten kysymysten pohjalta, kuin mitä tässä tutkimuksessa on käytetty. Gustafssonin mukaan kysymys kirkon vaikutuksen suuruudesta tai sen pienuudesta maan politiikassa kertoo henkilön mielipiteestä siitä, millainen vaikutus kirkolla tulee olla ylipäätään yhteiskunnassa.²⁶⁹ Tämän

²⁶⁹ Gustafsson 2000, 178.

tutkimuksen perusteella vahvistui se oletus, että ihmiset kokevat kirkon puuttumisen politiikkaan hyvinkin eri asiana, kuin kirkon yleisen vaikuttamisen yhteiskunnallisesti. Poliitiikalla voidaan nähdä tarkoitettavan jotain sellaista valtion toiminnan koneistoa, jossa kirkon rooli tuntuisi erittäin vieraalta. Sen sijaan kun kysyttiin konkreettisten esimerkkien avulla kirkon toiminnan tärkeydestä politiikan alueella, on kirkon työ suomalaisten mukaan keskimäärin jonkin verran tärkeää. Eroa Gustafssonin käyttämään yksiselitteiseen kysymykseen ”Kuinka suurta vaikutusta kirkolla tulee olla maan politiikkaan?” selventää myös se, että vuonna 1997 yli 60 % suomalaisista oli sitä mieltä, että kirkolla ei tule olla, tai tulee olla vähän vaikutusta maan politiikkaan, kun taas tässä kyselyssä yli 90 % vastaajista oli sitä mieltä, että kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Lisäksi Gustafsson oli muodostanut nelikenttensä sen oletuksen pohjalta, että vastaajat odottavat kirkon toiminnassaan joko korostavan tunnustustaan tai soveltavan sitä jäsentensä näkemysten mukaiseksi. Tämän aineiston pohjalta vastaavaa jakoa ei pystytty tekemään, sillä vastaajat pitivät tärkeänä niin kirkon tunnustusta korostavaa, kuin sitä korostamatonta työtä, eivätkä nämä ulottuvuudet erottuneet toisistaan selvästi. Esimerkiksi kirkon kaikissa perhe-elämän ongelmia koskevissa työmuodoissa nähdään aina olevan mukana myös arvoja korostava ulottuvuus. Vastaavasti työelämän ongelmia koskevalla kirkon opetuksellisella, arvoja korostavalla työllä nähdään olevan myös yhteiskunnallisesti aktiivinen ulottuvuus. On tärkeää muistaa, että vaikka Gustafssonin tutkimuksen tulokset antavat mielenkiintoisen vertailukohdan tälle tutkimukselle, tarkoituksena ei ollut tehdä uusintatutkimusta. Gustafssonin nelikenttätypologia antoi mielenkiintoiset lähtökohdat lomakkeen kysymysten operationalisoinnille ja ylipäättään tälle tutkimukselle.

Tutkimuksen tuloksia tarkasteltiin vertailemalla sukupuolen, ikäryhmän, siviilisäädyn, asuinpaikan, koulutusasteen ja päätoimen mukaan ryhmiteltyjen vastaajien keskiarvoja keskenään. Väestöryhmien välillä ei näyttänyt olevan merkittäviä eroja, jotka olisivat toistuneet samanlaisina useiden tarkastelussa olleiden summamuuttujien osalta. Merkittävimpänä syymuuttujana mielipiteisiin näytti kautta linjan olevan henkilön uskonnollisuustyyppi. Kauttaaltaan tutkimuksessa tarkasteltavien muuttujien osalta oli havaittavissa, että uskonnollisuus vaikuttaa henkilön mielipiteisiin kirkon roolista yhteiskunnallisissa ongelmissa. Uskonnollisesti aktiivisimmat kokevat kirkon jo olleen

jokseenkin merkittävästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Mikään uskonnollisuustyyppi ei kuitenkaan erityisen voimakkaasti koe kirkon antavan apua ja vastauksia yhteiskunnallisiin ongelmiin, vaikkakin kautta linjan uskonnollisesti aktiivisimmat ovat hieman muita tyytyväisempiä kirkon antamaan apuun ja vastauksiin.

Merkittävää on, että kaikkien uskonnollisuustyyppien osalta kirkon yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen suhtaudutaan positiivisesti, vaikkakin sen vaikutusmahdollisuuksia pidetään jopa vähäisinä. Myös kirkkoon sitoutumattomimmat pitävät kirkon pyrkimystä vaikuttaa yhteiskunnan ongelmiin tärkeänä. Huomattavan suuri osa kaikkiin uskonnollisuustyyppihin kuuluvista vastaajista on myös sitä mieltä, että kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Tämä kertoo kirkon roolista koko kansan kirkkona. Myös ne suomalaiset, jotka eivät ole uskonnollisesti aktiivisia, ja joilla side kirkkoon on löysä, pitävät kirkon yhteiskunnallista roolia tärkeänä.

Aktiiviseurakuntalaiset ja peruseurakuntalaiset odottavat kirkon julkisessa keskustelussa tuovan esille kristinuskon sanomaa ja arvoja, kun taas enemmistö passiivisista myönteisistä ja ei-uskonnollisista on sitä mieltä, että kirkon tulee osallistua julkiseen keskusteluun korostamatta sen sanomaa ja arvoja. Voidaan siis sanoa, että henkilöt, joille kirkon arvot ja opetus ovat kaikkein tutuimmat kokevat, että niiden tulee olla läsnä julkisessa keskustelussa ajankohtaisista asioista. Uskonnollisesti passiivisimmat eivät odota kirkon korostavan puhtaasti uskonnollista funktiotaan, mutta näkevät silti kirkon roolin tärkeänä yhteiskunnallisissa asioissa etenkin sen palveluorientoituneen työmuodon osalta.

7.3. Kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa

Tutkimuksessa lähtökohtana on ollut uskontososiologiassa tyypillinen ajatus siitä, että yhteiskunnan muutoksista seuraa muutoksia myös uskonnollisuuden ilmenemismuodoissa.²⁷⁰ Suomessa on muiden modernien yhteiskuntien tavoin puhuttu yhteiskunnan ja kansalaisten maallistumisesta. Uskonnon vaikutuksen on todettu vähenevän niin julkisella, kuin yksityisellä alueella, minkä on nähty

²⁷⁰ Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 10.

vievän siihen, että sekulaarit asiat korostuvat ihmisten elämässä hengellisiä voimakkaammin.²⁷¹ Uskonnon roolin ja aseman on nähty heikentyvän sekularisoituneessa yhteiskunnassa, jossa eri yhteiskunnalliset järjestelmät suorittavat itsenäisesti omia tehtäviään, ja jossa kirkon tehtävänä pidetään ainoastaan puhtaasti hengellistä kommunikaatiota.²⁷² Tutkimuksen johdannossa esiteltiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suorittamaa yhteiskunnallista roolia, joka on ollut merkittävä kautta maan historian. Kirkon tehtävän nähtiin olleen muun muassa kansaa yhdistävä, moraalinen ja kriittinen sekä sosiaalista ja taloudellista apua järjestävä. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisena suomalaiset näkevät kirkon roolin nyky-yhteiskunnassa.

Tämän tutkimuksen yhteydessä ei voida puhua suomalaisen yhteiskunnan sekularisoitumisesta siinä mielessä, että kirkon roolin tarvitsisi välttämättä kaventua yksityiselle alueelle. Kirkolla on vakiintunut asema Suomessa. Kun on kyse kirkon roolista yhteiskunnallisissa ongelmissa, puhutaan Beyerin mukaan kirkon performanssista, eli pyrkimyksestä vaikuttaa yhteiskunnan muiden alajärjestelmien ongelmiin. Beyerin mukaan se, että uskonnon julkinen rooli säilyy nyky-yhteiskunnassa, vaatii kirkon keskittymistä performanssiinsa. Tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaisten näkemyksiä juuri kirkon performanssia kohtaan. Jopa ne, joilla siteet kirkkoon ovat löysät, pitävät kirkon vaikutusta yhteiskunnan asioihin tärkeänä. Kirkon rooli nähdään tärkeänä niin yhteiskunnan sosiaalisten, kuin taloudellistenkin ongelmien suhteen. Sen toimintamuotoja pidetään tärkeinä. Kirkon toiminnassa ei tehdä selvää eroa sen puhtaasti uskonnollisen funktion ja yhteiskuntaan suuntautuneen performanssin välille, vaan sen toiminnassa nähdään päällekkäisinä nämä molemmat ulottuvuudet. Kirkon työ, sen edustama sanoma ja arvot eivät siis ole yhdentekeviä modernissa yhteiskunnassa eläville suomalaisille, vaan ne nähdään luonnollisena osana yhteiskuntaa ja niiden jopa toivotaan olevan läsnä myös muiden yhteiskunnan systeemien alueella. Se, että kirkon edustama arvopohja on suomalaisille tärkeä, kertoo siitä, että kirkolla ei näyttäisi olevan, eikä sille myöskään ole odotettavissa, pelkästään maallisen hyvinvointipalveluiden tuottajan roolia.

Casanovan mukaan vain niillä uskonnoilla, jotka oppinsa tai kulttuuriperinteeseen liittyvän roolinsa myötä ovat saavuttaneet julkisen, yhteisöllisen roolin, on

²⁷¹ Ks. sekularisaatiosta luvusta 2.1.

²⁷² Esim. Beyer 1994, 80. Ks. luku 2.1.

mahdollisuuksia selvittää modernisaation paineista muuttumatta näkymättömiksi yksilötason valinnoiksi.²⁷³ Selvitellessään julkisten uskontojen selviytymismahdollisuuksista modernissa yhteiskunnassa Casanova edellyttää kirkoilta muuttumista. Hänen mukaansa vakiintuneilla kirkoilla on mahdollisuuksia säilyttää julkinen asemansa vain siten, että ne siirtyvät omien etuoikeuksiensa puolustamisesta yksilöiden puolustamiseen.²⁷⁴ Tutkimuksella selvitettiin suomalaisten kuvaa kirkosta, johon hyvin suuri osa kansalaisista kuuluu. Pohdittiin, kokevatko suomalaiset kirkon osoittavan kiinnostusta jäsentensä jokapäiväistä elämää kohtaan, johon nyky-yhteiskunnassa hyvin monen kohdalla kuuluvat myös sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat. Tätä kysymystä tarkastellessa tulos on kahtalainen. Toisaalta kirkon ei nähdä antavan vastauksia ongelmiin. Se, että luottamus kirkkoa kohtaan on niin laajaa kaikissa kansan kerroksissa, kieli kuitenkin siitä, että kirkko koetaan kiinteänä osana elämää ja myös ongelmia, yhteiskuntaa, jossa toimiessaan kirkon tulisi omaksua entistä aktiivisemmän roolin. Kirkon työtä yhteiskunnallisten ongelmien suhteen ei tällä hetkellä pidetä riittävänä siihen nähden mitä siltä odotetaan.

Tämän tutkimuksen perusteella kokemus kirkon tarpeellisuudesta ei ole riippuvaista sen antamista vastauksista yhteiskunnallisiin ongelmiin, vaan kenties muista sen suorittamista tehtävistä, jotka eivät välttämättä sijoitu muiden modernin yhteiskunnan systeemien alueille, vaan mahdollisesti pelkästään kirkon oman, puhtaasti hengellisen funktion piiriin. Kun julkinen uskonnonharjoittaminen vähenee jatkuvasti ja kirkon palvelut tavoittavat vain osan kansasta, on aiheellista pohtia, mihin suomalaisten luottamus kirkkoon perustuu, kun vastaajien mukaan kirkko pystyy työllään kohtaamaan vain marginaalisen osan suomalaisen yhteiskunnan ongelmista.

Mielipiteet kirkon antaman avun vähäisyydestä kertovat mahdollisesti siitä, että päävastuu yhteiskunnallisista ongelmista ja sosiaaliturvan ja -huollon järjestämisestä koetaan olleen valtiolla ja kunnilla, eikä kirkon nähdä ottaneen vastuuta sellaisesta työstä, mikä sille ei ole kuulunutkaan. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että kirkon rooli on kuin näkymätön, mutta pysyvä turva, jonka olemassaoloa pidetään tärkeänä, mutta jonka tekemän esimerkiksi diakonisen työn laajuudesta yhteiskunnallisten ongelmien parissa ei ilmeisesti ole

²⁷³ Casanova 1994, 224.

²⁷⁴ Casanova 1994, 220.

tietoutta. Mahdollisesti juuri tästä syystä suomalaiset eivät ole vakuuttuneita siitä, että kirkolla olisi ollut käytössään konkreettisia välineitä vaikuttaa kyseisiin ongelmiin. Aiempi tutkimus on kuitenkin osoittanut, että kirkon diakoniatyön panos valtion turvarakenteen takaajana ja korjaajana on kuluneina vuosina ollut merkittävä niin sosiaalisissa, kuin taloudellisissakin ongelmissa.²⁷⁵ Diakoniatyön toiminta-ajatuksena on kuitenkin ollut se, että taloudellisen avun antamisessa on aina mukana myös henkinen ja hengellinen ulottuvuus.²⁷⁶ Näin ollen pelkkään aineellisen auttamiseen ei diakoniatyössä koskaan pyritä. Kirkon diakoniatyön taloudellinen auttaminen perustuu myös siihen, että asiakkaalle annetaan vain väliaikaista apua, jolloin hän ei tule riippuvaiseksi kirkon antamasta aineellisesta avusta. Kun taloudellisissa ongelmissa olevien henkilöiden asiakassuhteista pyritään tekemään satunnaisia ja kirkon antamasta avusta vain väliaikaista niin, ettei sillä korvattaisi valtion vastuuta, jää kirkolle väistämättä taloudellisissa ongelmissa elävien auttajana melko näkymätön rooli juuri viimeisenä luukkuna, jolle astua.

Käsityksiin kirkon vaikutusmahdollisuuksien heikkoudesta vaikuttaa mahdollisesti myös se, että kaikki kirkon työntekijät eivät ajattele yhteiskunnallisen vaikuttamisen kuuluvan julistuksen ohella kirkon perustehtäviin. Tuo ajatus aistitaan kenties myös kansalaisten keskuudessa, eikä kirkolta edes odoteta muuta kuin sitä, mitä se jo antaa. Kirkon antamien eettisten kannanottojen määrä on pyritty pitämään minimissään, jottei kirkon ensisijaisena julkisena tehtävänä nähtäisi kannanottojen tehtailua, vaan että kirkko voisi keskittyä myös keskustelemaan, opettamaan ja kasvattamaan koskien ajankohtaisia kysymyksiä.²⁷⁷ Kirkon oma pyrkimys pitää sekä diakoniatyön antama aineellinen apu, että yhteiskunnallisia asioita koskevat kannanotot mahdollisimman satunnaisina, saattaa vaikuttaa siihen, ettei keskiverto kansalainen koe kirkon pystyvän antamaan apua ja vastauksia ajankohtaisiin ongelmiin.

Tutkimus herätti kysymyksen siitä, kykeneekö kirkko vastaamaan suomalaisten odotuksiin sen yhteiskunnallista työtä ja roolia kohtaan. Onko kirkolla valmiuksia ja halua tähän? Tämä on aiheellinen kysymys, sillä kirkon julkisoikeudellinen asema ja veronkanto-oikeus eivät ole itsestäänselvyyksiä modernissa yhteiskunnassa. Kirkosta eroaminen on ajankohtainen haaste kirkolle jo tänään. Jos

²⁷⁵ Grönlund & Hiilamo 2006a; 2006b.

²⁷⁶ Jääskeläinen 2002, 228.

²⁷⁷ Hytönen 2003, 299.

suomalaiset ovat tyytymättömiä kirkon yhteiskunnalliseen työhön ja rooliin, eivätkä koe saavansa maksamalleen kirkollisverolle näkyvää vastinetta voi kirkon jäsenyys tuntua perusteettomalta, vaikei sen tarjoamia palveluita koettaisikaan sen perustehtäväksi. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan kirkon näkymätön rooli ja omaan funktioon keskittyminen eivät riitä, sillä ihmiset odottavat kirkolta aktiivisuutta yhteiskunnallisten ongelmien suhteen. Kirkon ei odoteta mukautuvan ympärillä olevaan, vaan esittävän aktiivisesti oman kantansa ja roolinsa myös yhteiskunnan muiden järjestelmien suhteen. Tämä on haaste ja luottamuslause kirkon roolia ja sen tarpeellisuutta kohtaan, joka tulisi ottaa huomioon kaikkien kirkon toimintamuotojen yhteydessä.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka
1994 Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.
- Allardt, Erik & Lintunen, Yrjö
1966 Sosiologian perusteet. Porvoo: WSOY.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma
2000 Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Zygmunt
2004 Sosiologinen ajattelu. Juva: Bookwell.
- Berger, Peter L.
1967 The Sacred Canopy. Elements of a Sociological Theory of Religion.
New York: Doubleday.
- Beyer, Peter
1994 Religion and Globalization. London: SAGE.
- Bruce, Steve
1992 Introduction. – Religion and Modernization. Sociologists and Historians Debate the Secularization Thesis. Ed. by. Bruce, Steve. Oxford: Clarendon Press. 1–7.
- Bruce, Steve
2000 Fundamentalism. Cambridge: Polity.
- Bäckström, Anders
2001 Svenska kyrkan som välfärdsaktor i en global kultur. Göteborg: Verbum.
- Casanova, Jose
1994 Public Religions in the Modern World. Chicago: The University of Chicago Press.
- Davie, Grace
2002 Europe: The Exceptional Case. Parameters of faith in the Modern World. London: Bath.
- Eskola, Antti
1968 Sosiologia. Johdatus perusteisiin. Porvoo: WSOY.
- Eskola, Antti
1973 Sosiologian tutkimusmenetelmät. Porvoo: WSOY.
- Gustafsson, Göran
2000 Hur och var skall folkkyrkan vara? – Folkkyrkor och religiös pluralism: den nordiska religiösa modellen. Red. av Gustafsson, Göran & Petterson, Thorleif. Stockholm: Verbum, 172–197.

- Hakala, Pirjo
1997 SPSS for Windows -opas käytännöllistä teologiaa tutkiville. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Opetusmonisteita 1/1997.
- Heikkilä, Matti
2000a Diakoniabarometri 1999. Diakonian alalla toimivien käsityksiä yhteiskunnan kehityssuunnasta. – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo. 149–168.
- Heikkilä, Matti
2000b Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. – Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Toim. Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko. Helsinki: Gaudeamus. 7–31.
- Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko
2000 Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko
2000 Kirkonkirjat köyhyydestä. Pieksämäki: Kirja paino Raamattutalo.
- Heikkilä, Tarja
2005 Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Heininen, Simo & Heikkilä, Markku
1997 Suomen kirkkohistoria. Helsinki: Edita.
- Helander, Voitto
2002 Kolmas sektori. Käsitteistöä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista. Saarijärvi: Gummerus.
- Huotari, Voitto
2002 Kansankirkosta kansalaisyhteiskunnan kirkoksi. – Arkki ja arki. Jukka Paarman juhlaKirja. Toim. Rauno Heikola et.al. Jyväskylä: Gummerus. 85–97.
- Hytönen, Maarit
2003 Kirkko ja nykyajan eettiset kannanotot. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Jyväskylä: Gummerus.
- Iivari, Juhani
2002 Alttarille vai barrikadeille? – Kirkon diakonia etsii suuntaa. – Arkki ja arki. Jukka Paarman juhlaKirja. Toim. Rauno Heikola et.al. Jyväskylä: Gummerus. 71–81.
- Julkunen, Raija
1992 Hyvinvointivaltio käännekohtassa. Tampere: Vastapaino.
- Jääskeläinen, Ilkka
2002 Diakoniatoiminnan muodot. – Diakonian käsikirja. Toim. Helosvuori et.al. Helsinki: Kirjapaja. 192–232.

- Kainulainen, Sakari & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti
2001 Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Kahtia jakautuva Suomi? -tutkimusprojektin julkaisu. Stakes, tutkimuksia 114. Helsinki: Stakes.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka
2003 Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Juva: WSOY.
- Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003.
2004 Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Jyväskylä: Gummerus.
- Kohti yhteistä hyvää. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispojen puheenvuoro hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta.
2000 – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo. 313–342.
- Kyselyvastaukset
2006 Postikysely Pro gradu -tutkielmaa varten helmi–maaliskuussa 2006.
- Kääriäinen, Kimmo
2003a Uskonnollisuus ja moraalit – Moderni kirkkokansa. Toim. Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 221–252.
- Kääriäinen, Kimmo
2003b Teorioita uskonnon ja yhteiskunnan muutoksesta. – Moderni kirkkokansa. Toim. Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 87–121.
- Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo
2003 Moderni kirkkokansa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Köyhyysongelman ratkaisua hakemassa. Nälkäryhmän kannanotto ja selvitys suomalaisesta köyhyydestä.
2000 – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malkavaara, Mikko. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo. 343–382.
- Malkavaara, Mikko
2000 Kirkko muuttuvassa yhteiskunnassa. Kirkko toisen maailmansodan jälkeen, 1944–2000. – Kristinuskon Historia 2000. Kristinuskon Suomessa. Toim. Murtorinne Eino et. al. Porvoo: Bookwell. 200–263.

- Malkavaara, Mikko
2002 Nälkä ja köyhyys kirkon asiaksi – Näkökulmia laman ja markkina-
kilpailun aikaan. – Lasaruksesta leipäjonoihin. Toim. Mäkinen,
Virpi. Jyväskylä: Atena. 283–312.
- McGuire, Meredith B.
1997 Religion. The Social Context. Fourth edition. Belmont: Thomson
Publishing Inc.
- Metsämuuronen, Jari
2005 Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gum-
merus.
- Mäkinen, Virpi
2002 Vaivaisten turva ainoa. – Lyhyt katsaus 1600–1700-lukujen vaivais-
hoitoon ja sitä koskevaan lainsäädäntöön. – Lasaruksesta leipäjono-
ihin. Toim. Mäkinen, Virpi. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo.
188–196.
- Niemelä, Kati
2003a Suomalaisten sitoutuminen uskonnollisiin yhdyskuntiin – Moderni
kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanalla.
Toim. Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo. Kir-
kon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimus-
keskus.122–147.
- Niemelä, Kati
2003b Uskonnollisuus eri väestöryhmissä – Moderni kirkkokansa. Suoma-
laisten uskonnollisuus uudella vuosituhanalla. Toim. Kääriäinen,
Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo. Kirkon tutkimuskes-
kuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 187–220.
- Niemelä, Pauli
2000 Kansalaisten perusoikeudet ja perusturva vaarassa? – Kirkonkirjat
köyhyydestä. Toim. Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko & Malka-
vaara, Mikko. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo. 61–73.
- Parviainen, Seija
2000 Piispojien luterilainen sosiaalietiikka globaalitalouden paineessa. –
Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Heikkilä, Matti & Karjalainen,
Jouko & Malkavaara, Mikko. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo.
117–148.
- Rintala, Taina & Heikkilä, Matti
2002 Eriytyykö elämänlaatu alueellisesti? – Suomalaisten hyvinvointi
2002. Toim. Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko. STAKES. Jyväskylä:
Gummerus.
- Seppo, Juha
1999 Kirkko ja itsenäinen Suomi 1917–1998. – Uskonto ja nykyaika. Yk-
silö ja eurooppalaisen yhteiskunnan murros. Toim. M. Heikkilä. Ju-
va: Atena. 10–52.

- Sihvo, Jouko
1982 Uskonnollisuus ja kirkolliset yhteisöt. – Kirkkososiologia. Toim. Askola, Irja & Lampinen, Tapio & Lempiäinen, Pentti. Saarijärvi: Kirjapaja. 25–49.
- Spiro, Melford E.
1986 Uskonnon määrittelyn ja selittämisen ongelmia. – Uskonto, kulttuuri ja yhteiskunta. Toim. Pentikäinen, Juha. Helsinki: Gaudeamus. 49–87.
- Stark, Rodney & Glock, Charles Y.
1968 American piety: The Nature of Religious Commitment. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Sundback, Susan
2000 Medlemskapet i de lutherska kyrkorna i Norden. – Folkkyrkor och religiös pluralism: den nordiska religiösa modellen. Red. av Gustafsson, Göran & Petterson, Thorleif. Stockholm: Verbum. 34–73.
- Vikström, John
2003 Kirkko yhteiskunnan omanatuntona. – Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa. Toim. Eila Helander. Jyväskylä: Gummerus. 167–177.
- Vähätalo, Kari
1994 Suomalainen huono-osaisuuden tutkimus 1980–1990-luvulla. – Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos. Toim. Heikkilä, Matti & Vähätalo, Kari. Tampere: Gaudeamus. 7–31.
- Wilson, Bryan
2001 Salvation, Secularization, and De-moralization. – The Blackwell Companion to Sociology of Religion. Ed. Fenn, Richard K. Oxford: Blackwell. 39–51.
- Yeung, Anne Birgitta
2003a Social Capital in Church-Related Volunteerism. – Seven Essays on Scandinavian Civil Society. Stockholm: Handelshögskola. 141–172.
- Yeung, Anne Birgitta
2003b The Re-emergence of the Church in the Finnish Public Life? Christian Social Work as an indicator of the Public Status of the Church. – Journal of Contemporary Religion, 18. 197–211.
- Yeung, Anne Birgitta
2004 Individually together. Volunteering in Late Modernity: Socialwork in the Finnish Church. Helsinki: Finnish Federation for Social Welfare and Health.

INTERNET

Alkoholikuolemat lisääntyivät edelleen vuonna 2005.

http://www.tilastokeskus.fi/til/ksyyt/2005/ksyyt_2005_2006-10-31_tie_001.html
(Viitattu 10.3.2007)

Elämänarvostukset 1997.

2001 Kirkon tutkimuskeskus. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD1145/cbF1145.pdf>
(Viitattu 10.1.07)

Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki

2006a Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. Panostetaanko diakoniaan kunnan huono-osaisuuden mukaan? – Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaalityön aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. 9–28. <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/viimeisellaluukulla.pdf> (Viitattu 20.2.2007)

Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki

2006b Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. – Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaalityön aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. 29–50. <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/viimeisellaluukulla.pdf>
(Viitattu 20.2.2007)

Juntunen, Elina & Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki

2006 Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaalityön aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. <http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/viimeisellaluukulla.pdf>
(Viitattu 20.2.2007)

Kirkkomonitor 1999

2005 Kirkon tutkimuskeskus. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD2031/cbf2031.pdf>
(Viitattu 10.1.07)

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (Viitattu 1.3.2007)

Talouden rakenteet. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. www.vatt.fi
(Viitattu 30.11.2005)

Tiedote: Päihdetilastollinen vuosikirja 2006: Alkoholien kulutus ja haitat kohosivat korkeammalle kuin koskaan.

http://www.stakes.fi/FI/ajankohtaista/Tiedotteet/2006/54_2006.htm
(Viitattu 10.3.2007)

Tilastokeskus. Väestötilastot. <http://www.stat.fi/til/vrm.html>. (Viitattu 10.1.2007)

Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010.
<http://www.evl.fi/kkh/to/kdy/Diakonia-strategia-2010.pdf> (Viitattu 20.3.2007)

World Values Survey 2000.

2000 Suomen Gallup Oy. Yhteiskuntatieteellinen tietokanto.
<http://www.fsd.uta.fi/aineistot/luettelo/FSD0154/cbF0154.pdf> (Viitattu 10.1.2007)

YSA – Yleinen suomalainen asiasanasto. <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>.
(Viitattu 17.10.2005.)

LIITE 1

Helsinki Helmikuu 2006

Arvoisa vastaanottaja!

Suomen evankelis-luterilainen kirkko toimii monella tavalla yhteiskunnassa. Kirkon rooli vuoden 2004 Aasian tsunamikatastrofin yhteydessä sekä monipuolinen diakoniatyö ovat esimerkkejä kirkon yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Kirkon rooliin yhteiskunnallisena vaikuttajana suhtaudutaan eri tavoin. 2000-luvun kirkko elääkin monenlaisten odotusten keskellä. Jotta kirkko pystyisi paremmin kehittämään toimintaansa, sen on tarpeellista tietää, mitä kansalaiset kirkolta odottavat.

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää **suomalaisten odotuksia kirkon roolista kollektiivisissa kriiseissä sekä vaikuttajana yhteiskunnallisissa ongelmissa**. Kysely liittyy Helsingin yliopiston Teologisessa tiedekunnassa tehtävään kahteen pro gradu -tutkielmaan.

Tämä kysely on lähetetty tuhannelle satunnaisesti valitulle suomalaiselle. Te kuu-
lutte niihin henkilöihin, jotka on valittu edustamaan Suomen väestöä. Satun-
naisotoksen on laatinut Väestörekisterikeskus. Tutkimuksen onnistumisen vuoksi
juuri **Teidän vastauksenne on tärkeä**.

Kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajan henkilöllisyys
tule ilmi missään vaiheessa. Tutkimuksen onnistumisen vuoksi ja oikean koko-
naiskuvan saamiseksi on tärkeää, että jokainen lomakkeen saanut vastaa kyselyyn.
Kenenkään henkilöllisyys tai henkilökohtainen mielipide ei tule ilmi, koska ai-
neisto käsitellään tilastollisena kokonaisuutena.

Kyselyyn vastataan tummentamalla lomakkeesta sopivimman vastausvaihtoehdon
soikion.

Pyydämme Teitä palauttamaan täytetyn lomakkeen oheisessa vastauskuoressa
6.3.2006 mennessä osoitteeseen Helsingin Yliopisto, Käytännöllisen teologian
laitos, PL 33
(Aleksanterinkatu 7), 00014 Helsingin Yliopisto. Postimaksu on maksettu puoles-
tanne.

Kiitos jo etukäteen vaivannäöstänne!

Eliisa Kansanen
Teologian ylioppilas
Tutkimuksen toteuttaja

Eetu Karppanen
Teologian ylioppilas
Tutkimuksen toteuttaja

Eila Helander
Kirkkososiologian professori
Tutkimuksen ohjaaja

Helsinki, maaliskuu 2006

Arvoisa vastaanottaja!

Noin kuukausi sitten lähetimme Teille kysymyslomakkeen. Lomakkeessa kysyimme mielipiteitänne **kirkon roolista kansallisissa kriiseissä sekä vaikuttajana yhteiskunnallisissa ongelmissa.**

Pro gradu –tutkielmienne onnistumiseksi on erittäin tärkeää, että mahdollisimman moni tutkimukseen valituista tuhannesta suomalaisesta vastaavat kysymyksiin. Vain siten saadaan aikaan luotettava kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä. Teillä on avainrooli, koska kuulutte Väestökisterikeskuksen suorittaman otannan perusteella joukkoon, joka edustaa tutkimuksessa koko Suomen väestöä.

Kukaan ei voi korvata Teitä tässä tutkimuksessa!

Mikäli ette ole vielä vastannut kyselyyn, pyydämme Teitä ystävällisesti täyttämään kysymyslomakkeen ja postittamaan sen viimeistään **1.4. 2006** aikaisemmin lähetetyssä Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan vastauskuoressa. Postimaksu on maksettu puolestanne. Mikäli vastauskuori on kadonnut, voitte lähettää lomakkeen missä tahansa kuoressa maksuttomana seuraavalla osoitteella:

Helsingin Yliopisto
Käytännöllisen teologian laitos
Tunnus 5013137
00003 Vastauslähetys

Kyselyn vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Kenenkään henkilöllisyys tai henkilökohtainen mielipide ei tule julki, koska aineistoa käsitellään tilastollisena kokonaisuutena.

Toivomme, että otatte haasteemme vastaan. Vastatkaa sen mukaan, mikä tuntuu sillä hetkellä sopivimmalta mielipiteeltä. Korostamme, että kysymyksiin ei ole oikeita tai väärää vastauksia.

Olemme kiinnostuneita nimenomaan Teidän mielipiteistänne.

Lämmin kiitos vaivannäöstänne!

Eliisa Kansanen
Teologian ylioppilas
Tutkimuksen toteuttaja

Eetu Karppanen
Teologian ylioppilas
Tutkimuksen toteuttaja

Eila Helander
Kirkkososiologian professori
Tutkimuksen ohjaaja



37403

TUTKIMUS SUOMALAISTEN ODOTUKSISTA KIRKKOA KOHTAAN

1. Seuraavissa kysymyksissä kysytään toisilleen vastakkaisten ilmaisujen avulla mielipidettänne Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta. Merkitkää asteikkoon numero, joka vastaa tämänhetkistä näkemystänne kirkosta. Mitä enemmän katsotte toisen ilmaisun kuvaavan kirkkoa, sitä lähempänä olevan numeron merkitsette. Keskimääräinen ilmaisu (3) tarkoittaa, että kumpikin ilmaisu sopii mielestänne kuvaamaan kirkkoa yhtä hyvin.

TÄYTTÖOHJE: Täytä tummentamalla näin

Epäluotettava	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Luotettava
Aktiivinen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Passiivinen
Epäuskottava	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Uskottava
Tehoton	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Tehokas
Tylsä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Mielenkiintoinen
Edistyksellinen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Vanhoillinen
Epärehellinen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Rehellinen
Vailla vaikutusvaltaa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Vaikutusvaltainen
Tukee vahvoja	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Tukee heikkoja
Tarpeeton	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Tarpeellinen
Hengellinen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Maallistunut
Taantuva	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Kehittyvä

2. Mitä mieltä olette seuraavista väittämistä?

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Kirkko on ollut viime aikoina merkittävästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
2. Kirkon pitäisi pyrkiä näkyvämmiin vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
3. Kirkon pitäisi pyrkiä enemmän opettamaan ihmisille oikeasta ja väärästä.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
4. Kirkon tulisi pitää kiinni tunnustuksestaan ja aina julistaa sen mukaisesti.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
5. Kirkon tulisi olla avoin jäsentensä käsityksille ja sopeuttaa sanomansa siihen.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>



37403

3. Kirkko toimi Aasian tsunamikatastrofin yhteydessä monin eri tavoin. Ottakaa kantaa seuraaviin väittämiin.

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

Kuinka tärkeänä pidätte kirkon toimia Aasian tsunamikatastrofin jälkeen?

	Ei tärkeä asia	Vain vähän tärkeä asia	Melko tärkeä asia	Hyvin tärkeä asia	Välttämätön asia
1. Kirkon ulkomaanapu lahjoitti hätäapua paikan päälle (tilapäismajoitus, ruokatarvikkeita) tsunamin uhreille	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
2. Seurakunnat muistuttivat tapahtuneesta surukelloilla ja -liputuksilla	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
3. Kirkon edustajat kehoittivat suomalaisia tukemaan Aasian maiden jälleenrakennusta rahallisin lahjoituksin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
4. Kirkon edustajat pitivät hartauksia ja hengellisiä puheita radion ja television välityksellä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
5. Evankelis-luterilaisen kirkon papit osallistuivat uhrien tunnistamistyöhön keskusrikospoliisin kanssa tarjoten henkistä tukeaan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
6. Uhrien puolesta järjestettiin kirkoissa yleisölle avoimia hartaustilaisuuksia	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
7. Helsingin piispa keskeytti lomansa matkustaakseen kriisipaikalle uhrien henkiseksi tueksi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
8. Suomen kirkoit pidensivät aukioloaikojaan hiljentymistä haluaville	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
9. Kirkon Palveleva puhelin avattiin keskusteluapua tarvitseville	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
10. Kirkoissa järjestettiin muistojumalanpalveluksia uhrien muistolle	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
11. Kirkko osallistui suomalaisten evakuoityöhön muiden viranomaisten tukena	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
12. Kirkko esitti toiveensa, että Suomen kouluissa järjestetään hengellisiä suruhartauksia uhrien muistolle	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
13. Kirkon ulkomaanapu järjesti konsertin Helsingin tuomiokirkossa kolehdin keräämiseksi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
14. Hietaniemen hautausmaalle pystytettiin muistoristi uhreille	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
15. Seurakunnan työntekijät antoivat kouluille ja päiväkodeille ohjeita, kuinka kriisiä on käsiteltävä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
16. Pappeja oli omaisten tukena lentokentällä vainajien saapuessa kotiin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
17. Suomen kirkoissa järjestettiin rukoushetkiä uhrien ja heidän omaistensa puolesta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>



37403

4. Miten haluaisitte kirkon toimivan mahdollisten tulevien kriisien yhteydessä?

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

Kirkon tulee kriisitilanteissa...	Ei lain- kaan tärkeää	Vain vähän tärkeää	Jonkin verran tärkeää	Hyvin tärkeää	Välttä- mätön- tä
1. ...auttaa kriisin kokeneita taloudellisesti	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
2. ...pyrkii vastaamaan kriisin herättämiin hengellisiin kysymyksiin ja ongelmiin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
3. ...osallistua kriisin syytä selvittävään tutkimustyöhön	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
4. ...pyrkii vastaamaan kriisin herättämiin moraalisiin ongelmiin ja kysymyksiin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
5. ...auttaa viranomaisia kriisin evakointityössä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
6. ...pyrkii lohduttamaan ihmisiä hengellisen sielunhoidon avulla	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
7. ...tukea kriisin kokeneiden pitkäaikaista fyysistä kuntoutumista	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
8. ...mahdollistaa hiljentymisen ja rauhoittumisen pidentämällä kirkkojen aukioloaikoja	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
9. ...majoittaa ja tarjota suojaa kriisin kokeneille toimitiloistaan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
10. ...julistaa kristillistä evankeliumia kriisien aikana	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
11. ...pyrkii osallistumaan kriisien ennaltaehkäisevään toimintaan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
12. ...osallistua kriisiä käsittelevään arvokeskusteluun kristinuskon näkökulmasta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
13. ...pyrkii vaikuttamaan poliittisiin päätöksiin, jos kriisin syynä yhteiskunnallinen epäkohta (kehitysavun alhaisuus, alkoholipolitiikka, säästöt sosiaalipalveluissa jne.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
14. ...järjestää hengellisiä rukoushetkiä ihmisten hengellisten tarpeiden tyydyttämiseksi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
15. ...antaa ohjeita kouluille, kuinka kriisiä on käsiteltävä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
16. ...lievittää yhteistä surua muistojumalanpalveluksien kautta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
17. ...osallistua uhrien pitkäaikaiseen mielenterveyskuntoutukseen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
18. ...saarnata ja pitää suomalaisten uskoa vahvistavia puheita median välityksellä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
19. ...lähettää mielenterveysammattilaisiaan kriisipaikalle	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
20. ...muistuttaa tapahtuneesta surukellojen ja -liputusten kautta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
21. ...auttaa kriisin kokeneita tavaramahjoituksin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Seuraavissa kysymyksissä selvitetään suhtautumistanne kirkon yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

5. Antaako kirkko mielestänne apua ja vastauksia seuraaviin yhteiskunnassamme esiintyviin ongelmiin? Mitä mieltä olette seuraavista välttämistä?

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

Kirkko antaa Suomessa apua ja vastauksia...	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
..perhe-elämän ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..köyhien ja huono-osaisten ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..työelämän ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..irtisanomisten aiheuttamiin ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..lasten ja nuorten ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..työssä uupuneiden ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..mielenterveysongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..perheiden taloudellisiin ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..syrjäytyneiden henkisiin ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..syrjäytyneiden taloudellisiin ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..työttömien henkisiin ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..työttömien taloudellisiin ongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
..ympäristöongelmiin.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

6. Kuinka tärkeänä pidätte sitä, että kirkko pyrkii vähentämään seuraavia yhteiskunnassamme esiintyviä ongelmia?

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

	Ei lainkaan tärkeää	Vain vähän tärkeää	Jonkin verran tärkeää	Hyvin tärkeää	Välttämätöntä
Alkoholiongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Asunnottomuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Huumeongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Irtisanomiset	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Köyhyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Lasten ja nuorten ongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Mielenterveysongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Perhe-elämän ongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Rikollisuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Syrjäytyminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Taloudelliset ongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Taloudellinen eriarvoisuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työssä uupuminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työttömyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ympäristöongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>



37403

7. Edellä kysyttiin kirkon vaikuttamisen tärkeystä, entä millaisiksi koette kirkon mahdollisuudet vähentää seuraavia yhteiskunnassamme esiintyviä ongelmia?

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

	Ei lain- kaan mahdol- lisuuksia	Vain vähän mahdol- lisuuksia	Jonkin verran mahdol- lisuuksia	Hyvät mahdol- lisuudet	Erinomai- set mahdol- lisuudet
Alkoholiongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Asunnottomuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Huumeongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Irtisanomiset	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Köyhyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Lasten ja nuorten ongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Mielenterveysongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Perhe-elämän ongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Rikollisuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Syrjäytyminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Taloudelliset ongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Taloudellinen eriarvoisuus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työssä uupuminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työttömyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ympäristöongelmat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

8. Valitkaa seuraavista (a-c) yksi vaihtoehto, joka vastaa mielipidettänne kirkon osallistumisesta yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

- a) Kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon tuomalla esille kristinuskon sanomaa ja arvoja
- b) Kirkon tulee osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon korostamatta kristinuskon sanomaa ja arvoja
- c) Kirkon ei tule osallistua yhteiskunnallisia ongelmia koskevaan julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon

9. Ottakaa kantaa seuraaviin väittämiin, joissa esitellään keinoja, joilla kirkon on mahdollista toimia yhteiskunnallisissa ongelmissa.

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

Kuinka tärkeänä pidätte seuraavia kirkon toimintamuotoja, kun on kyse perhe-elämään liittyvistä ongelmista

	Ei lain- kaan tärkeää	Vain vähän tärkeää	Jonkin verran tärkeää	Hyvin tärkeää	Välttä- mätön- tä
1. Kirkko opettaa perheille Raamatun ja kristillisen perinteen mukaista elämäntapaa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
2. Kirkko herättää kristillisestä opista käsin julkista keskustelua perheiden ongelmista	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
3. Kirkko järjestää perhekerhoja ja vapaa-ajan toimintaa lapsille ja nuorille.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
4. Kirkko osallistuu perheitä koskevaan poliittiseen päätöksentekoon yhtenä päättävänä osapuolena.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>



37403

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

Kuinka tärkeänä pidätte seuraavia kirkon toimintamuotoja, kun on kyse työttömyydestä ja työelämään liittyvistä ongelmista?

	Ei lain- kaan tärkeää	Vain vähän tärkeää	Jonkin verran tärkeää	Hyvin tärkeää	Välttä- mätön- tä
1. Kirkko etsii Raamatusta ja kristillisestä perinteestä neuvoja työelämän aiheuttamiin ongelmiin, työttömyyteen ja työuupumukseen.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
2. Kirkko pyrkii kristinuskon sanomasta käsin herättämään keskustelua irtisanomisten oikeutuksista.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
3. Seurakunnat järjestävät keskusteluapua työttömille ja työelämän uuvuttamille ihmisille.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
4. Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä osapuolena keskusteluun ja päätöksentekoon koskien työpaikkojen säilyttämistä Suomessa.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Tummentakaa mielestänne sopivaa vaihtoehtoa vastaava soikio

Kuinka tärkeänä pidätte seuraavia kirkon toimintamuotoja, kun on kyse yhteiskuntamme vähäosaisista ja syrjäytyneistä?

	Ei lain- kaan tärkeää	Vain vähän tärkeää	Jonkin verran tärkeää	Hyvin tärkeää	Välttä- mätön- tä
1. Kirkoissa opetetaan kristilliseen oppiin vedoten pitämään huolta nyky-yhteiskuntamme syrjäytyneistä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
2. Kirkon edustajat herättävät julkista keskustelua asunnotomuudesta, sen syistä ja seurauksista, vedoten kirkon oppiin ja sanomaan.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
3. Kirkko järjestää keskusteluapua ja taloudellista apua köyhille ja huono-osaisille.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
4. Kirkon edustajat osallistuvat yhtenä päättävänä tahona poliittiseen päätöksentekoon koskien kasvavia tuloeroja ja yhteiskuntamme eriarvoistumista.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>



37403

SEURAAVAKSI JOITAKIN TEITÄ ITSEÄNNE KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

Sukupuolenne

- Mies
 Nainen

Syntymävuotenne? 19 _____

Siviilisäätynne?

- Naimaton
 Avoliitossa
 Avioliitossa
 Eronnut tai asumuserossa
 Leski
 Jokin muu

Asuinpaikkanne?

- Pääkaupunkiseutu
 Yli 30 000 asukkaan kaupunki
 Alle 30 000 asukkaan kaupunki
 Muu taajama
 Maaseutu

Korkein suorittamanne koulutusaste?

- Kansakoulu, keski- tai peruskoulu
 Lukio tai ylioppilas
 Ammatillinen koulutus
 Korkeakoulututkinto
 Muu _____

Mitä teette päätoimisesti?

- Työtön
 Opiskelija
 Kotiäiti tai -isä
 Eläkkeellä
 Yrittäjä
 Työtekijä
 Alempi toimihenkilö
 Ylempi toimihenkilö
 Muu _____

Kuulutteko kirkkoon tai johonkin muuhun uskonnolliseen yhteisöön? Jos kuulutte, niin mihin?

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko
 Ortodoksinen kirkko
 Jokin muu, mikä
 En kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön

Jos olette Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsen, voisitteko kuvitella eroavanne kirkosta?

- En voisi kuvitella eroavani kirkosta missään olosuhteissa
 En ole ajatellut eroamista eikä se nytkään ole ajankohtaista
 Olen joskus ajatellut eroamista, mutta tullut tulokseen että se ei tule kysymykseen
 Olen useinkin ajatellut eroamista, mutta en ole eroamisen suhteen täysin varma
 On todennäköistä, että tulen joskus eroamaan kirkosta

Uskotteko Jumalaan?

- Kyllä
 En
 En osaa sanoa

Jos ei huomioida häitä, hautajaisia ja ristiäisiä, kuinka usein käytte kirkossa/uskonnollisissa tilaisuuksissa?

- Vähintään kerran kuukaudessa
 Useampia kertoja vuodessa
 Vähintään kerran vuodessa
 Harvemmin kuin kerran vuodessa
 En ole käynyt lainkaan viime vuosina

